

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE' DE CEZA İNFAZ KURUMLARI VE TİPLERİ (1923- 2018)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet BALI

BURSA – 2021

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE' DE CEZA İNFAZ KURUMLARI VE TİPLERİ (1923- 2018)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet BALI

Danışman:
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA

BURSA – 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Türkiye' de Ceza İnfaz Kurumları ve Tipleri (1923-2018)**”başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Mehmet BALI

Adı Soyadı : Mehmet BALI

Öğrenci No : 701742029

Anabilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı

Programı : Yüksek Lisans Programı

Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Mehmet BALI
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı
Sayfa Sayısı : xiii + 113
Mezuniyet Tarihi : .../.../2021
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA

TÜRKİYE’DE CEZA İNFAZ KURUMLARI VE TİPLERİ (1923-2018)

Bu çalışmada Türkiye’de ceza infaz kurumlarının kuruluş aşaması ve tipleri hakkında detaylı araştırmalar yapılmış ve tez bu amaca yönelik hazırlanmıştır. Ülkemizde hapishaneler 170 yıllık önemli bir tarihe sahiptir. Osmanlı Devleti döneminde suçluların kapatıldığı zindan benzeri yerler olan ve mahpushane olarak kullanılan mekânlar, XIX. Yüzyılla birlikte hapishaneye dönüşerek suçluları ıslah etmeyi amaçlamıştır. Osmanlı Devleti’ nin çöküşünden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde hapishanelere büyük önem verilmiştir. Bu amaca yönelik hapishanelerin daha sağlıklı, insancıl ve yaşanabilir hale getirilmesi temel alınmıştır. Hapishanelerle ilgili çalışmalara hız verilmiştir. Tez çalışması yapılırken Osmanlı Devleti zamanında hapishane kavramı ve suçluların cezalarını nasıl çektikleri araştırılmış olup; bu alanda yazılan eserler ve tezler incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 2018 yılına kadar ülkemizde ceza infaz kurumlarının gelişim aşamaları hakkında araştırmalar yapılarak çalışmada yer almıştır. Tez çalışması yapılırken Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cumhuriyet Arşivi, bu alanda yapılan tez çalışmaları, birinci el kaynak, kitap, makaleler önemli ölçüde incelenerek kaynak taraması yapılmıştır. Yine ceza

infaz kurumları ile çıkarılan Yasa, Yönetmelik, Tüzük ve Protokoller tezimizde yer almıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Hapishane, Hükümlü, Tutuklu, Suç, Ceza

ABSTRACT

Name and Surname : Mehmet BALI
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : History Department
Branch : History of Turkish Republic
Degree Awarded : Master
Page Number : xiii+113
Degree Date : / / 2021
Supervisor : Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA

PRISON AND DETENTION HOUSE IN TURKEY AND TYPES (1923-2018)

In this study, detailed researches were made about the establishment stage and types of penal institutions in Turkey and the thesis has been prepared for this purpose. Prisons in our country have a history of 170 years. Places called prisons, which were dungeon-like places where criminals were locked up during the Ottoman Empire, were turned into prisons in the 19th century and aimed to reform criminals. Prisons were given great importance in the Republic of Turkey, which was established after the collapse of the Ottoman Empire. For this purpose, it is based on making prisons healthier, more humane and livable. Activities related to prisons have been accelerated. While preparing the thesis, the concept of prison in the Ottoman Empire and how the criminals were punished were investigated. The works and theses written in this field were examined. From the establishment of the Republic of Turkey until 2018, research has been conducted on the development stages of penitentiary institutions in our country. These are included in the study. During the thesis work, "Prime Minister Ottoman Archive",

"Ottoman Archive", "Republican Archive", theses, first hand sources, books, articles were examined to a large extent, and a literature review was made. The laws, regulations, by-laws and protocols enacted with penitentiary institutions are included in our thesis.

Keywords: Turkey, convicts, detainees, prison, crim, punishment

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren ülkenin her alanında reformlar yapılmıştır. Reforma gidilme ihtiyacı duyulan kurumlardan biri de hapishanelerdir. Hapishanelerin ıslahı ve hükümlülerin iyileştirilmesi için hangi çalışmalar yapıldığı, bu yapılan çalışmaların olumlu, olumsuz etkilerinin araştırılması, incelenmesi önemli bir konuydu.

Suçü önlemek, suçluları cezalandırmak, kamu ve toplum düzenini sağlamak devletin görevidir. Toplumda suç işleyen kişinin ıslahı ve onları yeniden topluma kazandırmak devletin temel görevlerinden birisidir. Suçlunun ıslahının gerçekleştiğı yer ise; hapishane veya bugün kullandığımız terim olan Ceza İnfaz Kurumlarıdır. Ceza infaz kurumları suçluların ıslahı için önemli kurumlardır. Ceza infaz kurumlarına büyük önem verilmeli, bu alanda yapılan iyileştirme çalışmalarına destek olunmalıdır.

Tezin çalışmasın da ceza infaz kurumlarının kuruluşundan 2018 yılına kadar ki geçirdiğı süreç ve bu alanda yapılan önemli ıslah çalışmaları, hapishanelerin bir ceza yeri olmaktan daha çok birer eğitim merkezi haline geldiğı ve hükümlülerin bir daha suç işleme eğilimine yönelmemeleri için onların meslek sahibi olmaları amacıyla ceza infaz kurumlarında gerekli tüm çalışmaların yapıldığı görülecektir.

Tezin hazırlanmasında ve konunun belirlenmesinde desteğini bende hiç esirgemeyen tez çalışmam süresince bana bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA' ya en içten dileklerimi sunar, teşekkür ederim. Aynı zamanda her zaman yanımda olan, benden desteğini esirgemeyen eşim Av. Rukiye BALI' ya teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet BALI

BURSA-2021

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAPİSHANELERİN BATI’ DA VE OSMANLI DEVLETİNDE’Kİ GENEL DURUMU

1.1. Batı (Avrupa) da Hapishanelerin Doğuşundan Önceki Genel Durumu	6
1.2. Hapishanelerin Doğuşu ve Gelişimi.....	8
1.3. Amsterdam Cezaevleri' nin kurulması	9
1.4. Aydınlanma Döneminden 20. Yüzyıla Kadar ki Dönem	10
1.5. Yirminci Yüzyılda Hapishaneler	12
1.6. Osmanlı Devleti' nde Hapishane Öncesi Cezai Durum.....	13
1.7. Osmanlı Devleti’ nde Hapishane Yerine Kullanılan Terimler ve Suçluları Tutma Yerleri.....	14
1.8. Osmanlı Devleti' nde Hapis Czası ve Ceza Türleri	14
1.8.1.Kalebentlik ve Prangabentlik Czası	15
1.8.2. Kürek ve Tomrukhane Czası	17
1.9. Osmanlı Devleti ’nde Hapishane Islah Çalışmaları.....	19
1.10. Osmanlı Devleti' ndeki Hapishanelere Yönelik Değerlendirme	25

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE CEZA İNFAZ KURUMLARININ KURULUŞU, TEŞKİLAT YAPISI VE GÜVENLİĞİ

2.1. İnfaz Hukukuyla İlgili Temel Kavramlardan Suç, Ceza,Tutuklu, Hüküm ve Hükümlü Kavramları.....	27
2.2. Ceza İnfaz Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi.....	28
2.2.1. Toplu Hapis Sistemi ve Hücre (Pennsylvania) Hapis Sistemi.....	29
2.2.2.Auburn Sistemi ve Dereceli Sistem	30
2.2.3. Çağdaş Sistemler ve Türk İnfaz Sistemi.....	30
2.3.Cumhuriyet Dönemi İnfaz Sistemi.....	31
2.4. Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Kuruluşu	32

2.5. İnfaz Kurumu Unsurlarından Fiziki, Personel, Kişi ve Hizmet Unsurları	33
2.6. İnfaz Kurumlarının Adlandırılması	34
2.6.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	35
2.6.2. Yüksek (Sıkı) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları	35
2.6.3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	36
2.6.4. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	37
2.6.5. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	37
2.6.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları	38
2.6.7. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri	39
2.7. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı	39
2.7.1. Denetimli Serbestlik Müdürlükleri	40
2.7.2. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevi Personel Eğitim Merkezleri	40
2.8. Ceza İnfaz Kurumlarının Güvenliği	41
2.8.1. Güvenlik Kavramı	41
2.8.2. Personel Güvenliği	42
2.8.3. Hükümlü-Tutuklu Güvenliği	43
2.8.4. Ziyaretçi Güvenliği	43
2.8.5. Bina ve Eşya Güvenliği	44
2.9. Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik Türleri	46
2.9.1. Fiziki Güvenlik	46
2.9.2. Dinamik Güvenlik	47
2.9.3. Standart Güvenlik	47
2.10. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kurullar	48
2.10.1. İdare ve Gözlem Kurulu	48
2.10.2. İş Yurdu Yönetim Kurulu	49
2.10.3. Disiplin Kurulu	49
2.10.4. Eğitim Kurulu	50
2.11. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Servisler	50
2.11.1. Yönetim Servisi	51
2.11.2. Güvenlik ve Gözetim Servisi	51
2.11.3. Teknik Servisi	52
2.11.4. Psiko-Sosyal Yardım Servisi	52
2.11.5. Sağlık Servisi	53
2.11.6. Eğitim ve Öğretim Servisi	54

2.11.7. İş Yurdu Servisi	54
2.11.8. Yardımcı Hizmetler Servisi	55
2.12. Ceza İnfaz Kurumu Personellerinin Görev ve Sorumlulukları	55
2.12.1.Ceza İnfaz Kurumu Müdürünün Görev ve Sorumlulukları	56
2.12.2.Ceza İnfaz Kurumu İkinci Müdürünün Görev ve Sorumlulukları.....	57
2.12.3.İnfaz ve Koruma Baş Memuru ve İnfaz Koruma Memurlarının Bilmesi ve Uyması Gereken Kurallar	57
2.12.4.İnfaz ve Koruma Memurlarının Görev ve Sorumlulukları	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BULUNAN CEZA İNFAZ KURUMU TİPLERİ VE OLUŞUM SÜREÇLERİ

3.1. Birinci Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	62
3.2.İkinci Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	62
3.3.Üçüncü Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	63
3.4.Dördüncü Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	63
3.5. Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumu Tipleri ve Özellikleri.....	63
3.5.1. A,A1, A2, A3Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	63
3.5.2. B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	64
3.5.3. Belirli Bir Tipi Olmayan Ceza İnfaz Kurumları	64
3.5.4. C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	65
3.5.5. Çocuk Eğitimevleri	65
3.5.6. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	65
3.5.7.D Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	66
3.5.8. E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	66
3.5.9. F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	67
3.5.10. H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	70
3.5.11. K1 ve K2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	70
3.5.12. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	71
3.5.13. L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	71
3.5.14. M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	72
3.5.15. R Tipi (Rehabilitasyon Merkezi) kapalı ceza infaz kurumları	73
3.5.16. T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları.....	73
3.6. Ceza İnfaz Kurumlarının Denetlenme Süreci.....	75
3.7. Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülere yönelik Meslek Edindirme Çalışmaları	79

3.8. Türkiye’deki Ceza İnfaz Kurumları Mevzuatı	81
3.9. Türk İnfaz Hukuku Mevzuatı	84
3.10. Ceza İnfaz Kurumları ile İlgili İstatistiki Bilgiler	87
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	93
EKLER.....	100

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AB	Adalet Bakanlığı
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİKTİKK	Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu
CİKTPEMK	Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevi Personel Eğitim Merkezleri
CİKTYCİDT	Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük
CİKYCGTİHT	Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük
CK	Ceza Kanunu
CMK	Ceza Muhakemeleri Kanunu
CMKYUŞHK	Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
Çev.	Çeviren
DH.MB.HPS.	Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MB.HPS.M.	Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müteferrik
ed.	Editör
İYDB	İş Yurtları Daire Başkanlığı

md.	Madde
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.B.M.M.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TCKYUHK	Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Hakkında Kanun
TCKYUŞHK	Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
Vd.	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Hapis, hapishane, mahpushane ya da çağımızda kullandığımız ismiyle ceza infaz kurumları eski medeniyetlere kadar uzanan ve suçlunun cezasını çektilmesi, belli bir yerde tutulması amacıyla kullanılan bir mekândır. Osmanlı devleti zamanında suç işleyen kişilerin tutulduğu yerlere ise zindanlar, mahpuslar ve kale içleri gibi yerlerdir. Osmanlı da suçluların cezalarını çekme yöntemleri kalebentlik, tomruk ve kürek cezaları şeklindedir. Suçlular cezalarının ağırlıklarına göre kalebentlik cezasıyla kale içlerine, gemilerde kürek çekme ve bedenın tomruğa vurulması şeklinde cezalar verilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda hapishanelerin ıslahı sürecine Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte başlanmıştır. Bu fermanla birlikte adalet alanında yapılan ıslah hareketleri; suç ve cezanın kanuna uygunluğu, yargılamaların hızlı yapılması, ceza anlamında infazın standartlaştırılması gibi yeniliklerdir. Bu bakımdan Avrupalı devletler gözlemci ve temsilcilerini Osmanlı Devleti'ne göndererek Osmanlı hapishaneleri ile ilgili ıslahların gerçekleştirilmesi ve modern anlamda hapishane inşaatlarının başlanmasına ilişkin çalışmalar ve raporlar hazırlamışlardır. Özellikle Almanya, İngiltere ve Fransa'dan gözlemci ve temsilciler gelmiştir.

Hapishanelerin geliştirilmesi ile ilgili 1880 yılında önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Bu tarihte Fransa, İsviçre ve İtalya'da uygulanmakta olan hapishane kanunları örnek alınmış ve "Memalik-i Mahruse-i Şahane' de" bulunan "Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dâhiliyelerine Dair Nizamname Lahiyası" yayınlanmıştır. Bu lahiya 6 kısımdan oluşmaktadır. Buna göre her il, vilayet veya liva merkezlerinde bir tevkifhane ve hapishane bulundurulması, kadın mahkûmlara yönelik ayrıca bir yerler yapılması, hapishanelerde gerekli yerlerde görev alacak personeller bulundurulması suçluların yaşam şartlarıyla ilgili yeme, içme, giyme gibi yardımlar sağlanacaktır. Bütün bu uygulamaların asıl amacı aslında Osmanlı Devleti'ni yabancı devletler karşısında prestijini tekrar artırabilmek ve hapishanelerle ilgili kanunlardaki gelişmelere kayıtsız kalmadığını göstermektir. Bu amaçla Osmanlı Devleti, Avrupa' da ki yeni sisteme göre düzenlenen hapishanelerle ilgili yapılan çalışmalara kayıtsız kalmamıştır. Londra, Roma ve Petersburg' da düzenlenen hapishaneler ile ilgili kongrelere katılmıştır.

Bu amaçla gidilen kongrelerden biri 1872 yılında Londra’da yapılan olan ilk Uluslararası Ceza Kongresi’ne önemli temsilcileri ile birlikte gitmiştir. Yine 1875 yılında Roma’da yapılan ve 1890’da Rusya’da yapılan kongrelere bizzat temsilci göndererek bu kongreleri izlemiştir.

Hapishaneler ve ceza infaz kurumlarıyla ilgili Avrupa’ya bakıldığında ise; kürek cezası, pranga cezası ve sürgün cezalarının uygulandığı ancak pratik anlamda hapishane ya da cezaevlerinin bulunmadığı ilk dönemlerde görülmüştür. Daha sonra 16. yüzyılın sonlarına doğru ceza ve cezaevi anlamında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 1595 tarihinde Avrupa ‘da ilk hapishane olan Amsterdam Hapishaneleri kurulmuştur. Amsterdam Hapishaneleri Avrupa ve Amerika’ya örnek olmuştur. Yine bu gelişmeler ile birlikte zaman içinde hapishane sistemleri ortaya çıkmıştır. Özellikle Pensilvanya ve Auburn sistemlerini buna örnek verebiliriz.

Amsterdam Hapishaneleri'nden sonra, Amerika başta olmak üzere Avrupa’nın birçok kentinde hapishaneler yapılmaya başlanmıştır. Bunlar; Lübeck, Hamburg, Bern, Bremen, Berlin ve Zürich hapishanelerini örnek olarak söyleyebiliriz. Bazı insanlar herhangi bir sebeple hayatlarının belirli bir kısımlarını veya tamamını hapishanelerde kalarak geçirebilirler. Bu yüzdendir ki hapishaneler konusu sosyal tarihimizin önemli bir konusunu teşkil etmektedir.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin her alanda reform yapma ihtiyacı olmuştur. Bu reform ihtiyaçlarından birisi de hapishanelerle ilgiliydi. Cumhuriyet’in ilk yıllarında 14 Haziran 1930 tarihinde 1721 nolu “*Hapishane ve Tevfikhanelerin İdaresi Hakkında Kanun*” çıkarılmıştır. Çıkarılan bu yasayla mahkeme olan her il ve ilçede hapishane ya da tevkifhanenin bulunması zorunlu olmaktadır. Fakat bu dönemde ülkede bulunan tüm resmi kuruluşların bina sıkıntısı bulunmaktaydı. Yurtta bulunan bazı resmî kurumlar, özel şirketlerden kiraladıkları binalarda hizmetlerini sürdürmekteydi. Bazı kurumlar ise şartları çok kötü durumda bulunan binalarda kalmaktaydı. Tüm ülkede yaşanan bina sıkıntısı hapishaneler içinde geçerliydi. Genel anlamda ülkede bulunan hapishanelerin durumu pek de olumlu

değildir. Bu problemler ve hapishanelerin fiziki yetersizlikleri zamanla TBMM gündemine de gelmekteydi.¹

1929 yılına kadar İçişleri Bakanlığına bağlı olan ceza infaz kurumları, 1929 yılında Adalet Bakanlığına bağlanmıştır. Artık tüm faaliyetler Adalet Bakanlığınca yapılmaktadır. Hapishaneler ile ilgili önemli bir gelişmede 06.06.1938 yılında 3408 Sayılı Kanun ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ülkemizde ceza infaz kurumlarının geçirdiği 4 önemli aşama olduğunu ifade etmemiz hiç de yanlış olmaz. Birinci aşamada öncelikli olarak Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bulunan ve kullanılan hapishanelerdir. Bu hapishaneler başka sebepler amacıyla yapılmış ancak tadilat ve tamiratla hapishaneye dönüştürülen ceza infaz kurumlarıdır. Birinci dönem olarak adlandırılan bu aşama 1950 yılına kadar sürmüştür.

İkinci aşamada ise özellikle 1950-1970'li yıllar arasında yapılan A, B ve C Tipi adıyla kurulan kapalı ceza infaz kurumları çeşitli harfler adı altında yapılmaya başlanmıştır. Adalet bakanlığı bu yönde çalışmalarını sürdürmüştür.

Üçüncü aşamada ise 1970 ve 2000 yılına kadar ki süreci kapsamaktadır. Bu dönemde K ve E Tipi ceza infaz kurumları ile birlikte 150 ve 350 kişi kapasiteli kapalı ceza infaz kurumları yoğun olarak yapılmıştır. Bu döneme M Tipi ceza infaz kurumlarını da ekleyebiliriz.

Dördüncü aşamada ise 2000 yılından 2018 yılına kadar uzanan dönemdir. Bu dönemde D, L, F, R ve T Tipi Ceza İnfaz Kurumları'nı bu dönem de görmekteyiz. Artık ceza infaz kurumları 2000'li yıllardan itibaren kampüsleşme dönemine girmiştir. Mahkemelerin ve ceza infaz kurumlarının bir arada bulunduğu yıllardır.

Tezin Amacı ve Temel Soruları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte birçok alanda yapılan reformlardan ceza infaz kurumlarının nasıl etkilendiğini ve geçirdiği aşamaları açıklamaktır. Tezin temel soruları ise; "Türkiye'de ceza infaz kurumlarının tarihsel gelişimi nasıl olmuştur?" ikinci soru ise; "Hapishane kavramından ceza infaz kurumları kavramına nasıl geçilmiştir?" üçüncü sorumuz ise; "Türkiye'de bulunan ceza infaz

¹ Sadık Sarısan, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Hapishaneler (1920-1938)", Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu ed. Erdem Ünlen, Ankara, 2017, s. 1146-1148.

kurumları ve tipleri nelerdir?” son sorumuz olan “Türkiye’de ceza infaz kurumlarının geliştirilmesi açısından yapılan reformlar nelerdir?”

Ceza infaz kurumları toplumla sosyal düzenin sağlanması ve korunmasında büyük önem arz etmektedir. Çünkü toplumsal barışın sağlanması, ülkede yaşayan insanların özgürce hareket edebilmesi devletin temel görevidir. Suç işleyen kişilerin cezalandırılması kamu düzenin sağlanması için gereklidir. Suçlularında tekrar suç işlemesini önlemek, onları tekrar topluma kazandırmak için ceza infaz kurumları kurulmuştur.

Hem suçlunun cezasını çekmesi hem de cezasını çeken hükümlünün topluma kazandırılmasındaki tek mekân hapishanelerdir. Hapishaneler yüzyıllar boyunca devletlerin önemli birer kurumlarıdır. Devletlerin diğer önemli kurumları nasıl yeniliklerden etkilenerек değişimler ve gelişim aşamalarından geçtiyse ülkemizde bulunan ceza infaz kurumları da bu değişim ve gelişmelerden olumlu bir şekilde etkilenmiştir. Bu amaçla Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumları' nın 1923 yılından 2018 yılına kadarki dönemde hangi önemli değişim aşamalarından geçtiğini tezimizde belirterek bunu bilimsel bir çalışma haline getirmek amaçlanmıştır.

Tez Çalışmasının Bölüm İçerikleri

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; ceza infaz kurumlarının Avrupa (Batı) da ‘ki durumu ve Osmanlı Devleti’ndeki durumu genel hatlarıyla açıklanmıştır. Daha sonra Batı ‘da ki ve Osmanlı dönemindeki hapishanelerin kısa tarihçesi, hapishanelerin veya ıslahevlerinin genel durumları hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; 1923 yılı itibariyle Türkiye’de ceza infaz kurumlarının kuruluşu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Osmanlı’dan miras kalan hapishanelerin Cumhuriyet ile birlikte nasıl geliştirildiği ve hangi reform hareketlerinden etkilendiği belirtilmiştir.

Türkiye’de ceza infaz kurumlarının kuruluşu, teşkilat yapıları ve ceza infaz kurumlarının güvenliğini sağlayan unsurlar hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca ceza infaz kurumlarında bulunan kurullar, servisler ve ceza infaz kurumlarında çalışmakta olan personellerin görev ve sorumlulukları hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; bu bölüm tezimizin son bölümünü oluşturmaktadır. Türkiye’de bulunan ceza infaz kurumu tipleri araştırılarak ülkemizde hangi tip ceza infaz kurumlarını olduğu, bu ceza infaz kurumlarının özellikleri ve kuruluş amaçları belirtilerek tezde yer almaktadır. Bu ceza infaz kurumlarının hangi illerde yer aldığı, kapasitelerinin ne olduğu, hangi amaçla kurulduğu gibi bilgiler yer almaktadır. Aynı zamanda ceza infaz kurumlarının denetlenme süreçleri, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluları topluma geri kazandırılmaları için uygulanan meslek edindirme faaliyetlerinin neler olduğu araştırılarak tezde belirtilmiştir.

Tezimizin sonuç bölümünde tüm bu veriler itibariyle ceza infaz kurumlarının 1923 yılından 2018 yılına kadar ki geçirdiği sürecinde hangi eksikliklerin olduğu bu eksikliklerin giderilmesi için neler yapılması gerektiği ceza infaz kurumlarını daha iyi bir seviyeye çıkarmak için neler yapılması gerektiği belirtilerek sonuç kısmında yer almıştır.

Araştırma Sorularına Verilen Cevaplarda Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Tez hazırlama aşamasında araştırma sorularına ilk olarak cezaevleri ile ilgili arşiv belgelerine ulaşılması ve taranması yoluna gidildi. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cumhuriyet Arşiv kaynakları incelenerek tezde kullanıldı. Tez çalışmasında hapisaneler ile ilgili her soru ve başlığın cevaplandırılmasında önemli ölçüde eser ve kaynaklara ulaşılmıştır. Bu alanda yapılan araştırma eserleri detaylı olarak taranarak tasnif edildi. Aynı zamanda tüm çalışmaların çapraz okumaları yapılmış ve bu çalışmalar karşılaştırılarak doğru bilgiye ulaşmak amaçlanmıştır. Yine Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İslam Ansiklopedileri, birinci el kaynak, kitap, makale ve tezlerden, Adalet Bakanlığı yayınlarından, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü internet sitesinden, Adalet Bakanlığı İş Yurdu Daire Başkanlığı resmi sitesinden, ceza infaz kurumları ile ilgili çıkartılan kanun, yönetmelik, tüzük ve protokollerden önemli ölçüde yararlanılarak tezde bu yöntem ve teknikler kullanılarak sorulara cevaplar bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAPİSHANELERİN BATI' DA VE OSMANLI DEVLETİ' NDE Kİ GENEL DURUMU

1.1. Batı (Avrupa) da Hapishanelerin Doğuşundan Önceki Genel Durumu

Hapishanelerin veya cezaevlerinin ortaya çıkmadan önceki dönemde insanları cezalandırmada uygulanan yöntem intikam duygusuyla hareket edilmesiydi. Bu Roma, Germen ve Frank gibi bütün eski hukuk sistemlerinde de geçerli olduğu bilinmektedir. Ayrıca Ortaçağın son dönemlerine kadar suçlunun veya failin bir yerde alıkonulması ceza muhakemesinin yapılabilmesi ve bedene yapılan cezalarla idam cezasının yerine getirilebilmesini gerçekleştirmeye yönelikti.²

Ceza infazının tarihçesinde üç dönemin birbirini izlediği görülmektedir.³

Birinci Dönem; ödetme ve para cezası ile diyet.

İkinci Dönem; orta çağda bedene ve yaşama yönelik canavarca cezalar.

Üçüncü Dönem; 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özgürlüğü bağlayıcı cezalar ve para cezaları.⁴

Aydınlanma Dönemiyle birlikte sadece özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların verilmiş olması bedene yapılan dokunulmazlığı garanti etmiş; fakir ve zengini ayırmaksızın buluşturması, doğru bir hesaplaşmayı mümkün kılması bakımından tercih edilmiştir.

Cezaevleri veya hapishaneler her dönemde olduğu gibi Roma döneminde de vardı. Fakat bu dönemdeki hapishaneler cezadan çok kişinin veya suçlunun içinde tutulduğu mekân işlevine sahipti. Dolayısıyla Roma döneminde hapishaneler kamusal bir alan bir kurum olarak kabul edilmemekteydi. Bu dönemde Roma' da kölelik kurumu hüküm sürmekte olması sebebiyle köleler bir eşya gibi nitelendiriyorlar ve cezalandırılmaları sahipleri tarafından gerçekleştirilmekteydi.⁵

² Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 30.

³ Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 91.

⁴ Özbek, a.g.e., s. 30-31.

⁵ A.g.e., s. 31.

Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla sayısı çok az olan hapishanelerin gittikçe dolmaya başlaması hatta uyumanın bile sorun haline geldiği yerler olarak ortaya çıktı. Hapishane standartları normal şartların altında; pislik ve açlık nedeniyle çekilmez bir hal almaya başlamıştı. Fakat Hristiyanlığın etkinliğinin artması sebebiyle cezaevleri standartlarının ve koşullarının artmaya ve düzelmeye başladığı ifade edilmektedir.⁶

Germenler' de ise hürriyeti bağlayıcı cezaların bulunmasıyla birlikte; ancak uygulama anlamında çok azdı. Çünkü diğer bütün hukuk sistemlerindeki gibi Germen hukuk sistemi de intikam duygusuna dayanmakta ve suç işleyen insan toplum tarafından insanların düşmanı olarak görülmektedir. 500'lü yıllara kadar ceza hukukunda dinsel karakteri sebebiyle özgürlüğü kısıtlayıcı suçların tanınmadığı söylenmektedir.⁷

4. yüzyıldan sonra özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların ortaya çıkmasının önemli sebeplerinden Manastırlarda keşişlere ya da rahiplere istinaden uygulanan hapis cezalarıdır. Bu itibarıyla kilise hukukunda da hapse yönelik uygulamaların mevcut olduğu söylenmektedir. Daha önceden suçlu veya hükümlü kaldığı hücrede belirli bir işi yapmaya zorunlu hale getiriliyordu. Rahipler belli aralıklarla hükümlünün yanına gidip, ona yönelik dini ve ahlaki söylemlerde bulunuyorlardı. Bu dönemde suçlu veya hükümlünün kaldığı yer son derece kötü haldedir. Kişi ayağından zincirlenip, infazı sırasında sadece su ve ekmek verilirdi. Bu dönemin tutumu son derece gaddar ve insanlık dışı idi. Hapis cezası çoğunlukla kırbaç cezası ile yapılmaktadır. Bu dönemin uygulaması insanın suçtan arındırılmasından çok “cehenneme atılmadan önce tehlikedeki ruhun kurtarılmasına yönelik” uygulamaydı.⁸

Yukarıda da anlaşılaacağı üzere verilen bilgilerin Ortaçağda hapis cezalarının Manastır dışında daha dar bir kapsamda uygulanmaktaydı. Bu dönemde kişiye verilen cezanın daha çok suçlunun hayatını kurtarmak isteyen Kralların hayatı boyunca hapis cezası çekecek kişinin ona hayatını bağışlaması şeklinde uygulandığı görülmektedir. 13. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyıla kadar şehir devletlerinde özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar bir yaptırım şekli olmaktadır. Bedene ve yaşama dönük cezaların hüküm sürdüğü sistemde hürriyeti bağlayıcı cezalar ikincil bir nitelik taşımaktaydı. Suçluyu daha iyi bir

⁶ Demirbaş, a.g.e., s. 94.

⁷ A.g.e., s. 94

⁸ Özbek, a.g.e., s. 31-32.

rehabilite etme yoluna gidilmemiştir. Çoğunlukla insanlık dışı koşulların altında sur, kale, şato veya kale zindanlarında infaz gerçekleştirilir.

1.2. Hapishanelerin Doğuşu ve Gelişimi

Suç kavramını insanlığın veya toplumun doğuşuna kadar ki sürece değin getirebiliriz. Suç kavramı ya da terimi çok eski bir kavram özelliğini taşımaktadır. Toplumlar yüzyıllar boyunca suçu engelleyebilmek için çok uğraşmış ve bu anlamda çözüm üretmeye çalışmışlardır.⁹ Ceza kelimesi veya anlamı ise; kişinin suç işlemesi sebebiyle devlet tarafından kanunlarla uygulanmakta olan yaptırımdır diye ifade edebiliriz.¹⁰

“Habs” kelime anlam olarak örfi anlam bakımından bir kişiyi veya şahsı, eşyayı herhangi bir yere kapatmak, onu orada bir süreliğine tutmak anlamına gelir.¹¹ Hukuki açıdan ise “sanık veya suçluyu belirli bir yerde alıkonulması ve özgürlüğünün kısıtlanması” anlamına gelmektedir. Bu ceza hürriyeti bağlayıcı cezaların en önemlisi ve en başıdır. Suça karşılık kişinin cezasının infaz edildiği yere ise; mahbes, habs, cezasını çeken kişiye ise mahpus denmiştir.¹² Hapishane kelimesi çağımızda en yaygın kelime olarak kullanılsa da “mahpushane, zindan, dam, mahbes, disko gibi birçok kullanım biçimi vardır.¹³

Farklı uygarlıklarda suça karşılık verilen cezalar özellikle Babil, Roma ve Yunan uygarlıklarında dayak, kırbaç, para cezası, sürgün ve suçun mahiyetine göre ölüm cezaları da verilmekteydi. Suçu işleyen kişinin yakalanarak mahkemeye çıkarılıncaya kadar belirli bir yere hapsedilirdi. Germanler' de ise bu durum karşısında cezayı işleyen kişiden fidye isteme ve intikam duygusuna dayanmaktaydı. Romalılar' da ise cezanın karşılığı olarak kişiyi hapsedmekten ziyade onu devlet içerisinde çalışma cezası verilerek uygulanırdı. Genelde Romalılar köleleri hapsederek onları açık cezaevi

⁹ Cihat Tanış, “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatı: Muş Hapishanesi Örneği (1908-1914)”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 11, Sayı.57, Haziran 2018, s. 141.

¹⁰ Nur Centel, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, Prof. Dr. Tufan Yüce’ye Armağan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001., s. 337.

¹¹ Ali Bardakoğlu, “Hapis”, C.16, İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1997, s. 51-54.

¹² Bardakoğlu, a.g.e., s. 53-54.

¹³ Şükrü Haluk Akalın, *Türkçe Sözlük*, C.1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 943.

sisteminde uyguladıkları işyerlerinde çalıştırırlardı. Mısır ve Roma uygarlıklarında kısasa kısas cezaları da uygulanmaktaydı.¹⁴

16. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte artık cezalandırmada esas alınan amaç değişime uğramaya başlamış, özgürlüğü kısıtlayan cezalar artık yavaş yavaş bedene ve yaşama dayalı cezaların önemini yitirmeye başladığı yıllardır. Artık modern anlamda özgürlüğü bağlayıcı cezalar verilmeye başlamış artık hükümlünün veya suçlunun sosyal ve toplumsal anlamda topluma tekrar kazandırılması amaçlanmıştır. Bu yıllardan itibaren tüm çabalar bu sistem üzerine yoğunlaşmaktaydı.¹⁵ Bu çerçevede hapishaneler konusundaki reform hareketlerini Amsterdam cezaevlerinin kurulması, Aydınlanma çağından 20. yüzyıla kadar olan dönem ve Yirminci yüzyıl başlıkları altında inceleyebiliriz.

1.3. Amsterdam Cezaevleri' nin kurulması

Modern anlamda ilk kurulan hapishane olarak 1595'te Amsterdam'da yapıldığı kabul edilmiş olsa da; özgürlüğü bağlayıcı cezaların ilk olarak İngiltere de meydana geldiği söylenmektedir.¹⁶ Amsterdam cezaevlerinin kuruluş öyküsü ise 1588 tarihinde Amsterdam Ceza Mahkemesinde bir genç hırsızın idam cezasına değil, devlet tarafından iyileştirilip eğitilerek topluma rehabilite edilmesine karar verilmesine dayanmaktadır. Şehir Meclisi aldığı kararla 1595 yılında Klarissen Manastırı'nın bir bölümünü hükümlüler için çalışma ve iyileştirme bölümü olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Burada bulunan hükümlüler veya tutuklular gündüz vakitlerinde iplik ve tahta zanaatı ile uğraşmakta bununla birlikte din dersi de almaktaydılar. Böylelikle burada uygulanan sistemle hükümlüler topluma tekrar kazandırılmakta ve rehabilite edilerek sosyalleşmesi sağlanmakta, suça karışmalarını önleme amacı ile bu sistem uygulanmaya konmuştur. Bu sayede hükümlülerin dışarıda topluma yararlı bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.¹⁷

Amsterdam cezaevlerinin bu uygulaması diğer ülkelere de örnek teşkil etmiştir. Bu sistem örnek alınarak 1600'lü yılların başlarından itibaren Almanya da birçok çalışma evi açılmıştır. Bu çalışma evlerine örnek ise; Hamburg, Lübeck, Bremen ve

¹⁴ Timur Demirbaş, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018, s. 6-7.

¹⁵ Özbek, a.g.e., s. 33.

¹⁶ A.g.e., s. 32-33.

¹⁷ A.g.e., s. 33-34

Danzing örneklerini verebiliriz. Bu çalışma evlerini Berlin ve Spandau izlemektedir. Almanya da 18. yüzyılın sonlarına doğru bu şekilde 60 çalışma evi oluşturularak açılmıştır. Fakat bu dönem zarfında tek bir cezaevinden bahsetmek doğru değildir. Hemen hemen bütün cezaevleri birbirinden farklı uygulamalar ve yöntemler uygulamaktaydı. 18. yüzyılın sonlarına değin Ortaçağ' ın bir alışkanlığı olan bedene yönelik cezalarda uygulanmaktaydı. Özellikle 17. yüzyılın başlarından itibaren kaleye kapatılma, kürek cezası, zincire vurma gibi sıkça uygulanan cezalar arasında yine de yerini korumaktaydı.¹⁸

Çalışma evleri 17. yüzyılda çöküş dönemine girmiştir. Bunun en önemli sebebi olarak ise Almanya' da yaşanan "30 Yıl Savaşları" olarak gösterilmektedir. Sürekli savaşların varlığı devletleri ekonomik yönde sıkıntıya sokması sebebiyle cezaevleri reformları yetersiz kalmasına sebep olmuş ve cezaevleri pislik ve yoksulluğa bırakılmıştır. Bu kurumların asıl gayesi olan çalışma evleri yöntemiyle iyileştirme programı yerini sadece ekonomik menfaate bırakmıştır. Bu çalışma evleri özel teşebbüs altında başka kişilere kiralanmış ve bir menfaat kazanç kapısına dönüştürülmüştür. Bu da hükümlünün iyileştirilmesine son verilmesine sebep olmuştur. Kadın-erkek, genç-çocuk demeden tüm hükümlüler aynı yere kapatılmıştır. Bu odalarda hijyen sorunu da çıkınca sistem bütünüyle çökmüştür. Bu dönemde toplu ölümlerin gerçekleştiği dönem olarak da anılmaktadır.¹⁹

1.4. Aydınlanma Döneminden 20. Yüzyıla Kadar ki Dönem

17. yüzyılın ortalarından sonra dünya da ekonomik sorunların artması cezaevlerini de etkileyerek bu alanda reformların yapılmaması, hükümlülerin yanına evsiz, fakir ve akli dengesi yerinde olmayan insanların kapatılmasından dolayı cezaevleri çekilmez bir hal almıştır. Daha sonra cezaevlerinin özel işletmeler aracılığı ile kiraya verilmesi sebebiyle durum daha vahim bir hal almıştır. Bu durum 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında daha da kötüleşmiştir.

Yine bu dönemde hapisanelerde hükümlülerin yetersiz beslenmesi, kötü şartlarda barınma koşulları ve alkole de izin verilmesi sebebiyle artık cezaevleri ikinci bir ceza haline gelmişti. 19. yüzyılda cezaevlerindeki en büyük problem olarak

¹⁸ Özbek, a.g.e., s. 34.

¹⁹ A.g.e., s. 34-35.

kapasitelerinin artması olmuştur. Hükümlülerin yanında onsuz yaşaması olmayan birinci derecede yakınları da yani aileleri de cezaevlerine kabul edilmekteydi. Artık bu koşullar altında cezaevleri suçun Yüksekokulu olarak anılıyordu.²⁰

19. yüzyılın önemli düşünürlerinden Voltaire, Beccaria ve Rousseau gibi isimler tarafından cezaevlerindeki bu kötü durum şiddetle eleştirilmiştir. 1764 yılında Beccaria'nın "Suçlar ve Cezalar" adlı eserinde hürriyeti bağlayıcı cezaları savunmasının yanında suçluya veya hükümlüye daha insani muamelelerin yapılması için asgari ölçülerin getirilmesini öngörmüştür. En sonunda 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali hapishaneleri de etkisi altına almış ve insana verilen değer artmış; infaz konularında genel çerçevelerin çizilmesinde önemli bir etki yaratmıştır.²¹

Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK' in aktardığı 1777 tarihinde İngiliz John Howard'ın yazdığı "İngiltere ve İskoçya'da Hükümlülerin Durumu" adlı kitabıyla bu alanda bir reform planı sunmuştur. Bu planın ana hatları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hükümlülerin birbirinden etkilenmesini önlemek amacıyla suçlu veya hükümlüler hapishanede gündüz ve gece olarak ayrılmalıdır.
- Hükümlüler çalıştırılarak emeğinin karşılığı olarak ücret verilmesi ve bu durumu zorunlu hale getirmek.
- İnfazından sonra ise ödenen ücretin bir kısmının kesilmesi yükümlülüğü getirilmelidir.
- Kurumlar temiz ve hijyenik olmalıdır.
- Hapishaneler reforma açık olmalı, gelişime ve geliştirilmeye daima açık sistem halinde inşa edilmelidir. Bununla birlikte hükümlüler cezaevi koşullarına uyumlu davranması şartıyla ceza sürelerinin kısaltılmasını talep edebilmelidir. Böyle bir sistemin uygulanabilmesi için insancıl, dürüst ve aktif Gardiyanların da varlığı zorunlu kılınmaktaydı. Howard' ın bu düşünceleri ve önerileri bu döneme damgasını vurmuştur.²²

²⁰ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 550

²¹ Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 35.

²² A.g.e., s. 35-36.

1.5. Yirminci Yüzyılda Hapishaneler

19. yüzyılın sonlarına doğru Almanya ‘da Freundenthal ve Wahlberg’in hükümlülerin hakları ve hukuki sorunları, statüleriyle ilgili fikirleri ile ortaya çıkmışlardır. Wahlberg’in hükümlüler hakkındaki düşüncesi pek çok haklarının bulunduğunu ortaya çıkarmakta iken; Freundenthal ise hükümlünün ve devletin arasında hukuki bir ilişkinin olması gerektiği ceza infazının bedeni ve onur kırıcı olmaması gerektiğini ifade etmekte devlet tarafından hükümlünün sağlıklı bir ortamda bulunmasını, ceza sonrası ise kişinin muhtaç olan kişilerine ve kendisine bakmakla yükümlü olması gerektiğini ifade etmektedir. Eğitim amaçlı ilk cezaevi Almanya da 1912 yılında Wittlich kentinde Alman Gençlik Cezaevi olarak kurulmuştur.²³

Ceza 20. yüzyıl çerçevesinde düşünüldüğünde artık cezanın infazında hükümlünün eğitim ve toplumsal yaşama tekrar kazandırılması çabası öne çıkmaktadır. Fakat Almanya da Nazilerin iktidarı ele geçirmesi sebebiyle bu fikirlerin gelişimi olumsuz etkilenmiştir. Yine İkinci Dünya savaşının bitiminden sonra yürürlüğe giren infaz yasaları hükümlü haklarını, tehlikeli suçların infazı, tedavi ve yeniden topluma kazandırma, infaz makamının müdahale yetkisi gibi düşünceler etkili bir şekilde bu dönemde düzenlenmiştir. Bu toplumsal önemli gelişme 1955’te Cenevre’de düzenlenen Suçların Önlenmesi ve Hükümlülere Muamele konulu “Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar” ve “İnfaz Kurumu Açma” tavsiye kararları ile Birleşmiş Milletlerce 1957 yılında kabul edilmekte olan hükümlülere muamelede asgari esasların kabul edilmesi önemli bir rol üstlenmiştir. 1973 yılında ise Avrupa Konseyinde kabul edilen hükümlülere muamelede asgari esaslar ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1987 yılında kabul edilen Avrupa ceza infaz esasından da söz edilmektedir.²⁴

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında 20. yüzyıla birlikte hükümlüler veya tutukluların hakları artık Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve bu konularla ilgili çeşitli toplantılar yapılarak bu alanda yapılan reformlarla daha da artırılmaya ve cezaevleri geliştirilmeye çalışılarak ıslahatlar artık daha kapsamlı yapılmaktadır.

²³ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 556.

²⁴ Veli Özer Özbek, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 36.

1.6. Osmanlı Devleti' nde Hapishane Öncesi Cezai Durum

Hapishane sözcüğü “habs” ve “hane” kelimelerinin birleşmesiyle oluşur. Habs dediğimiz kelime Arapça olup alıkoymak, tutmak, tutuklamak, yakalamak manalarına gelmektedir. Hane sözcüğü ise Farsça bir kelime olup; konut, konak, ev ve yer anlamlarına gelmektedir. Hapishane kelimesi ise hükümlü veya tutukluların tutuldukları veya kaldıkları yer, yapı anlamına gelmektedir. Günümüz Türkçesinde ise buna cezaevi tanımlaması yapılmaktadır.²⁵

Osmanlı Devleti' nde klasik dönemde suçlular zindana atılırdı. Suçluların kaldıkları yer ise Kaleler ve Kuleler olarak bilinen zindanlar bu mekânların başında gelirdi. Yine bunun dışında devlet dairelerine ait bodrum katları ve tersanelerin belli yerleri de zindan olarak kullanılıyordu. Daha sonra zindanlardan hapishanelere geçişi Sultan II. Mahmud başlatmıştır. 1832' de mehterhane diye bilinen İbrahim Paşa Sarayı' nın bir kısmı hapishaneye çevrilmiştir. Böylece Osmanlı' da ilk hapishane olarak Sultanahmet Hapishanesi (Hapishane-i Umumi) faaliyete başlamıştır.²⁶

Osmanlı Devleti' nde ve İslam Hukuku sisteminde herhangi bir işlenmiş suç sebebiyle Kur'an da belirtilmiş bir “hadd” yani Allah' ın hakkını koruyacak, muhafaza edecek kesin cezası belirtiliyorsa bunun gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Ancak bu durum gerçekleşmiyorsa, mağdurun intikam duygusu bir kan davasına dönüşmeden kişinin veya tarafın tatminini amaçlayan “bil'l-misl mukabele” yani kısas durumu ortaya çıkmaktadır. Her iki tarafın aralarında anlaşmaları durumunda ise; kısasın bedeli olan diyete yani kanlık olarak tabir edilen duruma başvurularak mağdurun maddi ve manevi zararları fıkhn ve örfün belirlediği ölçüyle karşılıkla giderilmektedir. Anlaşılamayan durumlarda ise Kadının hakemliğinde tarafların arası yapılarak sorun giderilirdi.²⁷

Yukarıda da açıklanan durumdan anlaşılıyor ki Osmanlı Devleti' nde hapishane öncesi durumda; hapishane yerine kısas uygulaması gerçekleştiriliyordu. Ya da

²⁵ Sadık Sarısaman, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye' de Hapishaneler” (1920-1938), Türkiye Cumhuriyeti' nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu (26-28 Kasım 2015), Ed. Erdem Ünlen, C. II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2017, s. 1141.

²⁶ A.g.e., s.1141.

²⁷ Gültekin Yıldız, *Mapusane Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2012, s. 11-12.

mağdurun kendisine veya ailesine maddi ve manevi zararı giderilerek böylece tarafların karşılıklı anlaşığı ifade edilmektedir.

1.7. Osmanlı Devleti' nde Hapishane Yerine Kullanılan Terimler ve Suçluları Tutma Yerleri

Osmanlı Devletin de 19. Yüzyıla kadar hapishane kavramı yerine çeşitli terimler kullanılıyordu. Bunların isimleri Zindan veya Mahbes olmak üzere kullanılan en bilindik isimlerdi. İnsanları kapatmak amacıyla yapılmış mimari yapılar söz konusu olmadığından, kapatılma için kullanılan her yer Mahbes ve Zindan olarak görülmektedir.²⁸

Osmanlı Devletin de uzun bir süre boyunca ilk başlarda kaleler ve kuleler olmak suretiyle devlet dairelerinin bodrum katları, tersanelerin belli başlı bölümleri, üstelik kadınlar için muhtarların ve imamların kaldıkları evleri daha da ilerisi Mahbeslerde görevli kadın memurlara ait evler ve saraya ait bazı bazı bölümler birer mahkûmları tutma yeri, Mahbes olarak işlev görmüştür. Bu mahbeslerden kale içlerinde yer alanlara Farsça “karanlık ve kasvetli yer” olarak tanımlanan yerlere zindan denilmiştir.²⁹

Osmanlı Devletin de en ünlü olarak bilinen zindanlar ise; Bodrum Kalesi, Anemas Zindanları, Yedikule Zindanları, Ağa Kapısı Zindanı, Eminönü'nde bulunan Baba Cafer Zindanı, Kasımpaşa da yer alan Tersane Zindanı gibi yerler Osmanlı Devleti'nin en bilinen zindanları olarak ortaya çıkmaktadır.³⁰

1.8. Osmanlı Devleti' nde Hapis Cezası ve Ceza Türleri

Osmanlı da Şer'i Hukukun esas alındığı fakat bunun yanında Örfi hukukunda uygulandığı bedene uygulanan cezalar da vardır. Bu cezaların Osmanlı Hukukuna girmesi ise 19. Yüzyıla denk gelmektedir.³¹

İnsanların hapsedilmesi için kullanılan yerlerin verilen cezalara göre çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda Osmanlı Hukukun da özgürlüğü bağlayıcı cezalar müebbet kürek, süreli kürek veya süresiz, süreli yada süresiz müebbet hapis cezaları;

²⁸ Yıldız, a.g.e., s. 8-9.

²⁹ Mustafa Eren, *Kapatılmanın Patolojisi Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 2014, s. 99.

³⁰ Eren, a.g.e., s. 100.

³¹ Eren, a.g.e., s.97-98.

ayrıca kalebentlik Cezaları da verilmektedir. Bir nevi sürgün olarak da ifade edebiliriz. Osmanlı da hapsedmeyi sadece dört duvarla çevrili olarak düşünmemeliyiz. Bazı cezalar bir ada’ da, bir kale’ de veya bir zindan’ da çekilmekteydi. Böylece suçlu veya mahkûmu kontrol etmek kolaylaşırdı. Böylece kişinin kontrolü sağlanıp bir adaya yada kaleye gönderilerek devlet kontrolü sağlanır ve kişi etkisiz hale getirilirdi.³²

1.8.1.Kalebentlik ve Prangabentlik Cezası

Osmanlı Devleti’nde uygulanan kalebentlik cezası ta’zir cezalardan biri olarak sayılmaktadır.³³ Aslında bu ceza sistemi kişinin aynı suçu tekrar işlemesi sebebiyle kaleye hapsedilmesi veya kalenin içerisinde bulunan zindana kapatılmasıydı.³⁴ Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde bu ceza kriminal suçlarda yaygın olarak kullanılan bir ceza yaptırımı değildir. Özellikle 16. Yüzyılla birlikte Osmanlı da bazı Mültezimlerin borçlarını ödememeleri sebebiyle zindana atılmış ve ömür boyu buralarda kalmışlardır.³⁵ Bu ceza türü 17. Yüzyılın ilk yıllarında kullanılmaya başlamıştır.³⁶ 18. Yüzyılla birlikte bu ceza daha az kullanılmaya başlanmakla beraber yer yer de bu ceza uygulaması Osmanlı Devleti’nde kullanılmaya devam etmiştir.³⁷

Kalebentlik cezası Osmanlı Devletin de ceza sistemi kanunları en ileri seviyede sistematik olarak Kanuni Sultan Süleyman zamanında olmuştur. Bu dönemde artık ceza kanunları suça göre sistematik bir şekilde uygulanmaktaydı. Hâlbuki II. Mehmet ve II. Beyazıt kanunlarındaki ceza kısımları suça göre sınıflandırılmıştı. Kanunnameler çerçevesinde böyle bir değişimin ortaya çıkması, modern hukuk bağlamında önemli olan suç kavramı zamanla daha da belirginleştiğini göstermekte idi. Diğer yandan ceza kanunlarında hiçbir ayırım yapmadan kanunlar önünde herkesin eşit olduğu ve herkese suça göre cezaların verildiği kanunların Osmanlı kanunlarında rastlamadığımız bir özelliktir. Bu sebepten dolayı Osmanlı kanunları içinde modern çağdaş hukuk

³² Eren a.g.e., s.100-101

³³ Mustafa Avcı, “Osmanlı Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, Konya, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, S. 3-4, 2004, s. 122.

³⁴ Gizem Parlakoğlu, II. Abdülhamit Dönemi Hapishanelerinin Genel Özellikleri ve Uygulamaları, (Yüksek Lisans Tezi), Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 13.

³⁵ Neşe Erim, “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçların Cezalandırılması Üzerine Bir Deneme”, S. 4, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 1984, s. 80-82.

³⁶Sevcan Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 41.

³⁷ Neşe Erim, “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçların Cezalandırılması Üzerine Bir Deneme”, S. 4, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 1984, s. 80-82.

anlamında günümüz modern hukuk yasalarına en çok benzeyen ceza kanunları diyebiliriz.³⁸

Osmanlı da siyasi cezalar gerektiren suçların dışında, diğer suçlar içinde uygulanmakta olan farklı ceza türleri de var idi. Bu ceza türleri ise; sırasıyla ifade edecek olursak sürgün veya kalebentlik, prangabentlik, kürek cezası, tomrukhane cezası gibi çeşitli türlerde cezalarda verilmekteydi.³⁹ Kalebentlik yada sürgünü gerektiren suçlar gruplandırılırken çeşitli suçlandırma kavramlarıyla karşılanmaktadır. Bunlara örnek ise; eşkıyalık, reaya' ya başkaldırma gibi çeşitli örnekler verebiliriz. Burada kişiye suç isnadı yapılırken metinlere işlediği suç somut olarak yazılmayıp bu tür kavramlara başvurulmayıp genelde bu tür suçlar kamu düzenini bozmaya yönelik suçlar ve eylemler olduğu açıkça anlaşılmakta idi.⁴⁰

Kalebentliği başka bir ifadeyle açıklamak gerekirse; haklarında hüküm verilen kişilerin kale sınırları içerisinde tutulması veya kale içerisine hapsetmek tutmak anlamına da gelmektedir. Bu ceza türü Osmanlı da tazir cezalardan birisidir. Kalebentlik cezası Osmanlı devletinin ilk dönemlerinde yaygın olarak kullanılan cezalardan birisi değildi. Bu ceza türü 18. Yüzyıl itibariyle kullanılmaya başlamıştır.⁴¹

Kalebentlik cezasına Kadılar tarafından karar verilmekteydi. Fakat bu kararların uygulanması ise Sadrazamlık makamının onayı ile gerçekleşmekteydi. Kalebentlik cezasında idama mahkûm edilmiş kişilerin cezalarının hafifletilmesi ve kalebentliğe dönüştürülmesi mümkün olmaktaydı.⁴² Kalebentliğe mahkûm edilmiş suçlular bu cezalarını etrafları surlarla çevrili kaleden dışarıya çıkmamak kaydıyla bir kasaba veya şehirde tutulmaya mahkûm edilirdi. Kaçma ve benzeri durumlar olmadığında kale içerisinde bulunan insanlarla bir araya gelebilmekte idiler. Yine dışarıda bulunan kişilerle haberleşebiliyorlar, kale içerisinde bulunan önemli mabet merkezlerine gidebilir, mesleklerini ve sanatlarını burada icra edebiliyorlardı. Aynı zamanda kale sınırları içerisinde bir yer kiralayıp bir şeyler yetiştirebiliyorlardı. Eğer bekâr iseler evlenebilirlerdi. Bunlar genel uygulamalar olmak üzere kalelerin her birinde farklı uygulamalar yapılmaktaydı. Kalebentlik cezasının sona ermesi ise şu şekilde

³⁸ Erim, a.g.m. s. 79-80.

³⁹ Erim, a.g.m., s. 80.

⁴⁰ Erim, a.g.m., s. 82.

⁴¹ Eren, a.g.e., s. 101.

⁴² Eren, a.g.e., s. 101.

olmaktaydı; eğer süre tamamlanmışsa, affedilmeleri veya yakınlarının güvenilir mahalle sakinlerinin kefaleti ile bu ceza sona ermektedir.⁴³

Osmanlı Devleti'nin de bir başka ceza türü de prangabentlik cezasıdır. Bu ceza türü kapatılma cezasının başka bir çeşididir. Bu cezada suçlu veya mahpusun ayakları zincire bağlanarak infaz edilirdi. Prangabentlik korkutma bir tedbir ve cezalandırma sebebi olarak 16. Yüzyıla değin uzun bir geçmişi ve kullanılması Cumhuriyet'e kadar uzanmaktadır.⁴⁴ Prangaya vurulan kişiler haklarındaki hükme göre 1 yıldan az olmamak üzere 3,5,7,10,15 sene veya ömür boyunca bu prangaya kapatılabilmektedir. Adam yaralama, yol kesme, kız kaçırma, öşür ödememe, askerlikten firar etme, kalpazanlık, ayaklanmaya katılmak ve İslam dinine karşı dini propaganda yapmak gibi fiillerde bulunanlar bu cezaya çarptırılırlardı.⁴⁵

Bu ceza aslında Osmanlı'da yeterli Memurların bulunmaması ve geniş hapisanelerin veya kapatma yerlerinin yetersizliği sebebiyle, suçluları tutmak ve onların kaçmalarını engellemek için bir nevi tedbir olarak uygulanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde prangabentlik Osmanlı'ya ilk olarak 1838 Askeri Ceza Kanunu ile Osmanlı hukukuna girmiştir.⁴⁶

1.8.2. Kürek ve Tomrukhane Cezası

Klasik Osmanlı ceza sisteminde suçlulara en çok uygulanan Ta'zir cezalarından birisidir. Osmanlı Arşiv Belgeleri'nden anlaşıldığı üzere bu ceza sistemi özellikle 16. Yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanmış cezalarından birisidir.⁴⁷ Kürek cezası Osmanlı Devleti'nde prangabentliğe göre daha ağır bir ceza sistemidir. Bu cezaya çarptırılan kişiler genelde halkın huzurunu bozan, işsiz ve başıboş dolaşan; insanların evlerine hırsızlık amacıyla giren, insanların canına kasteden ve öldüren, görevini kötüye kullanan devlet memurlarına ve kadın ticareti yapan kişilere verilen bir ceza

⁴³ Eren, a.g.e., s. 103-104

⁴⁴ Yasemin Saner, "Osmanlı'da Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma, Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza", İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007, s. 163.

⁴⁵ Ömer Şen, *Osmanlı'da Mahkum Olmak*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2007, s. 15.

⁴⁶ Eren, a.g.e., s. 104

⁴⁷ Mehmet İpşirli, "Kürek Cezası", C.2, Sayı.3-4, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2016, s. 112.

sistemidir.⁴⁸ Bu ceza sistemiyle suçlular Osmanlı donanmalarında kürekçi olarak cezalarını çekmektedir.⁴⁹ Burada insanların kaçmamaları içinde mahkûmların ayakları zincirle ayakları bağlanarak hem gemilerde çalışması hem de tersanelerde çalışması sağlanarak kaçmalarına engel olunurdu.

Osmanlı bu ceza sistemini Akdeniz ülkelerinden sistemine almıştır. İspanya ve Venedik'in gemi sayısının fazla olması deniz gücünün artması sebebiyle kürekçi ihtiyacının artmasıyla birlikte bu yöntemle mahpuslar bu gemilerde zorla çalıştırılarak cezalarını çekerlerdi. Bu ceza sisteminin ne zaman uygulanmaya başladığı bilinmemekle beraber 16. yüzyıl başlarında sistemli bir hale dönüşür. Osmanlı Devleti'ne geldiğimizde ise 16. yüzyılla beraber bir ceza yöntemi olarak uygulanmaya başlanmıştır.⁵⁰

Osmanlı da kürek cezası ayrıca şu suçları işleyen kişilere de verilmekteydi. Bunlar ise; hırsızlık, zimmet, mahpusun kaçmasına yardımcı olmak, içki ve sarhoşluk, halka zulüm, gasp, hırsızlık, kasten adam öldürmek, yaralamaya sebep olma, yol kesme, eşkıyalık, dinden çıkmak, ırza geçme, resmi evrakta sahtecilik, casusluk, kalpazanlık, fazla fiyattan mal satmak, düşman devletine harp malzemeleri vermek gibi suçlarda ve durumlarda kürek cezası verilmiştir.⁵¹

Osmanlı Devleti zamanında ceza türlerinden biride nezarethane, tevkifhane (tutukevi) tomrukhanelerdir. Tomrukhaneler isimlerini daha önceden ceza veya sorgulama aracı aleti olarak kullanılmakta olan “tomruk” dan almaktadır.⁵²

Tomruk kelimesi mana olarak “mahal, mahfuz ve hapishane” anlamlarına gelmektedir.⁵³ Tomruklar hakkında bilgi verecek olursak, Osmanlı'da 19. yüzyılın başlarından itibaren hükümet yapılarının, konaklarının ana girişinin hemen arkasında 4-5 metre boyunca 40-50 cm boyunda uzanmış ortadan ikiye ayrılmış tomruklar bulunmaktaydı. Bu tomrukların başları açılır, kapanır idi. Vida ile sağlamlaştırılmış ve

⁴⁸ Yılmaz Yurseven, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları”, C.9, Sayı.3-4, Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001, s. 266-267.

⁴⁹ Saner, a.g.e., s. 180.

⁵⁰ Neşe Erim, 18.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürek Cezası, IX. International Congress Of Economic And Social History Of Turkey (20-23 August), Türk Tarih Kurumu, 2002, s. 179.

⁵¹ Mustafa Avcı, “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, s. 73.

⁵² Şen, a.g.e., s. 14

⁵³ Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul: Enderun Yayınları, 1986, s. 340.341.

kilitlenebilen bu tomruklar; mahpusların ayak bileklerinin girebileceği yuvalar bulunmaktaydı. Böylelikle suçluların ayaklarına sığabileceği delikler bulunur, kaçmalarına engel olunmuş oluyordu. Burada bulunan tutukluların veya hükümlülerin yemeklerinden, tuvalet ihtiyaçlarına kadar her şey karşılanmaktaydı. Ayaklarına kilitlenen tomrukların yanı sıra sadece başlarının dışarıda kalabileceği bir sistemle suçlu veya tutuklu kilitlenerek suçlarını itiraf edene kadar bu şekilde bırakılırlardı. Tanzimat Fermanıyla birlikte tomruğa kilitlemek işkence kapsamına alınmış fakat bu uygulama tamamen kaldırılamamış, tevkifhanelere gelir sağlanana kadar 1862 yılına kadar bu ceza sistemi sürmektedir.⁵⁴

Başlıca tomrukhane merkezleri ise şunlardır; Bab-ı Asafî, Bab-ı Ali ismiyle anılan Sadaret Tomrukhanesi, Osmanlı dönemindeki Paşa Konağı, Munzır Ağa Tomruğu başlıca tomrukhane merkezleridir. Topkapı Sarayı'nda bulunan bostancı başına bağlı olan bir tomrukhane daha bulunmaktaydı. Bu tomrukhanenin diğer bir adı ise bostancı başı fırınlarının yanında bulunması sebebiyle “fırın” olarak da bilinmektedir.⁵⁵

1.9. Osmanlı Devleti 'nde Hapishane Islah Çalışmaları

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk başlarda yaygın olmayan hapis cezası, 18. yüzyılın sonları itibariyle ve 19. yüzyılın başlarından itibaren önem kazanmıştır. Zindanlardan hapishaneye geçiş süreci Osmanlı Sultanı II. Mahmud döneminde başlamaktadır. Mehterhane olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı' nın bir kısmı 1832 yılında hapishaneye dönüştürülmüştür. Böylece Anadolu'da ilk hapishane olarak Sultanahmet Hapishanesi olarak yerini almıştır. Ceza kanununda 1841 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle bazı yoksul mahkûmların giyim ve beslenme giderleri devlet tarafından karşılanması ilkesi getirildi.⁵⁶

1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanıyla birlikte hapishanelerde işkence ve kötü muamele dayak yasaklanmıştır. 1846 yılında Zaptiye Müşavirliğinde bulunan Hafız Mehmet Paşa tarafından bir rapor hazırlanarak hırsız, tecavüzcü, katil, suçlu vb.

⁵⁴ Şen ,a.g.e., s. 14-15. Parlaoglu, a.g.e., s. 17-18. Ayşe Özdemir Kızıllan, Osmanlı'da Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar 1839-1922, (Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 65-66.

⁵⁵ Yıldız, a.g.e., s. 53-54

⁵⁶Sarısamam, a.g.e., s. 1141.

gibi mahkûmların hep birlikte aynı koğuştaki yerde birlikte tutulmalarının yanlış olduğunu belirten bir rapor sunmuştur. Ve suçuna göre mahkûmların birlikte kalabileceği hapishanelerin inşa edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu rapor dikkate alınarak Tanzimat Meclisi 1879’da hazırladığı mazbata da bu yönde olmuştur. Bu mazbataya göre hapishaneler dört kısma ayrılmıştır. Bunlar cinayet işleyenler, kabahat suçları, hırsızlık gibi suça göre ayrılmıştır.⁵⁷

1880 yılının 20 Mayıs tarihinde Osmanlı’da 97 maddelik Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesi yayınlandı. Bu maddelere göre hapishaneler belli isimlere ayrılıyordu. Bunlar Hapishane, Hapishane-i Umumi ve Tevkifhane olarak 3 kategoriye ayrılmıştır. Kaza, Liva ve Vilayetler⁵⁸de hapishanelerin açılması kararlaştırılmıştır.

Osmanlı döneminde hapishaneler başlarda Adliye Vekâleti’ne bağlıydı. 1880 yılından sonra bu bakanlıktan alınarak Dâhiliye Nezaretine yani bugün ki İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.⁵⁹

Yukarıda da ifade edildiği üzere 1880 yılında yayınlanan Hapishaneler Nizamnamesinde çeşitli kategorilerde hapishaneler açılacak demiştik. Bu hapishanelerin nerelerde açılacağı da belirtilmiştir. Bu yeni açılacak hapishaneler ise; Bursa, Mardin’in Savur kazası, Alaşehir, İzmit, Hayrabolu, Egridir, Ulukışla, Suşehri, Akka, Gönen, Yozgat, Halep, Manastır burada belirttiğimiz hem hapishane hem de tutukevi olan yerlerdir. Kadın mahkûmlar içinde hapishaneler vardı. Bunlar ise Arşiv kayıtlarına göre; Isparta, Aydın, Bandırma, Kırkağaç, Çeşme, Tosya, Niğde, Çankırı, Haymana, Konya, Silvan, Marmaris, Tarsus, Şirvan gibi yerlerde kadınlara özel hapishaneler vardı. Buradan da anlaşılıyor ki artık hapishane ile tutukevi ayrımı yavaş yavaş uygulanmaya başlamıştır.⁶⁰

Dâhiliye Nezaretine bağlı olarak 1911 yılında Hapishaneler Müdüriyeti Umumiyesi kuruldu. Bununla birlikte 4 Nisan 1912’de hapishanelerin reformu için ıslah çalışmalarına devam edilmiştir. Bütün hapishanelerin ve ıslah evleri tek tip olarak bir

⁵⁷ A.g.e., s. 1141.

⁵⁸ A.g.e., s. 1141.

⁵⁹ Mücahit Özçelik, “Mütareke Döneminde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu”, Yıl:7, Sayı:14, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2011, s. 19.

⁶⁰ Yasemin Saner Gönen, “Osmanlı İmparatorluğunda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi 1971 Yılı”, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2018, s. 173-174.

plan bir mimari ölçüsünde yenilenmesi ve iyileştirilmesi, daha ferah bahçeli hapishanelerin yapılması ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi gibi düzenlemeler yapılmaya ve planlanmaya başlamıştır. Bu projenin yürütülebilmesi için 1911 yılında kurulan Hapishaneler Müdüriyeti Umumiyesi, Osmanlı Devleti'nde Balkan Savaşlarının çıkması ve ekonomik yönde dar bir boğaza girilmesi sebebiyle bu kurulan kuruluş hapishane dahilinde yapılması planlanan reformları gerçekleştirememiştir.⁶¹

Yine Alman Psikiyatri Uzmanı Pollitz Osmanlı Devleti'nde beş yıl için Hapishaneler Müfettişi Umumiyesi sıfatıyla Osmanlı hapishaneleri üzerine teftişler yapmış, hapishanelere yönelik yapılacak kanunlar konusunda Osmanlı yönetimine önerilerde bulunmuş ve bu konuda rapor sunmuştur. Bu görevini 1919 Şubatına kadar devam ettirmiştir. Pollitz hapishanelerdeki ve tutukevinde bulunan mahkûmlara anket yaptırmıştır.⁶²

Bazı konularda Pollitz mahkûmlara anketler yoluyla sorular yöneltmiştir. Bu sorular genel olarak mahkûmların vilayette bulunan sayıları, hangi iş ile uğraştıkları, yemeklerinin nasıl yapıldığı gibi sorular yöneltilmekte ve bilgi toplama amaçlanmıştır.⁶³

Pollitz, Osmanlı devletin de tüm ülkede aynı büyüklükte hapishanelerin ve tutukevlerinin inşa edilmesini, ancak İzmir'e 300 bin, Eskişehir'e 40 bin, Kale-i Sultaniye'ye 15 bin gibi nüfusu yüksek olan yerlerde daha büyük hapishanelerin yapılması, tutukevi ve hapishanelerin böyle büyük yerlerde birleştirilerek yapılması gerektiğini öneriyordu.⁶⁴

Daha önceden de ifade ettiğimiz gibi Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde Ceza Kanunları şer'i esaslara göre düzenlenmekteydi. Buna göre şer'i hukuk bağlamında "kişi suçu ispatlana kadar masumdur" hükmü hakimdir. Örfi hukuk bağlamında ise "suçsuz olduğunu ispat edene kadar suçlusun" gibi şer'i hukuka göre ters bir durumdu. Osmanlı ise bu durumu şer'i hukuku düzenleyerek kendine özgü karma bir hukuk geliştirerek çözmeye çalışmıştır. Örfi hukuku en çok uygulayan İslam devletleri içinde

⁶¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:79, Gömlek No: 30.

⁶² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:76, Gömlek No: 20.

⁶³ BOA.DH.MB.HPS.M (1,2,3,4,5)

⁶⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:76, Gömlek No: 27.

Osmanlı Devleti diyebiliriz. Bu uygulamasına örnek olarak “Kalebentlik” cezası örfi hukuk içinde yer almıştı. Osmanlı da suçu işleyen kişiyi ıslah etmek ön planda değildi. Daha çok suçluyu ağır şekilde cezalar vererek adaleti dağıtma düşüncesi hâkimdi ve toplum tarafından da desteklenen bir yöntemdi.⁶⁵

17. yüzyılla birlikte ağır suçlarda kürek cezası 18. yüzyılın başlarından itibaren ise kalebentlik cezaları verilmiştir.⁶⁶ Buna da örnek verir isek; Kıbrıs Kalebentlikleri ile ilgili bir çalışmayla 18. yüzyılın ortalarında topluma ve devlete sorun çıkaran, huzursuzluğa sebep olan toplum düzenini bozan insanların sürgün cezasıyla cezalandırıldığı 56 Müslüman erkek, 18 gayrimüslim, 2 kadın Müslüman olmak üzere 76 kişi bu amaç ile Kıbrıs Adası'na sürgün olarak gönderilmiştir.⁶⁷

Osmanlı Devleti’nde fiili olarak hapis cezalarının çekildiği yerler ise; kale, tersane ve genellikle zindanlardır. Bu alanların özellikleri ise genelde havasız, karanlık ve nemli olmasından dolayı Farsçadan alınan zindan kelimesi etkili olmuştur. Tersane zindanları, Baba Cafer, Yedi Kule zindanları İstanbul’da kullanılan başlıca yerlerdir. Buradaki zindanların büyük olması sebebiyle denetimi bir subaşıcıya bırakılmıştır. Buradaki mahkûmların ihtiyaçları ise hayırseverler tarafından karşılanmaktaydı.⁶⁸

Osmanlı Padişahlarından II. Mahmud Avrupalılaşıma anlamında hapishaneler konusu da yer almıştır. Sultanahmet’te bulunan İbrahim Paşa Sarayı’nın Mehterhane kısmı olarak kullanılan bir bölümü “hapishane-i Umumi” ‘ye dönüştürülmüştür. Tanzimat Fermanının ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti her alanda olduğu gibi Ceza İnfaz sisteminde de eşitlik getirmek amaçlanmıştır. 1840 yılında “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi Osmanlı Devleti tarafından benimsenen ilk ceza yasası olarak Ceza Kanunname-i Hümayun çıkarıldı. 1858 yılında ceza yasasıyla birlikte Kalebentlik, Kürek Cezası ve hapis cezaları hürriyeti kısıtlayıcı cezanın olduğu kabul edildi. Kırım savaşı sonrasında Paris’te yapılması planlanan barış görüşmesinden önce dış devletlerin özellikle İngiltere ve Fransa’nın, Osmanlı Devleti’nin iç işlerine karışmasını önlemek

⁶⁵ Şen, a.g.e., s. 4.

⁶⁶ Mehmet İpşirli, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarsında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler”, Sayı:12, İstanbul: Tarih Enstitüsü Dergisi, 1982, s. 206. - Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul: Enderun Yayınları, 1986, s. 168.

⁶⁷ Ali Efdal Özkul, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarisında Kıbrıs’ta Kalebentler ve Cezirebentler”, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018, s. 130-139.

⁶⁸ Şen, a.g.e., s. 6.

için Osmanlı Devleti bu alanlarda Islahat yapma zorunluluğu doğmuştur. Ve hapishaneler ile ilgili düzenlemeler Osmanlı Devleti' nde hız kazanmıştır.⁶⁹

Aslında Osmanlı Devleti' nde hapishanenin gelişi Batı tarafından önerilmiş ve Batı dayatmasıyla olmuştur diyebiliriz. 1839 yılında Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti İngiltere, Fransa ve Almanya gibi büyük güçlü devletlere gayri Müslümler de dâhil herkesi kanun önünde eşit tutma sözünü vermiştir. Bu verilen sözün ardından 1844 yılında İngiliz Elçisi olan Canning tarafından Osmanlı Devletine, Avrupa hukuk sisteminde yer alan hapishane rejimine geçmesi ve hapishaneler ile ilgili reformların yapılması yönünde ilk telkinlerde bulunulmuştur.⁷⁰

Hapishaneler konusunda gereğini yapacağını ifade eden Osmanlı Devleti' nin bu sözü üzerine, İngiliz Devletin Osmanlı Büyükelçisi Sir Stanford Canning tarafınca bizzat takip edildi. Fakat tüm dünya da olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de yapılmakta olan reformlar merkezî devlet in etki alanını ve müdahaledeki kuvvetini artırma politikası ile birlikte paralel ilerlemiştir. 19. Yüzyılla birlikte artık bedeni hedef alan cezalandırma sisteminin değiştirilmesi gerektiği düşüncesi hakim olmaya başladı. Cezalandırma sistemleri bizzat devlet tarafından kontrolü sağlanmalıdır. Geleneksel olarak yapılan yöntemler kamusal gibi alanlarda topluma ibret maksadıyla suçluların cezalandırılması devletin suç karşısında yeteri anlamda güçsüz kaldığını gösterir.⁷¹

Avrupalı Devletler özellikle İngiltere ve Fransa artık hapishane konusunu Osmanlı'ya karşı bir koz olarak kullanmaya başlamıştır. Avrupalı yabancı elçiler Osmanlı hapishanelerinin olumsuz olan şartlarını ileri sürmekte ve Osmanlı hapishanelerinde yatan kendi vatandaşlarının teslimini istemiş, ayrıca bu kişilerin suçlarını kendi ülkelerinde çekmelerini dahi isteyebilmişlerdir.⁷²

Osmanlı Devleti 1847 yılında Sinop'ta bir hapishanenin yapılması için 9.500 kuruşluk tahsilat karşılığında hapishanelerin ıslahı anlamında ilk adımı atmıştır. Bu hapishanenin takibini ise Anadolu Müfettişi olarak Mehmet İsmet Paşa

⁶⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt:7, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 262.- Şen, a.g.e., s. 18-19

⁷⁰ Mucize Ünlü, "Hapishane Reformu Sürecinde Canik Hapishanesini Islah Çalışmaları (1876-1918)", Karadeniz Tarihi Sempozyumu 25-26 Mayıs 2005, Trabzon: 2007, s. 864.

⁷¹ Hasan Şen, "Osmanlı'da Hapishane Mefhumu", *Osmanlı'da Suç ve Ceza*, Derleyenler: Noemi Levy-Alexandre Toumarkine, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008, s. 202-204.

⁷² Şen, a.g.e., s. 24.

görevlendirilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti yönetimi hapishane ıslahatı bağlamında fazla aceleci davranmamıştır. 1854 yılında aldığı borç ile yeni bir reform paketi taahhüt edilmesiyle Canning'e ait hapishane projesi hükümetin tekrar girdi.⁷³

1839 yılında Tanzimat Fermanıyla Avrupalı devletlere bu sözler, Islahat Fermanıyla yazılı bir hale gelmiştir. Bununla birlikte hapishanelerin düzenlenerek ve yeni hapishanelerin yapılması maddesi getirilmiştir. Bu konuda İngiltere tarafından uzman Binbaşı Gordon getirilerek, hapishanelerin ıslahatı konularında bir meclis oluşturuldu.⁷⁴

1870 tarihinde ilk hapishane İstanbul'da Sultanahmet'te açılmaktadır. Bu kurulan hapishaneyle birlikte Sultanahmet Meydanında düzenlemeler yapılır ve bu meydan "Millet Meydanı" ismini alarak tarihe geçer. 1878 yılında imzalanan Berlin Anlaşmasına kadar ki sürede Osmanlı'da ülkenin hemen hemen her tarafında yeni hapishaneler açıldı. Çok az bir miktarda sınırlı bir maddiyatla yapılmakta olan bu hapishanelerin özellikleri genellikle iki katlı olarak planlanmış ve alçak yapıları. Düzenli olarak bir ıaşesi ısıtma sistemi bulunmamaktaydı. 1861'de Sivas, Harput, Amasya ve Doğu Anadolu'nun diğer illerinde, 1862'de Trabzon ilinde, 1864 yılında Diyarbakır'da ve 1867 tarihinde Kırklareli vilayetlerinde hapishane inşaatları yapılmıştır.⁷⁵

1878 Berlin Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti Doğu Anadolu'da Ermenilerin yaşadığı yörelerde, Girit ve Makedonya bölgelerinde ıslahat yapmaya İngiltere ve Fransa'ya söz vermiştir. Özellikle bu ülkelerin baskısından kurtulmak isteyen II. Abdülhamit özellikle hapishaneler konusunda ıslahat yapmaya önem vermektedir. Baskılardan kurtulmaya yönelik ilk adı ise; 1880 yılında "Tevkifhane ve Hapishanelerin dâhili idarelerine dair nizamnamesidir". Bu düzenlemeyle birlikte hükümlüler ve tutuklular birbirinden ayrı kalacak, burada kalanlar devlet tarafından ıaşesi karşılanacak, 18 yaşından küçük olanlar ve kadın mahkûmlar için ayrı ayrı koğuşlar yapılacak, hükümlülere artık çalışma zorunluluğu getiriliyordu. Bu alanlarda yapılan İngiliz Elçisi Henry Layard denetleyecekti. İngiliz Devletine ait yargıçlar ve

⁷³ Ünlü, a.g.e., s. 864.

⁷⁴ Gülnihal Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi*, Ankara: TTK Yayınları, 1996, s. 111.

⁷⁵ Şen, a.g.e., s. 27-28.

denetleme ekipleri Anadolu da yapılan ıslahatları denetleyecek ve yerinde inceleme konusunda yerel otoriteler ile birlikte çalışılacak devlet ise buna izin verecektir.⁷⁶

1890 yılında Petersburg’ ta düzenlenen Hapishaneler Kongresine Avusturya, İngiltere, Belçika, İspanya, Fransa, Danimarka, İtalya, Yunanistan, İsveç, Japonya gibi devletler katılmıştır. Bu Hapishaneler Kongresine Osmanlı Devleti de temsilci göndererek hapishaneler konusunda duyarlılığını göstermiştir. Temsilciler tarafından hapishaneler ile ilgili ıslahatlar ve bu alanda yapılan ilerlemeler raporlar halinde kongrede sunma fırsatını bulmuşlardır.⁷⁷

Osmanlı Devleti’nde hapishane alanında yapılan ıslahatlar ele alınarak bir inceleme yapılmıştır. Osmanlı Devleti 19. Yüzyıla kadar ceza hukuku içinde hapishane olgusunu geliştirememiştir. Bu sebepten dolayı Avrupalı devletler tarafından baskıyla yaptırılan ıslahatlar bir zorunluluk olarak Osmanlı Devleti’ne dayattırılmıştır. Avrupa da medeniyetin ifadesi olan modern hapishaneler, bu alanda ıslahat yapmanın zorunluluğunu göstermektedir. İngiltere ve Fransa’nın öncülüğünde Avrupalı devletler, Osmanlı’nın iç meselelerine karışmak istemeleri ve sürekli olarak Osmanlı Devleti’nde ki hapishanelerin ıslahatı ve modernleştirilmesi konusu Avrupalı devletler tarafından sürekli gündemde tutulmak istenmiştir. Osmanlı Devleti ise sürekli savaş halinde ve mali açıdan zayıf olması sebebiyle, devlet tarafından hapishane alanında yapılan ıslahatlar sürekli kesintiye uğrayarak bu alanda yapılan ıslahatlar yetersiz kalmıştır.

1.10. Osmanlı Devleti’ ndeki Hapishanelere Yönelik Değerlendirme

Sonuç olarak Osmanlı klasik döneminde mahkumun sç derecesine göre kürek, kalebentlik, tomruk ve pranga cezaları uygulanmaktaydı. Kalebentlik cezaları genel anlamda borcunu ödemekte zorluk çeken mültezimlere verilmektedir. kalebentlik cezasına çarptırılan kişilere bazı ayrıcalıklarda verilmiştir. Bunlar özellikle toprak ekip-biçme, dışarıdaki ve içerideki kişilerle görüşme hakkı, aynı zamanda evlenme hakkı hakkında bulunmaktadır.

⁷⁶ Şen, a.g.e., s. 32-33.

⁷⁷ Ünlü, a.g.e., s. 866.

Bu uygulanmakta olan cezaları Batı ile karşılaştırsak; mahkum olan kişilerin psikolojisinin daha düzgün olduğunu ve rahat bir süreç geçirdiklerini aynı zamanda bulundukları yerin daha insancıl şartlar taşıdığı açıklamasını yapmak yanlış olmayacaktır. Uygulanmakta olan kürek cezası ise; Osmanlı Devleti'nde olarak daha çok gerileme döneminde uygulanmıştır. Ağır suçları işleyen mahkumlara bu ceza verilmiştir.

Kürek cezası Avrupa genelinde de uygulanmıştır. Suç işleyen mahkumlara verilen bir başka ceza da ayakların zincire bağlanarak infazın çekildiği tomruk cezaları da uygulanırdı. Bu ceza türü 16. yüzyılda Osmanlı'da uygulanmış ancak daha sonra bu ceza türü az kullanılmaya başlanmıştır. Bu cezayla kişi suçunu itiraf edene kadar tomruğa bağlı şekilde kalmaktaydı. Suçunu itiraf ettiğinde ise tomruktan çıkarılarak zindana atılırdı.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE CEZA İNFAZ KURUMLARININ KURULUŞU, TEŞKİLAT YAPISI VE GÜVENLİĞİ

2.1. İnfaz Hukukuyla İlgili Temel Kavramlardan Suç, Ceza, Tutuklu, Hüküm ve Hükümlü Kavramları

Ceza İnfaz Kurumlarının kuruluşu ile ilgili bilgiler vermeden önce tezimizin daha iyi anlaşılması bakımından yazımızda çokça geçmekte olan Suç, Ceza, Hükümlü ve Tutuklu gibi kavramların açıklanarak tezimizin anlaşılması daha açık hale gelecektir.

Suç: Suç kavramı üstünde henüz anlaşılmış bir tanım yoktur. Suç kelimesi toplumdan topluma, devletlerarasında ve zamandan zamana değişebilmektedir. Suçun toplum tarafından tanımlanması toplumların kendine özgü birtakım özellikleri ve yapılarına bağlı olarak şekillenir.⁷⁸

Hukuki anlamda suçun tanımı ise; devlet tarafından belirlenen anayasa ve kanunlara aykırı davranarak ceza ve güvenlik tedbiri yaptırımına bağlanmış fiildir.⁷⁹

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “*Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış. Yasalara aykırı davranış, cürüm*” olarak tanımlanmaktadır.⁸⁰

Ceza: Ceza kelimesi Arapça bir kelime olup “uygunsuz davranışlarda bulunma, sıkıntı, üzüntü, acı veren bir işlem yada yaptırım ve suçu işleyen kişinin yaşamına, özgürlüğüne, onuruna, mallarına karşı yasaların öngördüğü yaptırımlar” olarak tanımlanmaktadır. Foucault Hapishanenin Doğuşu isimli kitabında “Ceza” isimli ikinci kısmında suçlunun daima toplum tarafından düşman olarak algılandığı görülmektedir. Bu nedenle insanlara suçları karşılığında bir ceza yaptırımı uygulanmaktadır.⁸¹

⁷⁸ Güncel Önkal, ve Özgür Sarı, *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi*, İstanbul: Nobel Akademik Yayınları, 2013, s. 9. Mustafa T. Yücel, *Suç ve Ceza Anatomisi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1973, s. 11.

⁷⁹ Mustafa Hakan Uyar, *Kelepçeli Özgürlük*, Adana: Dost Yayınevi, 2009, s. 13.

⁸⁰ İsmail Parlatır, *Türkçe Sözlük*, C. II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.

⁸¹ Michelfoucault, *Hapishanenin Doğuşu*, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Baskı:7 Ankara: İmge Kitabevi, 2017, s. 147.

Timur Demirbaş ise cezayı şu şekilde ifade etmektedir; kişinin topluma zarar verme fiillerini yapması karşılığında, devlet tarafından kanunlar koyulan, özellikle suçluya yönelik toplum tarafından söz konusu davranışların onaylanmadığını belirtmek üzere yargısal anlamda uygulanan yaptırımlardır.⁸²

Tutuklu: Mahkemece kişinin suç işlediği kesin olmamakla beraber, kuvvetli şüpheli olması sebebiyle mahkeme tarafından tutuklama kararı verilen kişiye denilmektedir.⁸³ Kişinin tutuklanmasını savcı talep eder ve mahkemece tutuklanmasına hakim karar verir.

Hüküm: Yapılmakta olan soruşturma neticesinde yargılama sonucunda hâkimin yargılamayı sonlandırma kararı vermesidir.⁸⁴ Mahkeme kararı olan hükme ayrıca ilam da denilmektedir.

Hükümlü: Kişi hakkında yapılmakta olan yargılama sonucunda hakkında mahkûmiyet kararı ve hükmü verilen kişiye denir.⁸⁵ Hükümlüler ve tutuklular ceza infaz kurumlarında ayrı koşullarda tutulurlar. Tutuklu olan kişi hakkında mahkemece cezalandırılması için hüküm verilirse artık hükümlü sıfatına geçip ayrı koşula yerleştirilir.

2.2. Ceza İnfaz Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

Ceza infaz kurumlarının fiziki yapıları gibi ceza sistem yönetimleri de tarihsel bir gelişim göstermiştir. 18. Yüzyılla birlikte Avrupa’da ve Amerika’da önemli gelişmeler meydana gelen hürriyeti kısıtlayıcı cezaların infazı kanunlarında geliştirilen sistemleri beş grupta toplayabiliriz.⁸⁶

⁸² Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, 2. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 59.

⁸³ Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitimi*, C. I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 41.

⁸⁴ Fahrettin Hekimoğlu, *Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2001, s. 126.

⁸⁵ Kadri V. Kamer, *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı*, 2. b. , Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s. 45.

⁸⁶ Necmi Acun, *Ceza İnfaz Kurumu İdaresi*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019, s. 18. Ahmet Gökçen, “Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemleri”, İstanbul: Ceza Hukuku Makaleleri, 2002, s. 56.

2.2.1. Toplu Hapis Sistemi ve Hücre (Pennsylvania) Hapis Sistemi

Bu infaz sistemi suçlu veya hükümlülerin toplu olarak hep beraber aralarında herhangi bir suç ayrımı yapılmaksızın cezalarını çektikleri sistemdir. Bu infaz sistemine müşterek hapis sistemi adı da söylenmektedir. Sistem ilk olarak 1596 tarihinde Amsterdam da kurulan erkek hapishanesinde uygulanmıştır. Bu sistemde suçluların çalıştırılarak sosyalleştirme uygulamaları da vardır. Ancak sistemin olumsuz bir yönü de bulunmaktadır. Sistemde suçlular ve tutuklular birlikte bulunduklarından kendi aralarında yeni suçlar öğrenmekteydi. Bu sebepten dolayıdır ki sistemi bırakın ıslah etmeyi kişilerin daha kötü olmalarını sağlamaktaydı. Toplu olmalarının bu yönlü sakıncaları olması sebebiyle artık hükümlülerin bir arada bulunmaması gerektiği anlaşılmış üzerine bu sistemden vazgeçilerek hücre sistemine geçilmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁷

18. Yüzyılın sonları ile birlikte artık hükümlülerin bir arada bulunmaları kısıtlanmaya başlanmıştır. Bu sistemde kişi tek başına olduğu için yalnızlık sistemi de denilmiştir. Burada bulunan hükümlüler gece gündüz fark etmeksizin tek kişilik hücrelerde kalırlar ve sadece Gardiyanlar dışında kimseyle görüşemezlerdi. Böylelikle burada kalan hükümlüler birbirleriyle görüşemedikleri için kötü olarak birbirlerini etkilemeyecekler ve böylece hapishanede disiplin sağlanmış olacaktı. Hükümlünün tek başına olması sebebiyle ona psikolojik olarak etki edecek; böylece kişinin suç işlediği için pişmanlığı sağlanacaktı. Bu uygulama ilk olarak ABD'nin Pensilvanya Eyaletinde uygulandığı için Pensilvanya Sistemi denilmektedir. Burada bulunan hükümlüler kendi hücrelerinde dericilik, ayakkabıcılık ve terzilik gibi mesleklerle de uğraşarak sosyalleşmeleri sağlanırdı. Bu sistem kaynağını Hristiyanlık dininden almaktadır. Buinanca göre suç işleyen kişi Tanrı ile Baş başa yalnız kalarak Tanrı'dan özür diler ve böylelikle günahlarından kurtulurdu.⁸⁸

⁸⁷ Özbek, a.g.e., s. 83.

⁸⁸ Özbek, a.g.e., s. 84. Acun, a.g.e., s. 18. Doğan Soyaslan, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri, İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Ankara, Tarihsiz, s. 164.

2.2.2.Auburn Sistemi ve Dereceli Sistem

Bu sisteme sessizlik sistemi de denilmektedir. Burada mahkûmlar gündüzleri atölyelerde bir araya geliyor ancak kendi aralarında konuşmaları yasaktı. Geceleri ise tekrar tek olarak kaldıkları odalarına giderlerdi. ABD'nin New York kentinde ilk olarak uygulanmış ve ismini buradaki kurum adından almaktadır. Hükümlüler çalıştıkları esnada atölyelerde kendi aralarında konuşmaları takdirde kırbaç cezasına çarptırılmaktaydı. Konuşma yasağının uygulanabilmesi için sessizce yürümeleri, yürürken önlerine bakmaları ve birbirleriyle karşılıklı oturmamaları sağlanırdı.⁸⁹

Bu sistemle mahkûmlar işledikleri suçun vasfına, ağırlığına göre hapis haneye girişlerinde bir not belirleniyor ve hükümlünün de tahliye olabilmesi için iyi bir hal ve çalışmayla gereken nota ulaşması gerekmektedir. Hükümlüye günlük yaşantısında cezaevinde iyi halli olması ve ıslah davranışına uygun davranması gerekmektedir. Böylelikle hükümlüye olumlu bir not verilmekteydi. Eğer kötü davranışlarda bulunursa olumsuz bir not verilmekteydi. Bu sistem ilk olarak İrlanda'da uygulanması sebebiyle İrlanda Sistemi de denilmektedir. Bu sistemde hükümlünün serbest kalabilmesi için 3 aşamayı gerçekleştirmesi gerekmektedir. Birinci aşamada cezanın belirli bir süresini hücrede çeker. İkinci aşamada toplu olarak infaza katılır ve çalışır. Üçüncü aşamada ise;eğer hükümlü iyi halli ise yarı açık veya açık cezaevine gönderilerek kalan cezasını burada çekmektedir.⁹⁰

2.2.3. Çağdaş Sistemler ve Türk İnfaz Sistemi

Bu sistemle birlikte artık ceza da acı ve ıstırap düşüncesi bırakılmıştır. Suçluluğu yargı kararıyla kesinleşen kişi, tamamıyla uzmanların kontrolüne ve burada bulunan uzman kişiler tarafından iyileştirilerek ve tekrar topluma kazandırılarak sosyalleştirilir, topluma uyum sağlaması amaç edinmiş, böylece bütün bilimsel anlamda yöntemler kullanılarak hükümlülerin ıslah edilmesi amaçlanmıştır.⁹¹

⁸⁹Sulhi Dönmeler, Sahir Erman, Nazarı ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt: II, Baskı:10 İstanbul: Der Yayinevi, 1994, s. 655. Gökçen, a.g.e., s. 67. Özbek, a.g.e., s. 18.

⁹⁰Hüseyin Turgut, *Cezaevi İdaresi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 40. Gökçen, a.g.e., s. 65. Acun, a.g.e., s. 18.

⁹¹Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 230.

Türk infaz sisteminin modern çağdaş anlamda oluşumu; Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi ile başlayan hukuk sistemlerinde yapılmakta olan reformlar sonucu başlamaktadır.

İslam Devletleri hukukunda hapis cezası uygulanmadığından ve Osmanlı İmparatorluğunda da İslam hukuku uygulanması sebebiyle genelde cezaların infazına yönelik bir bina inşa edilememiş idi. Daha sonra özellikle Sultan II. Abdülhamit döneminde Avrupa örnek alınmıştır. Bu amaca yönelik ilk cezaevi inşaatları yapılmış ve hapishaneler konusunda ıslahatlar yapılmaya başlanmıştır.⁹²

2.3.Cumhuriyet Dönemi İnfaz Sistemi

Cumhuriyet dönemi dediğimiz zaman ilk olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Mart 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde I. Dönem 4. Yasama Yılı açılış konuşmalarında hapishanelerin bakımı ve onarımına dikkat çekmiştir. Hapishaneler ile ilgili şu sözlerini yazmadan geçmemeliyiz:

*"Efendiler, cezaevleri sorunu çok önemlidir. Kişisel özgürlüğü kaldırılan vatan evladının ceza süresi sonunda topluma yararlı olacak bir eleman olarak yetiştirilmesi olarak gereğinin sağlanması için İçişleri Bakanlığı çok dikkatli bir şekilde araştırma ve istatistikler hazırladı. Cezaevlerinden mümkün olanların modern bir şekilde onarımlarına veya yeni cezaevleri inşasına girişebilmek için bir inşaat programı hazırladı. Bu program gereğince her yıl belirlenmiş bir oranda inşaata devam etmek üzere 1923 yılında çağın gereklerine uygun bir genel cezaevi ile beş liva ve 28 ilçe cezaevinin inşası kararlaştırılmış ve gelecek yılın bütçesine ödenek konmuştur."*⁹³

Sözlerinden anlaşılacağı üzerine cezaevleri meselesi çok önemli olduğu Mustafa Kemal Atatürk tarafından da anlaşılmış ve bu anlamda hapishaneler ile ilgili gerekli çalışmalar İçişleri Bakanlığı tarafından nelerin yapılması gerektiği raporlanarak çalışmalara başlandığını ifade edebiliriz.

Hapishaneler konusu üzerinden baktığımızda aslında Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet dönemine geçişte bir kopuşun söz konusu olmamakla beraber bilakis süreklilikten söz edebiliriz. Özellikle Osmanlı Devleti'nin de 19. Yüzyılla birlikte mahbesten hapishanelere doğru yönelen artık kapatılma amacına yönelik bir süreç

⁹² Acun, a.g.e., s. 19.

⁹³ Atatürk'ün TBMM'nin 1. Dönem 4. Yasama Yılı Açılış Konuşmaları
http://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/1d4yy.htm

başlamıştır. 1919 yılındaki rakamlara baktığımız vakit Osmanlı Devleti'nin de 20.445 hükümlü, 14.590'ı tutuklu olmak üzere toplamda 35.035 mahpus bulunmaktadır.⁹⁴

Yukarıdaki bilgidan de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Dönemine toplamda yaklaşık olarak 35 bin mahpus ile birlikte girilmektedir.

1 Temmuz 1926 Yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girinceye kadar ki süreçte Osmanlı Devleti'nden kalma mevzuat hala uygulanmaya devam etmektedir. 765 sayılı TCK'nın 11,13,15,21,22,23,26,29 ve 30. Maddeleri hapis cezaları ile ilgili maddelerdir. Ve bu cezaların infazına ilişkin maddelerde diyebiliriz. Madde 11'e göre şu şekildedir:⁹⁵

Madde 11- Cürümlere mahsus cezalar şu şekilde sıralanabilir: İdam, Hapis, Ağır Hapis, Ağır Cezayı Nakdi, Sürgün gibi.

Kabahatler için ise şu şekilde: Hapis Cezayı Nakdi, Muayyen bir meslek veya sanatın icrası gibi kanunda belirtilen şahsi kişiliği hedef alan cezalar bunlardır.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte 1929 Yılına değin İçişleri Bakanlığına bağlı bulunmakta olan cezaevleri, 1929 tarihinde Adalet Bakanlığına bağlanarak faaliyetine devam etmiştir. Daha sonra infaz sisteminde yeni bir düzenlenmeye ve yapılanmaya gidilmiştir 1926 Yılında kabul edilen 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ile birlikte artık Türkiye'de infaz anlamında Dereceli Sistem anlayışı kabul edilmiş ve uygulanmaya başlamıştır. 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'a kadar dereceli sistem uygulanmaya başlamıştır. 647 Sayılı Kanun ile birlikte dereceli sistem artık çağdaş sistemlere ve gelişmelere uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu kanunda cezalar infaz yönünden para cezası, uzun ya da kısa süreli özgürlüğü bağlayıcı cezalar ve ölüm cezası olmak üzere 3'e ayrılmıştır.⁹⁶

2.4. Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Kuruluşu

Cezaevleri ile ilgili önemli bir gelişmede 6 Haziran 1938 tarihinde 3408 Sayılı Kanunla Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu gerçekleştirilir. Bu

⁹⁴ Şen a.g.e., s. 150-151.

⁹⁵ 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, http://www.ceza_bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm

⁹⁶ Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 230.

müdürlüğün görevleri 3500 Sayılı ve 5 Temmuz 1938 tarihli, 4358 Sayılı 1943 tarihli Kanunlar ile düzenlenir. Yine 213 maddeden oluşan ve 31 Temmuz 1941 yılında Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi yürürlüğe girmektedir. Bu nizamnameye göre ise nerede bir mahkeme varsa orada bir “Ceza ve Tevkifevleri” yine Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen yerlerde “Mıntika Cezaevleri” ile “Çocuk Ceza ve İslahevleri” yapılarak bu alanlarda Ceza ve Tevkifevleri kurulacaktı.⁹⁷

Ceza infaz kurumlarının tanımları ise çeşitli kaynaklara göre şöyle tanımlanmaktadır. Yasalar çerçevesinde tanımı yapılan suçun, kişi tarafından işlendiği veya işlediğine dair kesin kuvvetli delil bulunan bireylerin cezalandırılmasını sağlamak, toplumu koruyabilmek, kişiyi tekrar ıslah edip topluma kazandırabilmek için ve aynı zamanda kamu gücünü gösterebilmek amacıyla mahkeme kararıyla kişilerin veya suçluların bir bina içerisine koyuldukları ve buna yönelik özel anlamda inşa edilmiş kamu binalarına ceza infaz kurumu denilmiştir.⁹⁸

CGTİHK, tutuklu veya hükümlülere ilişkin düzenlemeler yer alıyor ise de; konu hakkında ceza infaz kurumu terimini kullanmaktadır. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde cezanın çekildiği hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı buralarda çekilir. Bu çerçevede diğer bir tanım ise; Yılmaz Sağlam şu şekilde yapmaktadır. Hakkında tutuklama ve mahkûmiyet kararı verilmiş hükümlülerin barındırılarak, eğitim, sağlık, spor, iyileştirme ve çalışma gibi hizmetlerin sunularak belirli güvenlik kriterlerinin ve idari örgütlenmesi bulunan aynı zamanda buna özel personelleri olan kamu kurumu şeklinde tanımlayabiliriz.⁹⁹

2.5. İnfaz Kurumu Unsurlarından Fiziki, Personel, Kişi ve Hizmet Unsurları

İnfaz Kurumunun dört unsurunun olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁰

Fiziki Unsur: Kurumun iç ve dış güvenliği bulunan, yaşamın sürdürülebilmesi için temel ihtiyaçları karşılanan açık veya kapalı alanlara denir.

⁹⁷ Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 28.

⁹⁸ Zekeriya Sevimli, *Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 14.

⁹⁹ M. Yılmaz Sağlam, “İnfaz Personelinin Hizmet Öncesi ve Hizmet İçi Eğitim Sorunu”, Ankara: Adalet Dergisi, 2001, s. 9-35.

¹⁰⁰ M. Yılmaz Sağlam, “Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları”, Ankara: Adalet Dergisi, 2003, s. 46. Demirbaş, a.g.e., s. 305.

Personel Unsuru: Yönetim ve hizmet alanlarında görevde bulunan yetki ve sorumlulukları olan belli kişilerdir.

Kişi Unsuru: Yükümlülüğü ve hakkı bulunan koruma ve denetim altında bulunan, idaresi ve sevki belirli kurallarla sağlanan, infaz memurlarına bırakılan tutuklu ve hükümlülerdir.

Hizmet Unsuru: Sağlık, eğitim, yiyecek-içecek, barınma, rehabilitasyon, sosyal spor ve kültürel faaliyetler aynı zamanda çalışma ortamlarının sağlandığı faaliyetlerdir.

Yukarıda ifade ettiğimiz 5 temel infaz kurumu unsurlarından bahsettik. Bu bilgiler ışığında anlaşılağı üzere Devlet hem kendi güvenliğini hem de Devleti oluşturmakta olan kamu kurumlarını ve vatandaşlarında güvenliğini sağlamakla birinci derecede sorumlu ve bunu sağlamada mutlak görevlidir. Bunları sağlamak için ise Jandarma, Polis ve Ordu gibi teşkilatlanmalara gitmiştir. Bu kamu kuruluşları ile Devlet hem kendini hem de vatandaşlarını korumayı amaç edinmiştir. Bu kuruluşlar güçlerini kendilerine tanınan sorumluluklarını ve yetkilerini yasalardan almaktadır.¹⁰¹

2.6. İnfaz Kurumlarının Adlandırılması

İnfaz kuruları hükümlülerin ve tutukluların özelliklerine, kurumların iç örgütlenmesi ve mimari yapılarına göre sınıflandırılırlar. Bu kurumlar Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, cezalarının belirli kısmını çeken hükümlülerin geçtiğı Açık Ceza İnfaz Kurumları ve 18 yaşından küçük suça sürüklenen çocukların kaldığı Çocuk Eğitim Evleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. İnfaz kurumlarını tam anlamıyla isimlendirecek olursak maddeler şeklinde şu şekilde sıralamak mümkündür:¹⁰²

- Uygulanmakta olan infaz sistemine göre açık veya kapalı ceza infaz kurumu.
- Barındırılmakta olan hükümlülerin veya tutuklu olanların cinsiyet ve yaş gruplarına göre kadın, erkek, gençlik ya da çocuk ceza infaz kurumları.
- Tutukluluk ya da hükümlülük işlevine göre tutukevi veya hüküm evi sınıflandırmalarına göre infaz kurumları.

¹⁰¹ Sevimli, a.g.e., s. 305.

¹⁰² Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, Ceza İnfaz Kurumu Güvenliğı (Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Güvenliğı), I. Fasikül, İstanbul: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2013, s. 22.

- Cezaevlerinde görevli personele göre teşkilatı tam olan veya teşkilatı tam olmayan ceza infaz kurumları.
- Mimari yapılarına göre özellikle son zamanlarda inşa edilen yani tiplerine göre inşa edilen ceza infaz kurumları.
- Güvenlik derecelerine göre yüksek, normal veya az güvenli ceza infaz kurumları şeklinde isimlendirilmelerini yapılmaktadır.¹⁰³

2.6.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu tür cezaevleri kamu kurum tesisleri olup, iç ve dış güvenliği personeller tarafından sağlanmaktadır. Hükümlü veya tutukluların firar etmelerine karşı birçok önlem alınmıştır. Bu önlemler elektronik, mekanik yada fiziki engellerdir. Bu hapisanelerde hükümlülerin kaldığı odaların ve aynı zamanda mahkûmların giriş-çıkış yaptıkları koridor kapıları kapalı tutulmaktadır. Mevzuatta belirtilen durumlarda aynı oda dışında bulunan hükümlülerle temasın sağlandığı, yeteri ölçüde güvenliği sağlanmış ve hükümlülerin gereksinimlerine göre iyileştirmelerin uygulandığı kamu kurum tesisleridir.¹⁰⁴

Bu ceza infaz kurumları illerde veya ilçelerde bulunabilmektedir. Ağır ceza mahkemeleri bulunan yerlerde merkez, diğerlerinde ise; ilçe kapalı ceza infaz kurumları ismi verilmektedir. Ülkemizde bulunan kapalı ceza infaz kurumları aynı zamanda tutuklular için de tutukevi görevini yerine getirmektedir. Hükümlüler ve tutuklular ayrı yerlerde bulunması kaydıyla kalabilmektedirler. Kapalı ceza infaz kurumları kapasite ve mimari yapısına göre “tip” adıyla sınıflandırılırlar. Bunlara “tip ceza infaz kurumları” da denilmiştir. Ancak başka bir amaç için inşa edilen yapıların, daha sonra cezaevine dönüştürülenlerine “tipi olmayan infaz kurumları” tanımı yapılmaktadır.¹⁰⁵

2.6.2. Yüksek (Sıkı) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları

Adından da anlaşılacağı üzere bu cezaevleri iç güvenliği ve dış güvenliği sağlanan aynı zamanda personelleri olan kamu kurum tesisleridir. Hükümlülerin firar etmelerini önlemek için cezaevi elektronik, teknik, mekanik ve fiziki araç ve gereçlerle

¹⁰³ Sağlam, a.g.e., s. 50.

¹⁰⁴ 5275 Sayılı CGTİHK. MADDE. 8.

¹⁰⁵ Demirbaş, a.g.e., s. 320.

donatılmıştır. Bu hapishanelerde hükümlülerin kaldığı odaların ve aynı zamanda mahkûmların giriş-çıkış yaptıkları koridor kapıları kapalı tutulmaktadır. Mevzuatta belirtilen durumlarda aynı oda dışında bulunan hükümlülerle temasın sağlandığı, sıkı ölçü de güvenliği sağlanmış ve hükümlülerin gereksinimlerine göre iyileştirmelerin uygulandığı cezaevinde bulunan kişilerin tek kişilik ya da üç kişilik odalarda bulunduğu kamu kurum tesisleridir. Bu cezaevlerinde hükümlü ve tutuklulara yönelik iyileştirme yöntemleri uygulanmaktadır.¹⁰⁶

Bu tip cezaevlerinde genel olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahkûmlar, ayrıca ceza miktarlarına bakılmadan suç işleme amacı ile suç örgütü kurmak, bu örgütü yönetmek veya örgütlerin faaliyetleri bakımından Türk Ceza Kanunun da yer almakta olan, insanlığa karşı işlenmiş suçlar, kasten öldürmeye yönelik suçlar, uyuşturucu imal etmek ve ticaretini sağlayanlar, Devletin kendi güvenliğine yönelik işlenmiş suçlar, anayasal düzene yönelik ve bu düzenin işleyişini bozmak amacıyla işlenen suçtan mahkûm olan kişiler bu ceza infaz kurumlarında cezalarını çekmektedirler. Ancak bu kurumların yeterli sayıda bulunmaması durumunda kapalı cezaevlerinin yüksek güvenliği sağlanan kısımları da bu amaçla kullanılabilir. ¹⁰⁷

Yine davranış, eylem ve tutumları bakımından tehlikeli durumda olan mahkûmlar, özel gözetim ve denetim altında tutulması gerekli olanlar, bulundukları infaz kurumlarında disiplin ve düzeni bozmaya çalışanlar, ıslahata yönelik uygulanmakta olan iyileştirme faaliyetlerine karşı gelenler bu kurumlara gönderilmektedir.¹⁰⁸

2.6.3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Ülkemizdeki kadın hükümlülere yönelik yapılan bu hapishaneler, kadın hükümlülere mahkeme tarafından verilen cezaların bu kurumlarda İnfaz Kanunu maddelerine dayanarak kurulan hapishanelerdir. Ancak kadın mahkûmlara yönelik hapishanelerin yetersiz olduğu durumlarda ihtiyacı karşılamada zorlanması halinde, kadın hükümlülerin cezalarını diğer kurumlarda erkeklerin kaldığı bölümlerle bağlantısı

¹⁰⁶ 5275 Sayılı CGTİHK. MADDE. 9/1.

¹⁰⁷ CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 233. Sağlam, a.g.e., s. 61. Özbek, a.g.e., s. 257.

¹⁰⁸ Özbek, a.g.e., s. 257.

kesilerek ayrı kısımda cezalarını çekebilmektedirler. Bu infaz kurumlarında iç güvenlik görevlileri kadın personellerden oluşturulmuştur.¹⁰⁹

2.6.4. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Mahkeme tarafından verilen cezalarını çekmeye başladığı takdirde 18 yaşını bitirmiş ve 20 yaşını doldurmamış genç mahkûmların cezalarının infaz edildiği, eğitim amacıyla yapılmış aynı zamanda öğretim sistemine yönelik, hükümlü ve tutukluların kaçmalarının önlenmesi amacıyla firar etmelerine karşı önlemleri olan iç güvenliği ve dış güvenliğini sağlayan personellerinin bulunduğu kamu kurumu binalarıdır. Bu yaştaki kişiler için ayrı bir kurum veya hapishane kurulamaması durumunda, diğer kapalı cezaevlerinin gençlere ayrılan bölümlerinde cezalarının çektirilmesi sağlanır.¹¹⁰

2.6.5. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

İsminden de anlaşılacağı üzere çocuk tutukluların veya çocuk eğitim evlerinde disiplin ya da diğer sebeplerle kapalı cezaevlerine sevklerine yönelik karar verilen suça sürüklenmiş çocukların barındırıldığı ve firarı önlemek için iç güvenlik ve dış güvenlik personellerinin bulunduğu, eğitim amaçlı aynı zamanda öğretime yönelik kurulan kamu kurum binalarıdır. Özellikle 12-18 yaş arasındaki çocuklar, fiziki gelişim özelliklerine, cinsiyetlerine dikkat edilerek bu hapishanelerim ayrı alanlarında barındırılmaktadır. Bilindiği üzere 18 yaşına ulaşamamış her birey çocuk olarak isimlendirilmektedir.¹¹¹

Çocuk hükümlü ve tutuklulara yönelik alınması gereken önlemler şu şekilde sıralanabilir:¹¹²

- Çocuk infaz kurumlarında bulunan odaların daha özenle, dikkatle gözetim ve denetim altında tutulması gerekmektedir.
- İlk defa ceza infaz kurumuna gelen bu çocukların odaları seçmelerinde daha dikkatli davranılması gerekmektedir.

¹⁰⁹ 5275 Sayılı CGTİHK. MADDE. 10/1 ve 10/2

¹¹⁰ 5275 Sayılı CGTİHK. MADDE. 12/1. Acun, a.g.e., s. 25.

¹¹¹ Türkiye Cumhuriyeti Kanunu (TCK), Madde. 6. Acun, a.g.e., s. 24. 5275 Sayılı CGTİHK. MADDE. 11/1.

¹¹² Acun, a.g.e., s. 24-25.

- Çocuklar hakkında psiko-sosyal personelince çocukların psikolojik ve sosyal durumları hakkında idareye bilgi verilmesi.
- Kurum personelleri çocukların görüşmeye yönelik taleplerini hızlıca ve ciddiyetle yerine getirmesi ve gerekli olan desteğin derhal verilmesi gerekmektedir.
- Kaldıkları odalarda ve bölümlerde şiddet içerikli oyun oynamalarına izin verilmemesi, oynayanlar hakkında gerekli adli ve idari soruşturmaların açılması gerekmektedir.
- Kameralar her yeri çekebilmeli, herhangi bir kör nokta durumu en asgari düzeye indirilmeli ve gerekli tedbirler alınmalıdır.
- En az 2 İnfaz ve Koruma Memurlarınca geceleri yatakhanelerin denetlenmesi ve oda kontrolü sağlandığına dair kayıtların raporlanması gerekmektedir.

2.6.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları

Bu kurumlar hükümlülerin iyileştirilmesinde, çalıştırılmalarında, meslek sahibi edindirilmelerine yönelik, firar etmelerine karşı engeli ve kurum dışında güvenlik personeli olmayan, güvenlik açısından kurum personellerinin denetim ve gözetiminde olan kamu kurum binalarıdır. Bu hapishaneler ihtiyaç duyulmasına göre gençlik açık cezaevleri ve kadın açık cezaevleri şeklinde olabilmektedir. Terör suçları, cinsel suçlar ve örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar hariç olmak üzere, kasıtlı suçlardan 3 yıl ve daha az süreli hapis cezalarına çarptırılanlar, taksirli suçlardan 5 yıl veya daha az ceza alan kişiler, adli para cezaları hapis cezasına çarptırılanlar doğrudan açık ceza infaz kurumunda cezalarını çekmektedir.¹¹³

Yine kapalı ceza infaz kurumlarında cezalarının bir bölümünü çeken ve iyi halli mahkûmlar cezalarının kalan kısmını açık ceza infaz kurumlarında çekmektedirler. Açık ceza infaz kurumlarını yatılı okul sistemine benzetebiliriz. Bu kurumlarda özgürlük anlamında kısıtlamalar mevcuttur. Ancak tam olarak kapalı ceza infaz kurumlarında ki mahkûmlar gibi tamamen özgürlükleri ellerinden alınmamaktadır. Telefon görüşmeleri

¹¹³ CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 235.

tamamen serbest olup kurumun içinde bulunan ankesörlü telefonla görüşmeler yapılmakta. Açık görüşlerle aile ile istenildiği zaman görüşülmekte.

2.6.7. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri

Hükümlülerin kişilik özellikleri, bedeni, sağlık ve akli durumları, suç işlemediği dönemdeki yaşam şartları, sosyal çevreleriyle ilişkileri, meslek ve sanat faaliyetleri, ahlaki açıdan durumları, suça yönelik tutumları, hapisanede geçirdikleri süre, işlediği suçun ağırlığı göz önüne alınarak suç türleri belirlenerek; kişinin durumuna göre hangi hapisaneye gönderileceği ve buna yönelik uygulanacak infaz rejimi, inceleme, gözlem, değerlendirme gibi yöntemlerle çalışan gözlem ve sınıflandırma merkezleri aracılığı ile kapalı cezaevlerinde belirlenen amaca yönelik ayrılmış bölümlerde yapılan hizmetlerdir. Mahkûmların ceza aldıkları suç türlerine göre gösterdiği tutum ve davranış sebebiyle sıkı güvenlik tedbirleri altında bulundurulmalarının gerekip gerekmediğine yönelik bu kişilerin yüksek güvenli, normal güvenli veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilmeleri sağlanmaktadır.¹¹⁴

2.7.Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan, ana hizmet biriminden birisi olmakla beraber, merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹¹⁵

Ceza ve Tevkifevleri merkez teşkilatında; Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları, Daire Başkanları, Tetkik Hakimler ve Şube Müdürlüğü şeklinde idari hiyerarşik yapılanmaları vardır.¹¹⁶

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatı ise il ve ilçelerde bulunmakta olan Cezaevleri ve Tutukevleri, Eğitim Merkezleri ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğünden meydana gelmektedir.¹¹⁷

¹¹⁴ Acun, a.g.e., s. 25.

¹¹⁵ Adalet Bakanlığı (2020), Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <http://www.cte.adalet.gov.tr>, web adresinden 18/05/2020 tarihinde bilgiler alınmıştır.

¹¹⁶ Adalet Bakanlığı (2018), Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <http://www.cte.adalet.gov.tr>, web adresinden 18/05/2020 tarihinde bilgiler alınmıştır.

2.7.1.Denetimli Serbestlik Müdürlükleri

CGTİHK' nın 104. maddesinde “Cezaları ertelenen, salıverilen yada hakkında hapis cezasından farklı bir tedbire yönelik karar verilen mahkûmların toplum içerisinde izlenebilmesi, iyileştirilme faaliyetleri, psiko sosyal sorunlarının çözülmesi, salıverilme sonrasında korunması, mahkemece yargılamaları devam eden kişilerin sosyal araştırmalarının yapılması, suçtan zarar görenin korunabilmesi gibi sorumlulukları ve hizmetlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla denetimli serbestlik kurumları kurulmuştur. Tahliye sonrasında hükümlüye iş imkanı sağlama amacıyla kurullar kurulmuştur. Bu müdürlüklerin kuruluşu, çalışma yöntemi ve esasları, ilgili kanunda düzenlenmiştir.” ifadeleri yer almaktadır.¹¹⁸

Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde Müdür, Uzman Personel (Sosyolog, Sosyal Çalışmacı, Psikologlar, Öğretmenler ve İnfaz ve Koruma Memurları), görev yapmaktadır. Bugün itibariyle 141 adet Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ülkemizde bulunmakta ve hizmet vermektedir.¹¹⁹

2.7.2.Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevi Personel Eğitim Merkezleri

4769 Sayılı CİKTPEMK 3 Ağustos 2002 tarihinde resmi gazetede yayınlamış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanun gereğince Ceza İnfaz Kurumları ve denetimli serbestlik müdürlüklerinde çalıştırılacak personeller, ilk olarak bu amaçla açılacak eğitim merkezlerinde eğitim göreceklidir. Bu amaca yönelik ilk olarak 17 Temmuz 2000 yılında Ankara’da Ceza İnfaz Kurumları Personeli Ankara Eğitim Merkezi faaliyete geçerek ilk adım atılmıştır. Daha sonra bu amaca yönelik eğitim merkezleri sayısı artırılarak İstanbul, Erzurum, Kahraman Maraş ve Denizli de olmak üzere 5 adet Eğitim Merkezi faaliyete geçerek önemli bir gelişme yaşanmıştır.¹²⁰

Bu eğitim merkezlerinde eğitim gören personeller eğitim süresi boyunca konferanslar ve sosyo-kültürel faaliyetler düzenlenir. İnfaz personelleri bu amaçla

¹¹⁷ Adalet Bakanlığı (2018), Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <http://www.cte.adalet.gov.tr>, web adresinden 18/05/2020 tarihinde bilgiler alınmıştır

¹¹⁸ 03/07/2005 Tarih 5402 Sayılı Kanun.

¹¹⁹ Acun, a.g.e., s. 20.

¹²⁰ Vehbi Kadri Kamer, *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, s. 104.

mesleki ve kişisel gelişmelerine katkı sağlanarak gelişimi amaçlanmıştır. Eğitim merkezlerinde hizmetler ve görevler hakim sınıfına ait bir müdür ve müdür yardımcısı ile büro personelleri tarafından yürütülmektedir.

2.8.Ceza İnfaz Kurumlarının Güvenliği

2.8.1.Güvenlik Kavramı

Genel anlamda güvenlik kelimesini tanılayacak olur isek; Devlet olarak ortaya çıkan bir toplum belirli bir düzen ve güvenlik içerisinde bulunması, kişilerin yaşadığı toplumda korkusuzca yaşaması, bütün ihtiyaçlarının ve isteklerinin güven altında bulunabilmesi, kurum, kuruluş ve kişilerin içeri veya dışarısı tarafından her türlü gelebilecek tehdit, sabotaj, taciz, yangın ya da saldırı gibi olaylara karşı alınabilecek tedbirler zinciri olarak tanımlanır.¹²¹

Devlet yetkisini, gücünü ve sorumluluklarını kendine tanınan yasalardan alır. Polis, Jandarma ve Ordu gibi unsurlar kamu kurum ve kuruluşları kendi güvenliklerini koruyabildiği gibi vatandaşlarında güvenliğini korumakla yükümlüdür. Tüm yurttan devletin ve toplumun güvenliğini sağlamak devletin temel en baş görevlerinden birisidir. Bu sebepten dolayı en büyük ve en güvenilir güvenlik örgütü dediğimizde devlet aklımıza gelmektedir. Bu anlamda devlet hem vatandaşlarının hem de ülkenin güvenliğini sağlamak için çeşitli yasalar çıkartmaktadır.

Bu amaçla yasalardan birisi de 5275 Sayılı Kanunla ve mahkeme kararıyla kurumlarımızda barındırılmakta olan hükümlü yada tutukluların, personellerin ve kurumun güvenliğini sağlamak amacıyla Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri idaresinde Ceza İnfaz Kurumu ve Denetimli Serbestlik Müdürlükleri kurulmuştur. Ceza ve Güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallarda hükümlü yada tutukluların din, dil, ırk, milliyet, mezhep, renk, felsefi inanç, cinsiyet, doğum, milli yada sosyal köken, siyasi düşünce fikirleri sebebiyle, ekonomik gücü, diğer toplumsal konumları açısından ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın herkese eşit şekilde uygulanır. Bu uygulamada zalimane, aşağılayıcı, onur kırıcı ve insanlık dışı davranışlarda bulunulamaz.¹²²

¹²¹ İsmail Parlatır, *Türkçe Sözlük*, C. II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988, s. 588.

¹²² 5275 Sayılı CGTİHK, Madde. 2.

Ceza İnfaz Kurumlarında güvenliği sağlamak amacıyla beş temel unsur bulunmaktadır. Bunlar; Personel Güvenliği, Hükümlü-Tutuklu Güvenliği, Ziyaretçi Güvenliği, Bina Güvenliği ve Eşya güvenliği unsurlarıdır.

2.8.2.Personel Güvenliği

Ceza İnfaz Kurumlarında güvenliğin, düzenin, disiplinin oluşabilmesi ve kuralların uygulanabilmesi için personel güvenliğinin de sağlanabilmesi son derece önemlidir. Bu sebepten dolayı hükümlü veya tutukluların cezaevinde bulunan personellerin yaralayabilmesi, rehin alabilmesi, öldürebilmeleri, ayaklanmaları, personele yönelik tehdit ve şantajda bulunabilmesi, bireysel yada toplu halde direnmeleri, cezaevlerine uyuşturucu ve silah sokması gibi davranışlar yasal mevzuatın tam anlamıyla uygulanmaması sebebiyle bu tür olaylar meydana gelebilmektedir. Ceza infaz kurumu personeli ve yönetimlerinin görevi; tutuklu veya hükümlülerin cezaevi iç düzen kuralına uyumlarını sağlayabilmek, diğer hükümlü ve tutuklulara yönelik saldırıları önlemektir. Cezaevlerinde bulunmakta olan personellerin kendi aralarında uyumun sağlanması, kendilerine veya hükümlülere yönelik saldırıların önlenmesi gerekir. Bu önlemler cezaevi güvenliği açısından önemli boyutunu oluşturmaktadır. Personel güvenliğinin sağlanabilmesi için cezaevlerinde ekip çalışmasına önem verilmeli, cezaevlerinde görev yapan personel hiçbir kimse tarafından, grupların baskısı ya da tehdit altında kalmadan rahatlıkla görevini yapabilmelidir.¹²³

Cezaevi Personelleri kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun davranmalı, görev, yetki ve sorumluluklarının bilincinde olarak hareket etmelidirler. Cezaevlerinde arama ve sayım dönemlerinde dikkatli davranmalı, oda koğuş ve kapılarının açılmasında, hükümlü ve tutukluların herhangi bir yerlere götürülüp getirilmelerinde dikkatli davranılmalı, ekip anlayışıyla hareket ederek gerekli güvenlik önlemlerini alarak bu görevi yerine getirerek hem kendilerini güvence altına alır hem de hükümlülere güvence altına alarak kontrolün sağlanması kolaylaşır. Cezaevlerinin gözetim ve güvenlik

¹²³ CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 174.

servislerinde görev yapmakta olan personelin üniformaları müdahaleleri önlemek açısından rahat ve korunaklı olması gerekmektedir.¹²⁴

2.8.3.Hükümlü-Tutuklu Güvenliği

Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların her alanda güvenliğini sağlamak zorundadır. Çünkü bu kişiler devlet koruması altına alınarak cezalarının çektirilmesi sağlanmaktadır. Hükümlü ve tutukluların sağlıklarının korunabilmesi, kaldığı koğuşlardaki güvenliği, giriş ve çıkışlarındaki güvenliği önem arz ettiğinden sıkı tedbirler alınmalı ve güvenliği artırıcı önlemler alınmalıdır. Tutuklu veya hükümlülerin psikolojik durumları, rahatsızlıkları, kaldığı ortamlar kendisini intihara sürükleyebilmektedir. Bu sebeplerden dolayı ceza infaz kurumu personelleri gerekli önlemleri almak zorundadır. Bu durumda olan hükümlü yada tutukluyu gözlem altına alabilmeli, cezaevinde bulunan psikiyatrist, sosyolog gibi görevinde uzman kişilerden destek alınmalı bu kişilerin can güvenliği sağlanmalıdır. Çünkü bu kişilerin devlete emanet kişiler olması sebebiyle bu konularda cezaevi personellerine büyük görevler düşmektedir. Ayrıca tutuklu veya hükümlünün odaya yerleştirilmeleri İdare ve Gözlem Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Oda yerleştirmelerinde kişilerin yaş, cinsiyet, hükümlü/tutuklu, hasımlık, hastalık, suç türü vb. gibi durumları göz ardı edilmeden kişi incelemesi yapılarak yerine getirilmesi, cezaevi ve hükümlü-tutuklu güvenliği açısından büyük önem arz etmektedir. Bu gibi belirtilmekte olan gerekçelerle ceza infaz kurumu güvenliği her ne sebeple olursa olsun hükümlü veya tutuklunun güvenliğinin sağlanması boyutunu oluşturmaktadır.¹²⁵

2.8.4. Ziyaretçi Güvenliği

Hükümlü veya tutuklular için ziyarete gelen ziyaretçilerin, Avukatların, görevli olarak cezaevine gelen kişilerin can güvenliğini, ceza infaz kurumunun dışında iseler Jandarma Personeli tarafından; eğer ceza infaz kurumu binası içerisinde ise cezaevi personelleri tarafından bu kişilerin güvenliği sağlanmalıdır.

Güvenlik önlemlerinde bazı hususlar çok önemlidir. Kuruma girişlerde giriş katı gösterilmesi zorunlu olmaktadır. Yine ceza infaz kurumlarına sağlık, eğitim ve öğretim

¹²⁴ A.g.e., s. 175.

¹²⁵ A.g.e., s.175-176.

faaliyetleri kapsamında gelenlerin kimlikleri ve izinli olduklarına dair belgelerinin yanlarında olması zorunludur. Ziyarete gelen hükümlü veya tutuklu ailelerinin de can güvenlikleri sağlanmalı, hasımlık durumları göz önünde bulundurularak ona göre uygun gün ve saatte ziyaretleri sağlanmalıdır. Ceza infaz kurumuna gelen Avukatlarında güvenliği sağlanmak durumundadır. Gelen ziyaretçilerin sağlıklı ve kontrollü bir şekilde araması titizlikle yapılmalıdır. Ziyaret yerleri ziyaret öncesinde ve sonrasında kontrol edilmeli, ziyaret ve görüşmelerde kurallara uymayanların görüşleri sonlandırılarak gerekli adli ve idari işlem yapılır.¹²⁶

Ziyaretler sırasında sözlü ya fiziki kavgalar görüldüğünde cezaevi personelleri ivedilikle zaman kaybetmeyerek derhal olaylara müdahale etmelidir. Personeller güvenliği sağlayarak, görüşme ziyareti yapılan ortamın huzurunu ve güvenliğini bozan ziyaretçileri ortamdaki uzaklaştırmalıdır. Açık ve kapalı görüşler mevzuata uygun olarak hazırlanmalı ve yerine getirilmelidir. Açık görüş zamanlarında kurum yönetimi tarafından talep edilen sayıda Jandarmaya ait personelde gözlemci olarak bulundurulabilir.¹²⁷

2.8.5. Bina ve Eşya Güvenliği

Ülkemizde bulunan ceza infaz kurumlarının bina güvenliği iki kısımda sağlanmaktadır. İç ve dış güvenlikleri iki farklı bakanlık tarafından gerçekleştirilmektedir. Ceza infaz kurumunun iç güvenliği; Adalet Bakanlığı ceza infaz kurumu personelleri tarafınca, dış güvenliği ise; İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma Kolluk Kuvvetlerince silahlı bir şekilde sağlanmaktadır. Herhangi bir olağanüstü durumlarda ise gerek Jandarma Personeli, emniyet gerekse sağlık ve itfaiye teşkilatları tarafından yardım istenerek bina güvenliği sağlanır. Hükümlü veya tutuklular bulundukları odalardaki eşyayı, binayı, yönetim tarafından kendisine zimmetlenen eşyaları ve odaları düzenli bir şekilde kullanmak, özenle korumakla yükümlüdürler.¹²⁸

Koğuş ve servislerde belli belirsiz zamanlarda sağlık hizmetlerinin aksaması önlenerek şekilde cezaevi personeli tarafından arama yapılabilir. Yapılan ziyaretler deftere kaydedilir. Bu defterler kurum müdürlerince zamanla denetlenir. Hükümlü oda

¹²⁶ 17/06/2005 Tarihli Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik.

¹²⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol

¹²⁸ 5275 Sayılı CGTİHK, Madde. 28.

ve servislerinde iç güvenliğin sağlanması ve idari hizmet işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için yeteri kadar infaz ve koruma memuru ve baş memuru bulundurulmalıdır. Hastanelerde bulunan hükümlü ve tutuklularında bina güvenliği sağlanmalıdır. Hastanelerin dış güvenliğini Jandarma, iç güvenliği infaz koruma memurlarınca sağlanmaktadır. Hükümlünün hastanede kaldığı odanın ana giriş kapısına ait anahtar dış koruma personeli Jandarma komutanında, hükümlü koğuşunun kapı anahtarı ise; infaz koruma personeline bulunur. Hükümlünün kaldığı yer tek oda olması halinde buranın anahtarı jandarmada bulunur.¹²⁹

Bina güvenliği için alınacak önemli bazı önlemler vardır. Bunları ise şu şekilde açıklayabiliriz;

Cezaevi binasının fiziki ve mimari yapısını korumak esastır. Yapılacak değişikliklerde ise bakanlığın izni alınmalıdır. Yine hükümlü veya tutukluların kapı ve şebekelerinin zarar görmesini ve çıkarılmasını önlemek, tünel kazmalarını engellemek, pencerelere ait demir ve korkulukların kesilmesini engellemek, duvar ve tavanların delinmesine karşı önlemler alınmalıdır. Doğal afet, isyan, yangın gibi önemli olaylarda gerekli öncelikli tedbirlerin alınması ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Kapalı cezaevlerinde hükümlü ve tutukluların kaldıkları odalar sürekli kapalı tutulmalıdır. Ancak mevzuatın uygun gördüğü şekilde kapılar ve odalar açılabilir. Binanın güvenliğini bozacak adımlara yönelik gerekli tedbirler alınarak bina güvenliği sağlanmalıdır. Kısmi veya genel aramalarda odalara ait zeminler, tuvalet, banyo fayansları ve zemini, çatı ve çatı araları, odalara ait kör noktalar, yağmur ve pis su rögarları aramaları titizlikle yapılmalı bu aramalara yönelik gerekli materyaller bulundurulmalıdır.¹³⁰

Tutuklu veya hükümlüler barındırıldıkları odayı ve kurum binalarını, yönetim tarafından kendisine zimmetlenen eşyaları düzenli bir şekilde kullanmak ve korumakla yükümlüdürler. Ceza infaz kurumu personeli ve idaresi de hükümlü ve tutuklulara ait eşyaları korumakla görevlidirler. Bu konuda gerekli tedbiri ve önlemleri almalıdır. Buna

¹²⁹ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol.

¹³⁰ CTE Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018, s. 178-179.

yönelik cezaevlerine giren eşyalar ve cezaevinden çıkan eşyalar dikkatli ve özenli bir şekilde kontrol edilerek giriş-çıkış güvenliği sağlanmalıdır.¹³¹

2.9. Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik Türleri

Ceza infaz kurumlarının güvenliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Güvenliğin sağlanmasında devletin birinci derecede sorumluluğundadır. Ceza infaz kurumlarının güvenliğinin sağlanmasıyla hem suçunu çeken hükümlüler hem de devletin otoritesinin bulunduğu anlamına gelmektedir. Eğer devlet ceza infaz kurumlarında otorite sağlayamazsa güvenliğinde de zafiyet meydana gelebilir. Güvenliğin sağlanması için de gerekli tüm önlemler alınmak zorundadır. Bu amaca yönelik ceza infaz kurumlarında 3 tür güvenlik çeşidi bulunmaktadır. Bunlar ise ilk olarak Fiziki Güvenliğin sağlanması, ikincisi Dinamik Güvenlik, üçüncüsü ise; Standart Güvenlik olarak 3 tür güvenlik türü vardır.

2.9.1.Fiziki Güvenlik

Fiziki Güvenlik; Teknolojik ve Teknolojik olmayan olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Teknolojik Unsurlar:

Ceza infaz kurumlarında güvenliğin sağlanmasında günümüz teknolojik donanımlarından büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Ceza infaz kurumlarında kullanılmakta olan bu unsurları ise şunlardır:

Kapalı devre kamera sistemleri, Duyarlı Kapı, X-Ray Cihazı, El Detektörleri, Sensörlü Teller, Elektronik Kapılar, Giriş-Çıkış Denetim Sensörleri, Aydınlatma Sistemleri, Göz Tanıma Biyometri Sistemi, El Biometri Cihazı, Merkez Kontrol Odası, Dahili Telefonlar ve El Telsizleri, Acil Durum Alarm Sistemleri, Merkezi Anons ve Yayın Sistemleri, Yangın Detektörleri.

Teknolojik Olmayan Unsurlar:

Teknolojik olmayan unsurlar ise; Dikenli ve Jiletli Teller, İhata Duvarı, Nizamiye, Nöbet Kuleleri, Demir Parmaklıklar, Demir Kapılar, Kelepçe ve Kilitler olmak üzere açıklayabiliriz. Bu unsurlar sayesinde ceza infaz kurumlarının güvenliğinin

¹³¹ A.g.e., s. 179.

sağlanması amaçlanmıştır. Teknolojik unsurlar kullanılarak infaz kurumunun ilk girişlerinden son çıkışlarına kadar, hükümlü ve tutukluların, ziyaretçilerin, avukatların, cezaevi personellerinin; aynı zamanda cezaevi binasının tamamı bu unsurlar dâhilinde korunarak güvenli duruma getirilmektedir.¹³²

2.9.2.Dinamik Güvenlik

Ceza infaz kurumlarında dinamik güvenlik dediğimizde cezaevlerinde bulunmakta olan personellerin hükümlü ve tutukluların faaliyetleri çerçevesinde sık sık ve sürekli olmak kaydıyla onları gözlemleyerek elde ettiği bilgileri gerekli ve ilgili birimlere aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak ceza infaz kurumu personeli, yönetimi, hükümlü ve tutuklularla iyi ilişkilerin organize edilmesi, enerjilerini yapıcı işlere ve faaliyetlere yönelik olması için bu yöne teşvik edilmesi, hükümlü ve tutuklulara yönelik bireyselleştirilmiş olarak programlara yönlendirilmesi adil ve dengeli bir yönetimin ceza infaz kurumunun sağlanmasıdır.¹³³

2.9.3.Standart Güvenlik

Cezaevlerinde bireysel anlamda güvenlik önlemi ve düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi amacıyla bir takım güvenlik önlemleri ve uygulamaları yürütülmektedir. Yapılmakta ve uygulanmakta olan bu tür uygulamalara Standart Güvenlik uygulamaları denilmiştir. Bu güvenlik uygulamalarının nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiği kanun, tüzük, yönetmelik ve iç yönetmeliklerde gösterilmiştir. bu şekilde Türkiye de bulunan tüm ceza infaz kurumlarında güvenlik talimatlarına uygun olarak Standart güvenliği sağlayıcı çalışma usullerinin hazırlanması gerekmektedir. Ve hangi bölümlerde görevleri kimlerin yapacağı sorumlu olduğu açıkça ifade edilmelidir. Standart Güvenlik önlemleri şunları kapsamaktadır;

Özellikle sayımlar günün belirli saatlerinde hükümlü ve tutukluların sayımlarının yapılması, telefon ve posta konuşmalarının kontrol edilmesi, düzenli bir şekilde ve aralıklarla aramaların yapılması, gerekli güvenli ve doğru bir şekilde hükümlü ve tutukluların tahliyelerinin gerçekleştirilebilmesi, cezaevlerinde çalışmakta olan personellerin vardiya ve nöbet hizmetlerinin etkili ve düzenli bir şekilde

¹³² A.g.e., s. 182.

¹³³ A.g.e., s. 183-184.

yürütülmesi, hükümlü ve tutukluların sevk ve nakilleri, yine hükümlülerin koğuşlarına yada odalarına yerleştirme işlemlerinin aynı zamanda oda değişikliklerinin düzenli bir biçimde yapılması, acil durumlara müdahale, gözlem ve sınıflandırma, gözetim ve denetim, disiplin uygulamaları gibi aşamalar standart güvenlik unsurlarını kapsamaktadır.¹³⁴

2.10.Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kurullar

Türkiye’de bulunan cezaevi kurumlarında; İdare ve Gözlem, İş Yurdu Yönetim, Disiplin ve Eğitim Kurulları olmak kaydıyla toplam dört adet kurul Ceza İnfaz Kurumlarında bulunmaktadır.

2.10.1.İdare ve Gözlem Kurulu

Ceza İnfaz Kurumunda bulunan müdürün öncülüğünde; bu kurul da sorumlu olan iki müdür, cezaevi doktoru, idare memuru, Psikiyatrist, öğretmen, Psikolog, Sosyal Çalışmacı, İnfaz ve Koruma Baş Memuru ile birlikte Kurum Müdürü tarafınca seçilen teknik personelden oluşmaktadır.¹³⁵

Bu kurulunun görev ve yetkilerini kısaca açıklayacak olursak; cezaevinde bulunan hükümlülerin suç türlerini belirledikten sonra bu kişilerin işledikleri suç türlerine göre kurum ve odalara ayrılmasına sağlayarak bu suçlara uygun ceza infaz kurumuna yerleştirilmelerini sağlamak, hükümlülerin kalacakları odaları belirleyerek, hükümlüleri gruplandırmak, hükümlülerin yer değiştirme isteklerini incelemek ve yerine getirmek, kişilerin psikolog veya psikiyatri tarafınca hazırlanmakta olan iyileştirme amaçlı programlara uyumlarını sağlayarak sonuçları değerlendirmektir. İyileştirme çabaları içerisinde spor aktivite alanları, çok amaçlı salon, iş atölyeleri, kütüphanelerden yararlanmaları için ve bu alanlara katılabilecek hükümlüleri belirlemek aynı zamanda iç hizmetlerde çalıştırılabilecek hükümlüleri belirlemek, açık ceza evlerinde ve eğitim kurumlarında bulunan hükümlülerin kurum dışında yapılacak faaliyetlere katılabilmeleri için karar almak, açık ceza evlerinde ve eğitim evlerinde

¹³⁴ A.g.e., s. 184.

¹³⁵ CİKYCGTİHT, Madde. 34.

bulunan hükümlülerin, bulundukları odalarda yanlarında bulundurabileceği eşyaları ve miktarını belirlemek, hükümlüler hakkında iyi hal kararı olarak uygulamaktır. ¹³⁶

2.10.2. İş Yurdu Yönetim Kurulu

Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan iş yurdu yönetim kurulu; iş yurdu müdürlüğünün başkanlığında, ikinci müdür, ambar memuru, sayman, idare memuru ile birlikte cezaevinde bulunan kâtipten oluşmaktadır. ¹³⁷

Görev ve yetkileri ise cezaevinde bulunan iş yurdunu geliştirilmesini ve her türlü gelişimini sağlayarak yön vermek, hükümlülere ödenecek miktar iş fesihleri gibi konularda iş yurtları kurumu başkanlığın öneride bulunmak, kurumda üretilmekte olan eşyaların ücretlerini belirlemek, iş yurdunda fazla çalışmaya yönelik öneriler hakkında karar vermek, İş Yurtları Yüksek Kurulu, Genel Müdürlük, İş Yurtları Kurumu Daire Başkanlığının onaylaması gereken işlemler hakkında kararları onaya göndermek gibi görev ve yetkileri vardır. ¹³⁸

2.10.3. Disiplin Kurulu

Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan bu kurul; cezaevi müdürünün öncülüğünde idare memuru, psiko-sosyol servisinde çalışan her meslek grubundan kurum müdürünce seçilen bir temsilci, atölye şefi, öğretmen, sorumlu infaz ve koruma baş memurundan oluşmaktadır. ¹³⁹

Görev ve yetkileri ise; hükümlüleri davranış ve tutumlarına göre ödüllendirme, hükümlüleri kurumda yapılan bazı etkinliklerden yoksun bırakma, kınama, alıkoyma, uyarma gibi disiplin cezalarına karar vermek, iyi halli davranışa yönelik tespitler yapmak, 5275 sayılı kanunda belirtilen hallerde verilen disiplin cezalarını kaldırabilmek, ceza infaz kurumuna hükümlüler için gelen veya gönderilen mektup, faks, telgraf iletilerini mektup okuma komisyonu tarafından sakıncalı olduğuna karar

¹³⁶ CİKYCGTİHT, Madde. 40.

¹³⁷ CİKYCGTİHT, Madde. 35.

¹³⁸ CİKYCGTİHT, Madde. 41.

¹³⁹ CİKYCGTİHT, Madde. 36.

verilen eşyaların, kişilere verilip verilmemesine karar almak gibi görev ve yetkileri vardır.¹⁴⁰

2.10.4. Eğitim Kurulu

Cezaevinde bulunmakta olan bu kurul yine kurum müdürünün öncülüğünde, ikinci müdür, doktor, sosyal çalışmacı, psikolog ve kurumda bulunan öğretmenler ve kütüphane görevlisinden oluşmaktadır. Ancak yukarıda ifade edilen personelin bir kısmının bulunmaması halinde kurul mevcut olanlarla toplanabilmektedir.¹⁴¹

Cezaevinde uygulanabilecek eğitim, iyileştirme programlarına esaslarını belirleme, izleme ve değerlendirme yapmak, cezaevine yeni gelen hükümlü ile ilgili araştırmalar yapmak, rapor hazırlamak ve bu raporları değerlendirmek, eğitim ve iyileştirme programlarını incelemek ve sonuçlarına dair değerlendirme yapmak, eğitim ve öğretim programları çerçevesinde cezaevinde bulunan hükümlülerin eğitim amacına yönelik giderlerini karşılaması amacıyla yapılan çalışmaları düzenlemek, hükümlü ve tutukluların korunma ihtiyaçlarının giderilmesi, yönlendirilmesi, eğitim gibi konularda hassasiyet oluşturmaktır. Hükümlünün durumu hakkında bilgiler edinerek bilgi sahibi olması, kurumda bulunan kitapların ya da kütüphanesine satın alma, ödünç veya bağış gibi imkanlarla kazandırılacak yayınların belirlenmesini ve planlamasını hazırlamak, cezaevine gönderilen ya da gelmiş kitapların kabul edilip edilmemesine karar almak, kitap okumaya özendirmek ve bu amaca yönelik çalışmalar yapmak, kurum dışında eğitim amaçlı gelecek kişilerin yapacağı çalışmaların konusunu belirleyerek, mevzuatta belirlenen diğer sorumlulukları yerine getirmek gibi yetkileri vardır.¹⁴²

2.11. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Servisler

Türkiye’ de bulunan ceza infaz kurumlarında bulunan hizmet servisleri şunlardır; Yönetim Servisleri, Güvenlik ve Gözetim Servisi, Eğitim ve Öğretim Servisi, Psiko-Sosyal Servis, Sağlık Servisi, İş Yurdu Servisi, Teknik Servis ve Yardımcı Hizmetler Servisi olmak üzere sekiz kısımdan oluşmaktadır.

¹⁴⁰CİKYCGTİHT, Madde. 42.

¹⁴¹CİKYCGTİHT, Madde. 37.

¹⁴²CİKYCGTİHT, Madde. 43.

2.11.1.Yönetim Servisi

Ceza İnfaz Kurumunda bulunan yönetim servisi; idare memuru, ambar memuru ve kâtipten oluşmaktadır.

Yönetim Servisi ile kurumun personel işleri ile tutuklu ve hükümlüler hakkında her türlü mali ve idari hizmetlerin yürütüldüğü servis özelliğini taşımaktadır.

Ceza infaz kurumlarında kurum müdüründen ve ikinci müdürlerinden sonra gelmekte olan yönetici personel idare memurudur.

İdare Memuru üst yöneticilerin emirleri ile sayman ve ambar personelinin görev alanı dışında kalan tüm idari işleri ve yönetici adayı olarak yetiştirmek amacıyla farklı servislerde kendisine verilmekte olan işleri yapmaktadır.

Ambar memuru; ceza infaz kurumuna gelen malzemeleri teslim alır, gelen ürünlerin giriş ve çıkışlarının kayıtları tutarak, malzemelerin korunma ve kontrolünü sağlamaktadır.

Kurum Kâtibi; ceza infaz kurumunun yazım işlerini ve müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmaktadır. ¹⁴³

2.11.2.Güvenlik ve Gözetim Servisi

Ceza infaz kurumlarında bulunan güvenlik ve gözetim servisi; infaz koruma baş memuru ve İnfaz koruma memurlarından oluşmaktadır.

Kurumun güvenliğinden, düzeninden ve disiplininden sorumludurlar. Cezaevi birinci müdürünce belirlenen infaz ve koruma baş memuru sorumlu memur olarak görevini yapmaktadır.

Baş memur, cezaevinin güvenliğini, düzeni ve disiplininin sağlayarak infaz memurlarının sevk ve idaresini yapmakla sorumludur.

Sorumlu baş memur bu servisin nöbet planlarını ayarlar ve kurum müdürünün onayına sunar. Eğer müdür yok ise ikinci müdür ya da idare memurunun onayına sunmaktadır.

¹⁴³CİKYCGTİHT, Madde. 21.

İnfaz koruma baş memuru kurumun güvenliği, düzeni ve disiplinini sağlamak amacıyla infaz memurlarının sevk ve idaresinden birinci dereceden görevlidir.

Cezaevi müdürü, kurum ikinci müdürü ve idare memuru tarafından kendisine verilen talimatları yerine getirir ve bunun sağlanması için infaz koruma memurlarına görev ve sorumluluk verir.

İnfaz ve koruma memurları ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin kurum içindeki hareketlerini takip eder, kontrolünü sağlar. Kurumun temiz kalması için gerekli önlemleri alırlar.

Güvenlik ve gözetim servisinde yer alan personellerin bir takım görevleri düzenli olarak yerine getirmek durumundadırlar. Bunlar ise; sayımlar, nöbetler, iyileştirme çalışmaları, zor kullanma, çalışma süreleri ve izinler gibi görevler sürekli yapılmaktadır.¹⁴⁴

2.11.3.Teknik Servisi

Cezaevinde bulunan teknik servis kurumda bulunan araç ve donanımları, kurum binasının bakımını onarımını ve tadilat işlerinin yapımı, kullanılması, devamlı hazır ve çalışır durumda olmasının sağlanması gibi teknik görevleri yapmaktadır.

Kurumun bu bölümünde çalışanlar, genel idare ya da iş yurdunun görevleriyle ilgili çalıştıkları iş alanlarına giren bütün işleri tam anlamıyla yapmakla sorumludurlar.

Bu çalışmalarına yönelik raporlarını en az üç ayda bir kurum yetkililerine bildirmesi gerekmektedir. Bu teknik servis; mimar, mühendis, teknisyen, tekniker teknisyen Yardımcısı ve personellerden oluşmaktadır.¹⁴⁵

2.11.4.Psiko-Sosyal Yardım Servisi

Ceza infaz kurumunda yer alan bu serviste psikolog ve sosyal çalışmacı görev yapmaktadır. Bu serviste görev alan çalışanlar tutuklu ve hükümlülerin ruhsal ve bedensel sağlığına yönelik onların sağlıklarını geliştirici programları araştırır.

¹⁴⁴CİKYCGTİHT, Madde. 22.

¹⁴⁵CİKYCGTİHT, Madde. 23.

Yine uygulanmakta olan ve gerektiğinde de tedavi amaçlı sürece dahil olarak gerekli psikolojik destek ve müdahaleler de bulunur.

Hükümlü ve personellerin kurum yaşamlarına, uyumlarına ve toplumsal yaşamlarına yönelik çalışmalar yaparak kişilerin bulunduğu ortama uyumları sağlanır.

Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin tekrar suça karışmalarını önleyecek önlemleri alır ve bu amaca yönelik gerektiğinde kurum üst amirine bilgi vererek kişilerin aileleri ve sosyal çevreleri ile görüşme yapar. Aynı zamanda bu servisin hükümlülerin gözlem ve sınıflandırma amaçlarına yönelik formları düzenler, servis çalışmaları ile ilgili üç ayda bir olmak üzere raporları kurumun en üst amirine bildirmekle yükümlü olan servistir.¹⁴⁶

2.11.5.Sağlık Servisi

Ceza infaz kurumunda bulunan bu serviste; kurum doktoru, diş doktoru, eczane görevlisi, diyetisyen, veteriner, sağlık görevlisi ve hayvan sağlık memuru gibi kişilerden oluşmaktadır.

Bu servis ceza evinde tedavi edici amaca yönelik sağlık hizmetlerinin kurum doktorunun öncülüğünde yapılan hizmetler ve bu amaca yönelik çalışmaları olan servistir.

Ceza infaz kurumunun sağlık koşullarını düzenleyerek tutukluların veya hükümlülerin aynı zamanda kurum personellerinin muayene ve tedavilerini yapmaktadır.

Bu servisin tıbbi, teknik ve idari hizmetleri kanunlara uygun yürütülmekle birlikte denetlenerek sağlık hizmetlerinin en iyi şekilde gerçekleştirilmesi bu servisin görevidir.

Tıbbi malzeme atıklarının kontrolü ve imhasına yönelik gerekli önlemleri alarak cezaevinde eczane görevlisinin olmaması halinde ilaçların dağıtımını yapar.

¹⁴⁶CİKYCGTİHT, Madde. 24.

Bu servis, tıbbi kayıtlar ile arşiv doküman sistemini oluşturmakta bu amaca yönelik sağlık kayıtlarının düzenli ve doğru bir şekilde evrak kayıt sistemine depolanmasını sağlamakla görevli servistir.¹⁴⁷

2.11.6.Eğitim ve Öğretim Servisi

Cezaevinde bulunan bu servis öğretmen ve kütüphaneciden oluşmaktadır. Ceza infaz kurumundaki eğitim ve öğretim hizmetlerinin aynı zamanda kültürel faaliyetler ve cezaevinde bulunan kütüphane hizmetlerinin hükümlü ve tutuklulara sunulduğu servistir.

Öğretmenin görevleri; cezaevinde bulunmakta olan kişilerin eğitimleri ile ilgili işlemleri yaparak aynı zamanda manevi anlamda kalkınmalarını sağlamaktır.

Hükümlülerden eğitimlerine devam etmekte olan kişilerin okula kayıtlarının, sınavlara başvuru ve giriş işlemleri gibi süreçlerin takibini sağlar.

Her sene eğitimin başladığı tarihlerde o yıl içerisinde yapılacak, kurslar, eğitim ve öğretim faaliyetleri gibi alanlara giren yıllık planları yapar. Bu planları kurumun üst amirine sunar ve yürütülmesini sağlar. Yıl içinde değişen planları düzenler.

Kütüphanecinin olmadığı yerlerde ise öğretmen onun görevlerini yerine getirir.

Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin okuma ve yazma bilmeyenlerine okuma yazma kursu düzenleyerek okuma yazma öğrenmelerini sağlamak.

Kütüphanecinin görevi ise; kütüphaneye gelen yayınların kayıtlarını tutarak, kitapların bakımını ve korunmasını sağlamaktır. Eserlerin kişilere dağıtılarak tekrardan toplanmasını yerine getirir. Kütüphanenin düzenini sağlamakla görevlidir.¹⁴⁸

2.11.7. İş Yurdu Servisi

Ceza infaz kurumunda yer alan bu servis de, İş yurdu müdürü, veznedar, sayman ambar memuru, tahsildar, satın alma görevlisi gibi kişilerden oluşmaktadır.

Cezaevinde kurumun iş yurdu çalışmalarını düzenler, bunlara yönelik etkinlik, verimlilik ilkeleri ile gerçekleştirilir. Aynı zamanda cezaevinde bulunan hükümlülerin

¹⁴⁷CİKYCGTİHT, Madde. 25.

¹⁴⁸CİKYCGTİHT, Madde. 26.

meslek edinmelerini sağlamaktadır. Piyasadaki şartlara uygun olarak üretimin yapılmasına, iş yurduna yönelik olarak işlemlerin yapılmasını sağlamakla görevli olan bölümdür.¹⁴⁹

2.11.8. Yardımcı Hizmetler Servisi

Ceza infaz kurumunda var olan bu hizmet servisi; temizlik, ısınma, kurumun santral hizmetleri, yemek yapımı, malzeme taşınması, boşaltılması, yüklenmesi gibi yine evrakların gerekli ve ilgili yerlere götürülüp getirilmelerinde görev yapan, bu hizmetleri yapan bölümdür.

Bu serviste santral memuru, şoför, gemi adamı, aşçı, hizmetli, kaloriferci gibi personeller görev yapmaktadır. Personeller, kurumda bulunan üst amirce verilen işleri yerine getirmektedir.¹⁵⁰

2.12. Ceza İnfaz Kurumu Personellerinin Görev ve Sorumlulukları

Ceza infaz kurumlarında daha önceki yazılarımızda da belirttiğimiz üzere çeşitli bölümlerde çalışan birçok meslek grubun infaz kurumundaki görev ve sorumluluklarını belirterek tezimizde yazdık. Özellikle kurullarda, servislerde görev yapan personeller hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu bölümde ise cezaevinin kontrolünü, düzenini ve güvenliğini sağlayan yönetiminden infaz ve koruma memurlarının görev ve sorumlulukları hakkında bilgiler verilecektir. Ceza infaz kurumlarında görev yapmakta olan personel ve yönetim kadrosu ilk öncelikli olarak insan haklarına saygılı, mevzuata göre hareket etmek durumundadır. Tüm dünyanın da kabul ettiği modern ve çağdaş anlamdaki infaz anlayışı da budur diyebiliriz.

Cezaevlerinin fiziksel özellikleri ve koşulları ne derece de önemli ise; ceza infaz kurumlarında görev yapmakta olan personellerinde davranış ve görev ahlakı da son derece önemlidir. Ceza infaz kurumlarında mali veya fiziksel anlamda yaşanan sıkıntılar, personellerin görev sorumluluğu ve üstün çalışması veya eğitimleri ile bir

¹⁴⁹CİKYCGTİHT, Madde. 27.

¹⁵⁰CİKYCGTİHT, Madde. 28.

nevi de olsa onu azaltmak mümkün kılınmaktadır. Bu sebeplerden dolayı cezaevi personellerinin üzerine düşen yük çok önemli ve büyüktür. Bunun için ceza infaz kurumu yönetimi her kademe de görev yapan personellerini dikkatle özenle seçmekle birlikte sürekli eğitmek durumundadır.

Ceza infaz kurumlarının, iyi bir şekilde yönetilmesi, çalışan personellerinin dürüstlüğüne, insani yönüne, yaptığı meslek bilgi ile işe elverişliliğine bağlıdır.¹⁵¹

2.12.1.Ceza İnfaz Kurumu Müdürünün Görev ve Sorumlulukları

Ceza infaz kurumlarında müdür cezaevinin en üst amiridir. Ayrıca iş yurdunun da müdürüdür. Müdür görevinden sebebiyle amirlerine karşı da sorumlu bulunmaktadır.

Görev ve Sorumlulukları:

- Cezaevi müdürü kurumun çalışanları üzerinde kanunun kendisine ön gördüğü biçimde denetim ve gözetim hakkını kullanmak.
- Kurumda bulunan personele verilmekte olan yazılı ya da sözlü emirlerin yapılıp yapılmadığını denetlemek ve izlemek.
- Kendisine mevzuatın tanımladığı yetkili merciler tarafından verilen emirler çerçevesinde ceza infaz kurumunun iş yurdu ve genel idareye ait hesap işlemlerinin yürütülmesini sağlayarak denetimini yapmak.
- Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü kişilerin iyileştirilmesi, ıslah edilmesi, bilgi düzeyinin artırılması, atölyelerde yapılan çalışmaları, kişilerin yaptıkları çalışmaların geliştirilmesi, düzenlenmesinin yapılması amacıyla kanununda yer alan hükümleri uygulayarak hükümlülerin sağlık durumları hakkında bilgi sahibi olmak.
- Kendisinden istenilen özellikle kamu kurumları ve kuruluşlarının ve bakanlıkça istenmekte olan bilgi ve belgeleri hazırlamak Cumhuriyet Savcılığına sunmaktır.
- Kurum müdürü hafta da bir kere gündüzleri, on beş günde bir de geceleri olmak kaydıyla kurumunun tüm işleyişlerini inceleyerek, memurlara verilen görevlerin yapılıp yapılmadığını denetlemek, sonuçlar hakkında eksiklikleri belirleyerek denetleme defterine yazarak bu hususları takip etmektir.

¹⁵¹ Ahmet Taşkın, *Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi*, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali- Hilal Oytun Altun, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2018, s. 401-402.

- Kurumda yapılan hizmetlerin, genel anlamdaki ihtiyaçların, öncelikli yapılması gerekenler ve bir sonra ki yılda yapılması gereken işleri belirleyerek gerekli tahminlerini ve gider bilgilerini hesaplayarak bakanlığa bildirmektir.
- Asayiş, güvenlik ve sağlık gibi olaylarda ortaya çıkmakta olan sorunları gecikmeksizin önlemlerini alarak, alınan önlemlerin yetersiz olduğu durumlarda olayı Cumhuriyet Başsavcılığına bildirerek bakanlığa iletmek.
- Mevzuatta kendisine verilmiş olan diğer işleri yerine getirmektir.¹⁵²

2.12.2.Ceza İnfaz Kurumu İkinci Müdürünün Görev ve Sorumlulukları

Ceza infaz kurumlarında bulunan cezaevi ikinci müdürü, birinci müdüre yardımcı olmak üzere amiri tarafınca verilmekte olan işleri yürütmekle ve müdürün olmadığı durumlarda kendisine vekâlet eden kişidir.

Kurumda birden fazla ikinci müdürün olması durumunda, hangi kişinin müdüre vekâlet etmesi konusunda Başsavcı tarafından görüş alınmak üzere bakanlıkça belirlenmektedir.

Görevleri:

Cezaevlerinde ikinci müdürlerin arasında görev paylaşımı kurum üst amirince yapılmakla birlikte bizzat yazılı olarak tebliğ edilmektedir.

Nöbet ya da vardiya esnasında görevli olan ikinci müdür, kurum müdürü ya da vekâlet etmek de olan diğer ikinci müdürün yokluğu durumunda aynı zamanda acil, zorunlu hallerde kurum müdürünün yetkilerini kullanabilmektedirler.¹⁵³

2.12.3.İnfaz ve Koruma Baş Memuru ve İnfaz Koruma Memurlarının Bilmesi ve Uyması Gereken Kurallar

- İnfaz ve koruma memurları belirlenmiş olan mesai saatlerine uymakla yükümlüdürler. Acil ve olağanüstü durumlarda mesai dışında da çalışabilmektedirler.
- Cezaevine giriş ve çıkışlarda kendilerinin eşya aramalarını ve gerekli görüldüğünde üst aramasını yaptırabilir.

¹⁵²CİKYCGTİHT, Madde. 19.

¹⁵³CİKYCGTİHT, Madde. 20.

- Çalışma arkadaşlarından nöbeti devir alırlar ve devredirler. Cezaevinde yapılan sayımlara katılırlar.
- Çalıştığı ve sorumlu olduğu alanda ki bölgenin düzeni, temizliği, denetimi ve kontrolünden sorumludur.
- Görevi ile ilgili tehlikeli ve acil durumlar olduğunda bununla ilgili haberleri ve duyumları en yakın bulunan amirlerine bildirir ve olaylar karşısında gerekli olan tüm önlemleri almak durumundadır.
- Aramalara katılarak, aramaları düzenli ve koordineli şekilde yerine getirir.
- Kendisine verilen görevler dışında hükümlüler ile görüşmez ve kimsenin de görüşmesine izin vermez.
- Devlet memurluğuna yakışmayacak hal ve davranışlarda bulunamaz, kurum ile ilgili sırları ve bilgileri açıklayamaz, basın ve yayın kuruluşlarına bilgi veremez ve açıklama yapamaz.
- Hükümlüler ve yakınları ile temas sağlayamaz ve samimi ilişkiler de bulunamaz, menfaat sağlamamalıdır.
- Kurum tarafından belirlenen yasaklara ve kurallara uymak durumundadır.
- Görevde bulunduğu mahalde demirbaş ve diğer malzemeleri korumakla sorumludur.
- Hükümlü veya tutuklulara avukat önerisinde bulunamaz ve aracılıkta bulunamaz.
- Yasal olan haberleşme hariç hükümlülerin arasında haberleşme sağlayamaz. Memurlar hükümlü ve tutuklu ziyaretçileri arasında din, dil, ırk, cinsiyete mezhep ayrımı yapamaz.
- Personeller ve hükümlü ve tutuklular arasında hemşericilik, bölgecilik ve yandaşlıkta bulunamaz.
- Odaların ve koridor kapılarının kapalı tutulmasını sağlamakla görevlidirler. Hükümlü ve tutukluların cezaevine ve koğuşlara girişlerinde üst aramalarını titizlikle yapar.

- Amirlerine karşı sorumludur. Kendilerine mevzuatın uygun gördüğü şekilde amirlerince verilen görevleri ve işleri yaparlar.¹⁵⁴

2.12.4.İnfaz ve Koruma Memurlarının Görev ve Sorumlulukları

Bu görevliler ceza infaz kurumlarının önemli personelleridir. Cezaevlerinde yapılması gereken tüm işlemler infaz ve koruma memurlarınca yerine getirilmektedir. İnfaz ve koruma memurları cezaevlerinde güvenlikten işleyişe kadar birçok görevleri vardır. Bunları madde madde açıklayacak olursak görev ve sorumlulukları şunlardır;

- Tutuklu veya hükümlülerin izlenmesi, gözlenmesi, üst aramalarının yapılabilmesi, kuruma gelen her türlü malzemelerin aranması, sayımların gerçekleştirilmesi, zor kullanma yetkisini orantılı bir şekilde kullanması, havalandırma bahçelerinin kapılarının belirli zamanlarda açılıp kapatılması, ziyaret alanlarının güvenliğinin ve düzeninin sağlanması, ortak faaliyet bölgelerinin düzeninin sağlanması, hükümlü veya tutuklulara gerekli bilgilendirmelerinin yapılması, görevlendirildikleri yerlerde nöbetlerini tutmaları, UYAP üzerinden gerekli bilgi ve belgeleri yüklemeleri önemli görevlerindendir.
- Yine bina girişlerinde personel aramalarını gerçekleştirmeleri, ziyarete gelen kişilerin kontrol edilmesi ve aramalarının yapılması, kuruma gelen ziyaretçi veya avukatların kayıt ve giriş işlemlerini düzenli bir şekilde yapılması gibi sorumlulukları vardır.
- Hükümlü ve tutuklulara yönelik salıverme ve nakil süreçleri ile ilgilenilmesi ve izlenmesi, kuruma gelen tutuklu veya hükümlünün darp-cebir gibi izinin olup olmadığı, her hangi bir hastalığının bulunup bulunmadığı, kullanması ve takip edilmesi gereken ilaçlarının olup olmadığı sorulur.
- Güvenlik personellerince güvenlik kameralarının kontrol edilmesi ve izlenmesi, bu amaca yönelik güvenlik cihazlarının bakımının yapılması varsa arızalarının tutanağa geçirilerek üst amirlere bildirmek, merkezi yayın sistemleri aracılığıyla ders, film, cd' ler gösteriminin sağlanması gibi sorumlulukları vardır.

¹⁵⁴ Acun, a.g.e., s. 34-36.

- Hükümlü veya tutuklulara gönderilen mektupların denetiminin yapılması, cezaevine posta yoluyla gelen gazete, kitap ve dergilerin kontrol işlemlerinin yapılması, dağıtım ve kayıtlarının kaydedilmesini sağlamakla görevlidirler.
- Tutuklu veya hükümlülerin telefon görüşmelerini sağlamak, telefon ile görüşmeleri esnasında kurallara uygun davranmayan kişilerin görüşmelerine son verilmesi ve bu durumun üst amire bildirilmesi, telefon için gerekli olan tüm evrak ve belgelerin kabulünü gerçekleştirmesi gibi sorumlulukları vardır.
- Yine cezaevinde bulunana hükümlü ve tutukluların kantin taleplerinin yerine getirilmesi verilen siparişlerin kişilere ulaştırılması, aylık kantin sayımlarında görev almaları gibi sorumlulukları vardır.
- Kuruma ilk gelen hükümlü veya tutukluların üst aramaları esnasında üzerinde olan her türlü döviz, para, kıymetli eşyayı kayıt altına alarak kurumca muhafaza edilmesi gerekmektedir. Kurumdaki hükümlülerin hesabına yatırılan paraların kişilere teslim edilmesi gibi önemli görevleri vardır.
- Kuruma ilk gelen hükümlü ve tutuklulara ait eşyaları kendisine verilmeyen eşyaların depo memurlarınca kayıt altına alınarak muhafazasının sağlanması, ziyaretçilerin ve havale yoluyla hükümlülere gönderilen eşyaların teslim alınması ve dağıtımının yapılması gibi önemli sorumlulukları bulunmaktadır.
- İnfaz biriminde görevli olan memurların hükümlü ve tutukluların infaz süreçleri ve yargılanma ile ilgili her türlü yazışmaları, dosyalama, kayıt, takip ve tebliğ süreçlerinin gerçekleştirilmesi, hükümlü ve tutukluların nakil, sevk ve tahliye işlemlerinin ve yazışmalarının yapılması, ilgili bilgiler UYAP sistemine kaydedilmesi gibi görevleri bulunmaktadır.
- Muhasebe ile ilgili iş ve bilgilerin yapılması, gerekli işlemlerin UYAP üzerinden kaydedilmesi gibi önemli sorumlulukları vardır.
- Hükümlü veya tutukluların sağlık birimlerine götürülüp getirilmelerinin sağlanması, odalarına yemek dağıtım işlemlerinin gerçekleştirilmesi, mutfakta çalışan kişilerin takibinin sağlanması gibi önemli görevleri bulunmaktadır.

- Kütüphanelerde bulunan kaynakların, yayınların korunması, kayıt altına alınması, dağıtılması ve teslim alınması gibi önemli işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktır.
- Cezaevinde bulunan hükümlülerin psiko-sosyal servislerine gidiş ve gelişlerinin yapılmasını, bu konularda gerekli güvenlik önlemlerini almak durumundadırlar. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin düzenlenmesinde aktif rol almaları ve bunları gerçekleştirmeleri gibi önemli sorumlulukları vardır.
- Tutuklu veya hükümlülerin eğitimleri konularında her türlü işlemlerin yapılması, kurum eğitim bölgelerinde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gibi görevleri yerine getirir.¹⁵⁵

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere ceza infaz kurumlarının hemen hemen bütün işlemleri infaz ve koruma memurlarınca yerine getirilmektedir. Bütün görev ve sorumlulukları kanun, tüzük, yönetmelik ve protokollerle belirlenmiş ve mevzuatın uygun gördüğü şekilde yerine getirerek ceza infaz kurumlarında görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmektedir.

¹⁵⁵ Acun, a.g.e., s. 36-43.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BULUNAN CEZA İNFAZ KURUMU TİPLERİ VE OLUŞUM SÜREÇLERİ

3.1. Birinci Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu dönemde öncelikli olarak Osmanlı döneminden kalan ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kullanılmakta olan ceza cezaevleridir. Çoğunlukla başka sebepler amacıyla yapılmış olan bu yapılar sonradan yapılan tamirat ve tadilatlarla hapishaneye dönüştürülen infaz kurumlarıdır. Ülkemizde bu tür yapılara örnek olarak ise; 100 kişi kapasiteyle açılmış Artvin Hapishanesi eski bir kilise olmasına rağmen 1937 tarihinde yapılan tadilatlarla hapishaneye dönüştürülmüştür. Yine Topçu Kışlası olan ve 1816 tarihinde inşa olan Edirne Hapishanesi de 1945 tarihinde cezaevi olarak kullanılmıştır. Dinar’da 1954 yılında yapılan Pancar Bölge Şefliği daha sonra 80 kişi kapasiteyle Dinar Kapalı cezaevi olmak üzere 1958 tarihinde cezaevine dönüştürülerek hizmete girmiştir.¹⁵⁶

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk açılan hapishanelerde hiçbir sınıf ayrımı yapılmadığı için “Topluluk Sistemine” göre inşa edilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte inşa edilen ceza infaz kurumlarında ilk yıllardan itibaren özellikle Aydın, Yozgat ve Kayseri Kapalı Ceza İnfaz Kurumları da “Topluluk Sistemine” göre inşa edilerek benzerlik göstermiştir.¹⁵⁷

3.2.İkinci Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

İkinci dönemde özellikle Cumhuriyet ile birlikte 1950 ve 1970 tarihleri arasında yapılan A,B ve C tipi hapishaneler bu yıllarda yapılmak üzere artık kapalı ceza infaz kurumları çeşitli harfler başlığında ve özelliğinde inşa edilmek üzere Adalet Bakanlığı çalışmalarına başlamıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Eren, a.g.e., s.311.

¹⁵⁷ Eren, a.g.e., s.312.

¹⁵⁸ Özbek, a.g.e., s.271-276

3.3.Üçüncü Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu ceza infaz kurumları ülkemizde 1960'lı yıllarda inşasına başlanmış; genellikle 1970 ve 2000'li yıllar arasında yaygın olarak çok sayıda yapılmaya başlanmıştır. Yapımına başlanan hapishane tipleri K ve E 150 ila 300 kişi kapasiteyle olmak üzere özel tip olarak inşa edilen hapishaneleri ile İstanbul (Bayrampaşa) ve İzmir'de bulunan Buca hapishanesi olmak üzere sıralayabiliriz. Bu dönemde M Tipi yapılan ceza infaz kurumlarını da ilave edebiliriz. Özellikle 1970'lerden itibaren inşa edilmekte olan hapishaneler 50 ve 60 kişilik kalabalık koğuşlardan oluşan tiplerden vazgeçilerek daha sonra 10-20 kişinin birlikte kaldığı küçük koğuş esasına geçildiğini görmekteyiz. 1980'den itibaren ise; 1 ve 3 kişilik oda sistemine dayalı ceza infaz kurumlarının gündeme gelerek bu yönde çalışmalara başlanmıştır. Daha sonra bu tip ceza infaz kurumlarını E Tipi ve H Tipi cezaevleri izlemiştir.¹⁵⁹

3.4.Dördüncü Dönem Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu dönemde hapishane tasarımları özellikle 2000 yılından sonra inşa edilen ceza infaz kurumlarıdır. Bu kurumların bir kısmının inşasının bitirilerek hizmete açıldığını ifade edebiliriz. İnşa edilen hapishane tipleri ise; D, L ve F Tipi ceza infaz kurumlarını olarak söyleyebiliriz. Daha sonra bu gruba T Tipi ceza infaz kurumlarını da ekleyebiliriz.

Özellikle Silivri'de yapılan ceza infaz kurumu kampüsünü örnek olarak verebilmekteyiz. Bu kampüste mahkemelerin kampüste bulunmasından dolayı cezasını çekmekte olan kişilerin infazı süresince hapishanenin dışına hiç çıkarılmayarak, tamamen toplumla bağının kesildiği “kampüsleşme” dönemi olarak da açıklayabiliriz.¹⁶⁰

3.5. Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumu Tipleri ve Özellikleri

3.5.1. A,A1, A2, A3Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

A1 tipi ceza infaz kurumları 1950 ve 1970 yılları arasında ilçelere inşa edilmeye başlanmış ceza infaz kurumlarıdır. Bu cezaevi tiplerinde dört adet koğuş ve iki adet

¹⁵⁹ Eren, a.g.e., s.313-314.

¹⁶⁰ Eren, a.g.e., s.317-318.

hücre bulunmaktadır. Her koğuşta da mutfak vardır. Kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı kısımlar vardır. Bina içerisinde konferans salonu ve kütüphane yer almaktadır. Bu tip cezaevleri normal şartlarda 24 kişi kapasitelidir ancak gerektiğinde 40 kişi kapasiteye kadar çıkarılabilmektedir. A2 tipi cezaevleri ise ilçe tipi cezaevi olup 1950 ile 1960'lı senelerde yapımına başlanan cezaevleridir. Beş koğuşu ve iki disiplin hücresi bulunan A2 tipi ceza infaz kurumunda ayrıca kadın ve çocuk hükümlüler için de ayrı bölüm bulunmaktadır. Bina içerisinde konferans salonu ve kütüphane yer almaktadır. Resmiyete göre ise kapasitesi 40 kişiliktir.

A3 tipi ceza infaz kurumlarının diğer A tiplerinden tek farkı altı koğuşun bulunması ve 60 kişi kapasiteli olmasıdır.¹⁶¹ A tipi ceza infaz kurumları Çarşamba ve Erciş ilçelerimizde, A1 tipi ceza infaz kurumları Bodrum ve Hınıs ilçelerimizde, A2 tipi ceza infaz kurumları Şarkışla, Zonguldak-Ereğli ve Adana il ve ilçelerimizde, A3 tipi ceza infaz kurumları ise Çine, Çorlu, Lüleburgaz, Turgutlu, Sungurlu, Viranşehir, Tunceli ve Yalova il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.2. B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu tip hapisaneler yedi koğuş ile iki disiplin hücresiyle oluşturulmuştur. Kadın ile çocuk mahkûmlar için ayrı kısımları bulunmaktadır. Her koğuşun kendisine özel havalandırma bahçesi yer almaktadır. Bu cezaevinin de resmiyete göre 62 kişilik kapasitesi bulunmaktadır.¹⁶²

B tipi ceza infaz kurumları Şereflikoçhisar ve Develi ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.3. Belirli Bir Tipi Olmayan Ceza İnfaz Kurumları

Bu tür ceza infaz kurumları mevcut bir tipi olmayan aynı zamanda kapasiteleri de farklı olan ceza infaz kurumlarıdır. Mevcut kapasitelerine göre mutfak, bulaşıkhanesi, revir, berber, mescit, özel ziyaretçi yeri, iş atölyeleri bulunmaktadır. Kadın ve çocuk tutuklu, hükümlüler için ayrı kısımları bulunmaktadır.¹⁶³

¹⁶¹ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 18.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁶² <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 21.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁶³ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 22.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

3.5.4. C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

C tipi ceza infaz kurumları sekiz koğuş, dört disiplin hücresi olarak inşa edilmiştir. Kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı bölümleri bulunmaktadır. Ayrıca C tipi ceza infaz kurumlarında konferans salonu, kütüphane, mutfak da bulunmaktadır. Resmi olarak 164 kişi kapasiteli olmasına rağmen kapasitesi 300 kişiye kadar çıkabilmektedir.

¹⁶⁴

C tipi ceza infaz kurumları Bolvadin ve Osmaniye il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.5. Çocuk Eğitimevleri

Çocuk eğitim evleri ülkemizde toplamda 4 ilde bulunmaktadır. Bu kurum resmîyette 150 ile 250 kişi kapasitesindedir.

Eğitim evinde revir, konferans ve sinema salonu, yemekhane, yatakhane, kütüphane, soğuk hava depoları, spor alanları, çamaşırhane, bulaşıkhanesi, iş atölyeleri bulunmaktadır. Çocuk eğitim evlerinde on iki ile on sekiz yaşları arasında bulunan çocuklar barınmaktadırlar.¹⁶⁵

Çocuk eğitimevleri İzmir- Urla, İstanbul, Ankara ve Elazığ il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş eğitimevleridir.

3.5.6. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Çocuklar için inşa edilen bu tip cezaevleri kaloriferli olup ceza infaz kurumu içerisinde kütüphane, dersane, çamaşırhane, terapi salonu, yemekhanesi bulunmaktadır.

Bu tip ceza infaz kurumlarında mahkemece tutuklanmış veya yargılaması devam etmekte olan çocuklar barınmaktadır. Yargılaması biten yani hüküm yiyen çocukların ıslah evlerine nakilleri yapılmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁴ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 21.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁶⁵ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 23.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁶⁶ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 22.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları Ankara, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri ve Tarsus il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.7.D Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Ülkemizde bulunan D tipi ceza infaz kurumları bir adeti idari yönetime ait olmak kaydıyla toplam 11 blok ve 230 oda olacak şekilde inşa edilmiştir. Hükümlü ve tutuklular için bir adet dersane ve on altı adet olmak üzere hobi salonları bulunmaktadır. H ve L bloklarının alt kısımlarında disiplin hücreleri yer almaktadır. G bloğun zemin katında 10, birinci katında da 10 adet olmak üzere toplamda 20 adet müşahade odası bulunur. G blok idari yönetim kısmında 26 idare bürosu, 10 yataklı revir, konferans salonları; zemin katında ise hükümlü ve tutukluların aileleriyle iletişim kurabilmeleri için telefon santrali, terzihane, berber, ses yayın odası, teknik servis, yemekhane ve mutfak bulunur. D tipi ceza infaz kurumlarında bloklar arasında fiziksel bağlantı sağlanarak bölümler arasında geçişin kolay ve rahat olması amaçlanmıştır. Bu tip ceza infaz kurumları bir ve üç kişilik oda sistemine göre yapılmıştır. Resmi olarak kapasitesi 400 kişi olarak belirlenmiştir.¹⁶⁷

Bu tip hapisanelerin Denizli ve Diyarbakır illerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.8. E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

E Tipi ceza infaz kurumları büyük kentler ve merkezler için yapılmıştır. Güvenliği normal olup, betonarmeyle yapılmış binalardır. İki katlı olup koğuş sistemine göre inşa edilmiştir. Daha sonra ise koğuş sisteminden oda sistemine çevrilerek iki, dört, altı, sekiz ve on kişilik odalar elde edilerek koğuşlar bölünmüştür.

Her odanın kendine ait olmak üzere müstakil bir bahçesi vardır. Dupleks sistem olan odalarda alt katta yemekhane, üst katlarda ise yatakhane bulunur. Bu tip ceza infaz kurumlarında 80 kişilik bir müşahade bölümü, tam kapasiteli ve teçhizatlı mutfak, çamaşırhane, hamam, berber. Mescit, konferans salonları, soğuk hava deposu ve iş atölyeleri bulunmaktadır.

¹⁶⁷ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 18.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

Son yıllarda ise; üst katlarda özellikle büyük alanlarda küçültmeye gidilerek oda şeklinde koğuşlar yapılmıştır. Bu tip hapishanelerin kapasiteleri resmi olarak 600 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak odalara ilave ranzalar konulduğunda bu sayı 1000 kişiyi bulabilmektedir.

Bu tip ceza infaz kurumlarında jandarma için ayrı bir müstakil yer tahsis edilerek güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır. Yine çocuk ve kadın mahkûmlar için de ceza infaz kurumu içerisinde ayrı bir bölüm oluşturularak tutuklu ve hükümlülerin infazı çekmesi sağlanmıştır. Ceza infaz kurumunda çalışan personeller içinde 3 adet lojman yapılmış olup barınmaları sağlanmıştır.¹⁶⁸

E tipi ceza infaz kurumları Adana, Afyonkarahisar, Amasya, Antalya, Aydın, Bitlis, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Diyarbakır, Elazığ, Elbistan, Erzurum, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Isparta, İstanbul, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kırklareli, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Muş, Nazilli, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon, Uşak, Yozgat il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.9. F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Birleşmiş Milletler' in Minimum Ceza İnfaz Kurumları kurallarıyla, Avrupa Konseyi tarafından belirlenen ceza infaz kurumu kuralları; cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların grup grup ayrılımlarına olanak sağlayan imkanlar sağlaması, infazını çeken mahkumların yattıkları yada kaldıkları bireysel odaları veya koğuşlarının makul düzeyde genişliğin olması, ısınma, hijyen, sağlık, ısklandırma, ibadet, beslenme ve banyo gibi ihtiyaçlarını giderebileceği alanlara sahip olması, odalarının ve pencerelerinin temiz havanın giriş ve çıkışının sağlanması, tüm mahkumlara içme suyunu sağlanabilmesi, hapishanede bir revirin bulundurulması, mahkumların çocukları için kreşin bulundurulması, karanlık ve havasız hücrelerin yapılmaması, tutuklu veya hükümlülerin aileleriyle görüşebilmesi, haberleşmesi, açık havaya çıkabilmesi, mahkumların eğitim ve çalışma standartlarına uygun ortamların sağlanması, spor faaliyetlerinde bulunabilmesi, şikayet ve dilekçe haklarının kullanabilmesi gibi asgari

¹⁶⁸<http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 18.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

standartlarının belirlenmesi, cezaevlerinin bu seviyede ve nitelikte fiziki yapıda olması gerektiği vurgulanarak ifade edilmiştir.¹⁶⁹

Bu ceza infaz kurumlarının yapılmasındaki amaç; terör veya çıkara dayalı suç örgütüne mensup tutuklu yada hükümlü sayılarının gittikçe artması sebebi, kalabalık ve yoğun koşulların sağlık, güvenlik ve insan haklarına uygunluğu yönünde büyük zafiyetlerin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla bu sıkıntıları en asgari düzeye indirmek, tutuklu ve hükümlülerin düşmanlık hislerini ve kalabalık ortamdan kaynaklı olumsuz yönde etkilenmemeleri için yapılan ve devletin kendisini koruma amaçlı inşa ettiği yapılardır. Bu ceza infaz kurumlarında terörden hüküm giyen kişiler cezalarını çekmektedir. Aynı zamanda tehlikeli hükümlü olarak sayılabilecek nitelikli mahkûmlarda bu tip ceza infaz kurumlarında cezalarını çekmektedir.

Özellikleri:

- Bu ceza infaz kurumları yüksek güvenli yüksek güvenli ceza infaz kurumlarıdır. 3 kişilik ve tek kişilik odalardan oluşturulur ve 368 kişi kapasitelidir.
- Beş bloktan oluşturulmuş bir adeti idare bloğu olmak üzere dört bloğu hükümlü ve tutuklular için yapılmıştır.
- İdare Bloğunda bütün ceza infaz kurumunu ısıtabilecek ve tüm birimlerine sıcak suyun ulaşabileceği kazan dairesi bulunur. Burada soyunma odaları, personel giyinme odaları, çamaşırhane, duşlar ve depolama alanları bulunmaktadır.
- Hükümlü ve tutuklar için ilk kabul odaları, emanet eşya depoları, doktor ve revir odası, jandarmaya ait bir oda, müşahade odası, erkek ve kadın hastaların yararlanabilmesi için 25 kişi kapasiteyle oluşturulan iki adet revir, Diş Doktoru, Psikolog, Doktor, Sosyal Çalışmacı, hemşire odaları, laboratuvar odaları bulunmaktadır.
- Cezaevlerinde bulunan kadın tutuklu ve hükümlülerin çocukları için kreş, sosyal salon, toplantı, spor, sosyal ve kültürel faaliyetler için bir adet salon. Aynı

¹⁶⁹ Özbek, a.g.e., s.279-280.

zamanda çok amaçlı çalışmalarda kullanılmak üzere kapalı bir salon ile birlikte hapisane bahçesinde açık alanda bulunan spor sahası da yer almaktadır.

- Ceza infaz kurumunun tüm gıda ihtiyaçlarını karşılayabilecek büyük bir mutfak, bulaşikhane ve gıdaların korunması, saklanması için soğuk hava gıda depoları mevcuttur.
- Kapalı ziyaret yerleri, avukat görüş yerleri, geniş kapasiteli bir kütüphanesi, berber, kantin, hükümlü ve tutuklu kişilerin meslek edinmelerini sağlamak amacıyla yapılan iş atölyeleri bulunmaktadır.
- Tutuklu ve hükümlüler için yapılan odalar 10 m2 olarak oluşturulmuştur. Yan yana oluşturulan bu odalar aynı havalandırma bahçelerini kullanabilmektedir.
- Üç kişinin kaldığı odalar ise; 25 m2 alt ve 25 m2 üst olmak üzere 50 m2 oluşturulmuştur. Bu odalara ait havalandırma alanı ise yine 50 m2 dir.
- Tek veya üç kişi odalarda kalan hükümlü ve tutuklular, gündüzleri havalandırmaya ait bahçede birlikte kalabilmekte bu amaçla hükümlü ve tutukluların iletişim ve konuşma gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılama olanağı sunulmuştur. Bu amaçla tutuklu ve hükümlülerin tecrit olma duygusuna kapılmamaları düşünülmüş istenmiştir.
- F tipi ceza infaz kurumları inşa edilirken Avrupa standartlarına uygun olarak yapılmasına dikkat edilmiştir.
- Hükümlü ve tutukluların kaldıkları odalarda yemeklerini ısıtabilmeleri için ısıtıcı, tek kişilik odalar ve oturma grubu bulunmaktadır. Yine günün belirli saatlerinde mahkûmların sıcak su ihtiyaçları da karşılanmaktadır.
- Ceza infaz kurumu ihata duvarı sınırı dışında ise; ceza infaz kurumuna ait 10 daireden oluşan lojman, Jandarma Komutanlığı binası, tutuklu ve hükümlülerin ailelerinin ziyaretleri esnasında kayıt ve kontrollerin yapıldığı 400 m2 lik ziyaretçi bekleme salonları da yer almaktadır.
- Cezaevinde Kurum Müdürü, 5 kişi olmak üzere kurum ikinci müdürü, sayman, idare memuru, doktor, psikolog, sosyal çalışmacı, kâtip, öğretmen, sosyal hizmet

uzmanı, sağlık memurları, teknisyen, infaz koruma baş memuru, infaz koruma memurları, oda görevlileri, amaşırhane görevlileri, hasta bakıcıları, kaloriferci ve hizmetliler görev yapmaktadır.¹⁷⁰

F tipi yüksek güvenliklı ceza infaz kurumları Adana, Ankara, Bolu, Bursa İmralı, Edirne, İzmir, Kırıkkale, Kocaeli, Tekirdağ ve Van illerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.10. H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

H tipi ceza infaz kurumları 1970’li yıllarda 350 kişilik, 1988’li yıllardan itibaren ise 500 kişi kapasiteli olmak üzere inşa edilmiştir. Eskişehir ve Bursa H tipi cezaevleri 1987 yılında oda sitemine dayalı olarak düzenlenmiştir.

İstanbul Kartal H tipi cezaevi ise 1999 yılında faaliyete geçmiştir. Bu tip ceza infaz kurumları oda sistemine göre yapılmış ve kurum binası dubleks olup; iki bölümden oluşmaktadır. 100 ve 200 adet olmak üzere 3 kişilik bölmeden oluşan kendine özel yemekhanesi, mutfağı, soğuk hava depoları, çamaşır ve bulaşıkhanesi, berberi, açık ve kapalı olmak üzere ziyaretçi yerleri, konferans salonu ve mescit bulunmaktadır.

500 kişi kapasiteli olarak yapılmış ve ısıtması da kalorifer sistemiyle sağlanmaktadır. Hükümlü ve tutuklular için gerekli olan tüm kültürel ve sosyal yaşamlarına yönelik iyileştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.¹⁷¹

H tipi ceza infaz kurumları Bursa, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep ve Kartal il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.11. K1 ve K2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu tip hapisaneler ilçelerde bulunan cezaevleri olup mimari yapısı olarak da 4 koğuş 2 disiplin bölmesi olarak dizayn edilmiştir. Kadınlar ve çocuklar için ayrı kısımları bulunmaktadır. Ayrıca konferans salonu ve kütüphanesi de mevcuttur. Her koğuşun kendisine ait havalandırma bahçesi, banyosu ve mutfağı bulunur. Bu tip ceza infaz kurumları 42 kişilik kapasitedir.

¹⁷⁰ Adalet Bakanlığı (2020), Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <http://www.cte.adalet.gov.tr>, web adresinden 19/09/2020 tarihinde bilgiler alınmıştır.

¹⁷¹ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 18.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

K2 tipi ceza infaz kurumu da 60 kişilik kapasiteyle kurulmuştur. 6 koğuş ve 2 adet disiplin bölümü yer almaktadır. K1 tipiyle hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Ayrıca Jandarma personeli için ayrı bir bölümde yapılmıştır.¹⁷²

3.5.12. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Bu tip cezaevleri kadın tutuklu ve hükümlülere özel olarak şekilde kadın hükümlü ve tutukluların bulunduğu ceza infaz kurumlarıdır. Bu tip ceza infaz kurumlarında çağdaş sisteme uygun olarak eğitim, spor, iş atölyeleri, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı yer, dershanelerin bulunduğu her türlü yeniden topluma kazandırma ve iyileştirme alanlarına sahip ceza infaz kurumlarıdır. Ülkemizde bugün itibari ile toplamda dokuz adet kadın kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu ceza infaz kurumları şu şekildedir:¹⁷³

Kadın kapalı ceza infaz kurumları İzmir, Ankara, Bakırköy, Diyarbakır, Elazığ, Gebze, İnegöl, Kayseri ve Tarsus il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş kapalı cezaevleridir.

3.5.13. L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Ülkemizde bulunan bu hapishaneler büyükşehirlerdeki eski olan hapishanelerin yerine veya kapasitesi yoğunluğuna çözüm bulmak amacıyla inşa edilmiş, uluslararası şartlara uygun olmak kaydıyla, kurulan cezaevleridir. Bu hapishaneler oda sistem örnek alınarak yapılmıştır. Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde alınan bilgiye göre, bu inşa edilen cezaevi odalarının kapıları belirli aralıklarda ve saatlerde gece ve gündüzleri açık tutulmaktadır.¹⁷⁴

Özellikleri:

- Bu tip ceza infaz kurumları hükümlü ve tutukluların sağlık, eğitim, barınma ve her türlü sosyal hayata yönelik iyileştirme talep ve düşüncelerine cevap verebilen yeterli donanımına sahip binalardır.

¹⁷² <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 20.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁷³ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 23.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁷⁴ L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Özellikleri, <http://www.cte.adalet.com.tr,19.09.2020> tarihinde ulaşıldı.

- Aynı zaman da cezaevlerinde kültürel ve sportif faaliyetlerinde sunulduğu mekânlarda mevcuttur. L Tipi Cezaevlerinde hükümlü ve tutuklular yedi kişi ortak yaşam alanlarında ve bahçe de bir araya gelebilmektedir.
- 61 ünite 7 kişilik, 4 oda ise 3 kişilik ve son olarak 40 adet tek kalmak koşuluyla yapılan tek kişilik odalar inşa edilmiştir.
- Ülkemizde farklı L Tipi cezaevi özellikleri de bulunmaktadır. Bunlardan Silivri 6 Nolu L Tipi Ceza İnfaz Kurumu bu sayılara uygun olsa da, 1333 kişi kapasiteli Ankara’ da bulunan L Tipi ceza infaz kurumunun mimari yapısı diğer cezaevlerine göre daha farklı bir yapıdadır.
- L tipi ceza infaz kurumunda kurum müdürü, kurum ikinci müdürü, sayman, idare memuru, dış doktoru, sosyal hizmet uzmanı, doktor, psikolog, öğretmen, katip, sağlık görevlisi, baş memur, teknisyen, çamaşırcı, hasta bakım görevlisi, hizmetli ve kaloriferi görev yapmaktadır.
- Kurumun ortak noktalarında anten girişi, merkezi radyo, bir adet priz ve acil durum anında personel çağırılması için ışıklı personel çağırma cihazı bulunmaktadır.

L tipi cezaevleri Alanya, Ankara, Antalya, Bakırköy, Balıkesir, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, İstanbul, Kahramanmaraş, Kilis, Patnos ve Sakarya il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş kapalı cezaevleridir.

3.5.14. M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

M tipi hapishaneler iki katlı olmak üzere koğuş sistemine dayalı olarak 150 kişi kapasiteyle kurulan ceza infaz kurumlarıdır. Bu binalar daha sonra koğuş sisteminden oda sistemine göre inşa edilmiş ve bu sayede dört, altı, sekiz ve on kişilik odalar oluşturulmuştur. Her odaya ait bir havalandırma bahçesi bulunmaktadır. Bu tip cezaevlerinin alt kat kısımlarında yemekhane üst kısımlarında ise yatakhane bulunmaktadır. Kadınlar ve çocuklar için ayrı kısımları bulunmaktadır. Kurumda

mutfak, konferans salonu, bulaşıkhan ve amaşırhane, özel ziyaret alanı, mescit, iş atölyeleri, altı adet hücre odası bulunmaktadır.¹⁷⁵

3.5.15. R Tipi (Rehabilitasyon Merkezi) kapalı ceza infaz kurumları

R tipi ceza infaz kurumları Türkiye’ de yeni inşa edilen ceza infaz kurumlarıdır. Kendi ihtiyaçlarını karşılamayacak durumda olan hükümlü ve tutukluların barındığı ve tedavi edilmesi amacıyla inşa edilen ceza infaz kurumlarıdır. Türkiye’ de toplam 3 adet R tipi ceza infaz kurumu vardır. Bu cezaevlerinde daha özel durumu olan hükümlü ve tutuklu bulunduğundan diğer ceza infaz kurumlarından daha fazla sayıda psikolog, fizyoterapi, sağlık memuru, hasta bakıcıları bulunmaktadır.¹⁷⁶

R tipi ceza infaz kurumları İzmir- Menemen, Metris ve Elazığ il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.5.16. T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

T tipi cezaevleri Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü’ nün sitesinde büyükşehirlerde bulunan eski cezaevlerinin yerine veya kapasite yetersizliği sebebiyle yeniden yapılandırılan uluslararası şartlara uyan kapalı hapisanelerdir. Hükümlü veya tutukluların sağlık, eğitim, barınma gibi aklımıza gelebilecek her yönden iyileştirmeye yönelik yeteri anlamda fiziki alanların bulunduğu cezaevleridir. Bunlara ilave olarak kültürel ve sportif faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için mekânlar da dizayn edilmiştir.¹⁷⁷

zellikleri;

- Ülkemizde yapılan yeni bir tip ceza infaz kurumu olan bu cezaevleri sekiz kişilik olmak üzere toplamda 72 oda, 3 kişilik kapasiteli olmak üzere sekiz oda, bir kişilik olmak üzere on altı oda toplamda 616 kişi kapasiteli olarak yapılmış ceza infaz kurumlarıdır.

¹⁷⁵ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 20.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁷⁶ <http://cte.adalet.gov.tr> adresinden 22.10.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁷⁷ Eren, a.g.e., s.288

- Sekiz kişilik odalar ve üç kişilik olmak üzere iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bir kişinin kaldığı oda 12 metrekare olmak üzere yapılmıştır. Üç kişi kapasiteli odaların iki katı da ortak kullanılan yaşam alanıdır.
- Sekiz kişi olarak yapılan odaların üst katında yatakhane bölümü yer alır. Yatakhaneler ise 28 metrekare olarak tasarlanmıştır.
- Bu tip ceza infaz kurumlarında her koğuşun kendine özel havalandırma bahçesi yer almaktadır.
- Kapalı spor salonu, açık spor alanı, çok amaçlı gösteri salonu, açık görüş alanları, kapalı görüş alanları ve otuz kişilik tutuklu ve hükümlülerin avukatları ile görüşebilecekleri alanlarda mevcuttur.
- Hükümlü ve tutukluların belirli bir mesleki deneyim kazabilmeleri için iş atölyeleri, kendilerini geliştirebilmeleri ve vakit geçirebilmeleri için kütüphane, öğretmenlerin görevli olarak gelip hükümlü ve tutukluların eğitim taleplerinin karşılanabilmesi için dersane, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin karşılanması için sağlık üniteleri ve revirler yer almaktadır.
- T Tipi ceza infaz kurumları sekiz, üç ve tek kişilik oda sistemlerine göre projelendirildiği için büyük ölçüde güvenlik zafiyetini büyük oranda azaltmaktadır. Bu tip cezaevlerinde özellikle hastane, ziyaret, sayım, tehlike, duruşma, görüş gibi günlük yapılan hizmetlerin kayıt altına alınması aynı zamanda personellerin idari bina ile tutuklu ve hükümlü bloklarına geçişin kontrol edildiği ve tüm işlerin takip edildiği bir kontrol merkezi bulunmaktadır.
- T Tipi ceza evlerinde kurum müdürü, kurum ikinci müdürleri, sayman, idare memuru, doktor, psikolog, diş hekimi, öğretmen, kâtip, sağlık memuru, teknisyen, infaz koruma baş memuru, infaz ve koruma memurları, odacı, hasta bakıcı, hizmetli ve kaloriferci görev yapmaktadır.
- Cezaevi koğuşlarının tüm genel alanlarında TV girişi, merkezi radyo, mutfak, priz, personelleri acil durum anında haberdar edebilmek için çağrı butonu yer almaktadır.

- Kurum giriş ve çıkışlarda X-ray cihazları ve göz biyometrisi, duyarlı kapı gibi teknolojik unsurlar yer alarak güvenlik kontrolü sağlanır. Ceza infaz kurumuna giriş ve çıkışı yapılan tüm eşyalar X-ray cihazından geçirilerek denetim sağlanır.¹⁷⁸

T tipi ceza infaz kurumları Afyonkarahisar, Ankara, Akhisar, Aksaray, Akşehir, Ardahan, Bafra, Bakırköy, Bandırma, Batman, Bitlis, Boğazlıyan, Bolu, Burhaniye, Denizli, Dinar, Diyarbakır, Doğubayazıt, Düzce, Elazığ, Ereğli, Erzincan, Fethiye, Gaziantep, Hatay, İskenderun, İstanbul, İzmir, Karabük, Kars, Kayseri, Kırıkkale, Kocaeli, Malatya, Manisa, Nizip, Oltu, Osmaniye, Ödemiş, Salihli, Samsun, Seydişehir, Silifke, Siverek, Söke, Şanlıurfa, Şırnak, Tarsus, Tavşanlı, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Van, Yalvaç, Sungurlu, Elmalı, Bolvadin, Yozgat il ve ilçelerimizde yapımı tamamlanmış ve hizmete sunulmuş cezaevleridir.

3.6. Ceza İnfaz Kurumlarının Denetlenme Süreci

Ülkemizde ceza infaz kurumlarının denetlenme süreci 2001 yılıyla birlikte kanuni düzenlemelerle ceza infaz kurumları izleme kurulları oluşturulmuştur. Ancak bu kurullar oluşturulurken; yasal düzenlemelerin uluslararası standartlara uygun bu anlamda insan hakları ile ilgili kurumların statülerini düzenleyen Paris ilkeleri önem arz etmektedir. Ceza infaz kurumları ile ilgili yerel düzenlemeler yapıldıktan sonra Adalet Bakanlığınca her sene inceleme kurullarının hazırladığı raporların özetlerinin açıklanmasıyla, raporların açıklanmasıyla alenileştirilerek olumlu bir etkiye sebep olmuş bu sistemin ülkemizde uygulanmasıyla ceza infaz kurumlarının sorunları geliştirilmesi gibi görevi üstlenen bu kurul sayesinde dışarıdan bir gözle bakış sağlayacak olumlu bir etki yaratmıştır. İzleme kurullarının hazırladıkları raporlar incelendiğinde cezaevlerinin en yaygın sorunları, yaşam standartları, ceza evlerinin fiziki yapısı ile personellerinin durumları gibi başlıklar altında toplandığı bilinmektedir. Ceza infaz kurumları, hapishaneler, tutukevleri nasıl ifade edilirse edilsin bu kurumları bütüncül olarak değerlendirmek gerekir. Bu kurumlarda birçok insanın benzer nedenlerle içerisinde bulunduğu ve uzunca bir süreliğine toplumdan ayrılarak buralarda

¹⁷⁸ Şaban Şen, Ceza İnfaz Kurumlarında Verilen Eğitim Faaliyetlerinin Yaşam Boyu Öğrenme Açısından Değerlendirilmesi Zonguldak İli Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Bartın: Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016. Özbek, a.g.e., s.290-291,

yaşamlarını sürdürmek durumundadırlar. Bu sebeplerden dolayı ceza infaz kurumları veya hapishanelerin denetimi büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Ayrıca insan hakları bakımından burada kalan insanların korunması ve denetime ihtiyaç duyması gayet normal bir durumdur. Bahsedilen durumlardan dolayı ceza infaz kurumlarının denetlenmesine ilişkin çeşitli mekanizmalar kurulmuştur. Bunlar ise ulusal denetim anlamında idari denetim, siyasi denetim, kamu denetçiliği, yargısal denetim olarak nitelendirilebilir yine uluslararası denetimler bağımsız denetim yolları gibi birçok kurum ve kuruluşlar içerisinde yer aldığı denetim yolları da mevcuttur. İdari denetim bakımından hapishaneler; Adalet Bakanlığına bağlıdır. Bu açıdan cezaevleri Adalet Bakanlığının başmüfettişleri, müfettişler aynı zamanda Adalet Bakanlığına bağlı olan CTE Genel Müdürlüğü'nün Kontrolör personelleri aracılığı ile de denetlenebilmektedir. Cezaevi Müdürlerinin de denetleme yetkisi bulunmaktadır. Cezaevlerinde hükümlü ve tutukluların eğitim faaliyetleri sebebiyle Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri tarafından da kurumdaki eğitim uygulamaları değerlendirilmektedir. Ceza infaz kurumunun bulunduğu il veya ilçe amirince, aynı zamanda Vali yada Kaymakamlarca da hapishanelerin korunması, tutuklu ve hükümlülerin sağlık koşullarının inceleme, denetleme yetkisi de bulunmaktadır.¹⁷⁹

Siyasi denetim anlamında ise; temel olarak mecliste çıkarılan denetimlerde TBMM Anayasa dan kaynağını alan denetim yollarını, gensoru, soru, meclis araştırması, genel görüşme gibi milletvekillerinin vereceği ceza infaz kurumlarıyla ilgili soru önergelerini kullanabilmektedir. TBMM içerisinde yer alan İnsan Hakları İnceleme Komisyonu gibi komisyonlarda hapishanelerden gelen şikâyetleri incelemeye alabilmekte ve bu şikâyetleri denetleyebilmektedir. Yine aynı zamanda TBMM Milletvekilleri veya üyeleri haber vermeden ceza infaz kurumlarına giderek terör ve örgütlü suçlar dışındaki mahkûmlarla görüşme yetkisine sahiptir.¹⁸⁰

Kamu Denetçiliği (Ombudsman) tarafınca da yapılmakta olan denetimlerde mevcuttur. 13.10.2006 tarihinde TBMM'ce onaylanan 5548 Sayılı kanunıyla, kamu denetleme memurlarınca yani kamu denetçiliklerine cezaevleriyle ilgili denetleme yetkisi verilmiştir. "Ombudsman" veya "Kamu Denetçisi" isimleriyle tanınan yetkililer

¹⁷⁹ Hakan Sabri Çelikyay, "Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları", Ankara: TBB Dergisi, 2014, s. 2-3.

¹⁸⁰ A.g.e., s. 4.

tarafından gerçekleştirilmekte olan faaliyet, bağımsız bir denetim olarak değerlendirilir. Fakat TBMM tarafından çıkarılan bu kanun Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinden dolayı bu denetim yolunun uygulamaya geçirilmesi uygulanması imkansız bir hal almıştır. 2010 yılında yapılan anayasa değişikliğinde Anayasanın 74. Maddesine bir ekleme yapılarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı olmak kaydıyla kamu denetçiliği kurumu oluşturulmuştur. Böylelikle kamu denetçiliği kurumu anayasal statü kazanmış bir kurum haline gelmiştir. Anayasa eklenen bu madde ile kamu denetçilerine kişiler tarafından başvuru hakkı aynı zamanda kamu denetçisi kurumunun kurulması, çalışması, görevi, yaptığı incelemeler sonucunda yaptığı veya yapacağı işlemler, kamu baş denetçisi ve kamu denetçisinin niteliği, seçimleri ve özlük hakları gibi usul ve esaslar kanunla düzenlenerek belirlendi. 6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu 14.06.2012 de kabul edilerek anayasal düzenleme ile somutlaştırılmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumunun en temel görevi idarenin işleyişiyle alakalı şikayetleri incelemekle sorumlu, cezaevleri veya tutukevleri kurumlarında idare içerisinde yer alması sebebiyle bu yapılar ile ilgili şikayetleri yada sorunları denetim yetkisine sahiptir.¹⁸¹

Yargısal Denetim anlamında ise; ceza infaz kurumlarının artık bir yargıç tarafınca denetlenmesi yeni kabul görmüş denetim alanıdır. Ülkemizde İnfaz Hakimliği Kanununun yürürlükte olmadığı dönemde cezalar ile ilgili infaz işlemleri Cumhuriyet savcılarınca denetlenmekteydi. İnfaz Hakimliği Kanunu'nun 1. Maddesinde de açıklandığı üzere İnfaz Hakimliği, cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlüler hakkında yapılmakta olan işlemler yada bu işlemler hakkındaki şikayetleri inceleyerek karara bağlamak yine aynı zamanda kanunlarla kendisine verilen görevleri yerine getirmek için kurulmuştur. İnfaz hakimlerinin görev ve sorumlulukları İnfaz Kanunu'nun 4. Maddesinde açıklanmıştır. Böylelikle hapishanelerin hakimler tarafından denetime açılmasına olanak sağlanmıştır. Kişiler ile ilgili verilecek kararlar hakkında ne işlem yapılacağı İnfaz Kanunu'nun 5. ve 6. Maddelerin de belirtilmiştir. Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında ceza infaz kurumları ve tutukevleri Cumhuriyet Savcılıklarınca denetlenebilmektedir. Ceza ve Güvenlik Tedbirleri' nin İnfazı Hakkında Kanunu' nun (CGTİHK) 5. Maddesinde belirtildiği üzere cezaların infazı Cumhuriyet

¹⁸¹ http://www.anayasa.gov.tr/eskisine/kararlar/iptalitiraz/K2009/K2008_185.htm. 07.05.2010. tarih ve 5982 sayılı kanun, RG. 13.05.2010, Sayı.27580.

Savcılar tarafından izlenir ve denetlenir. Ülkemizde bulunan hemen hemen her cezaevinin adliyelerde cezaevi savcısı bulunmaktadır.¹⁸²

Uluslararası denetim anlamında ise; ceza infaz kurumları kendi ülkemizde yasalarımızda ve mevzuatlarımızda yer almakta olan denetim yollarına bağlı olmanın yanı sıra uluslararası anlamda da denetim yollarına bağlı ve tabi bulunmaktadır. Kurumlarda tutulan özellikle tutuklu ve hükümlülerin haklarına yönelik kötü muamele, işkence gibi konularda insan hakları ihlali iddialarının uluslararası platformlarda oluşturulmuş olan uzman kişiler tarafınca inceleme konu olabilmektedir. Bu bakımdan Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi tarafından yapılmakta olan denetimleri örnek olarak söyleyebiliriz. Birleşmiş Milletlerce hazırlanmış olan işkenceye karşı sözleşme bu bakımdan ihlalleri araştırmak için önemli bir sözleşmedir. Bu sözleşme 1987 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise 01.09.1988 yılında bu sözleşmenin ilgili maddeleriyle alakalı devletlerin şikâyetlerinin ve bireylerin şikayetleri gibi konularda işkenceye karşı komitenin araştırma yetkisini tanıdığını bildirmektedir. Bu anlamda sözleşmede yer almakta olan raporlara dayanarak denetim bakımından, şikayet de yönelik mekanizmalarında Türkiye yönünden uygulanması sağlanmıştır. Ceza infaz kurumları uluslararası sözleşmeler bakımından uluslararası denetime tabi tutulmaktadır. Bu incelemeleri yapanlar ise özellikle insan hakları, ceza infaz sistemi, kötü muamele gibi konular hakkında uluslararası anlamda yeterli düzeyde uzmanlıkları olan denetçiler tarafınca yürütülmektedir.¹⁸³

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi en başta olmak kaydıyla ülkemizin üyesi olduğu yapılan bu sözleşmelerin yetkisi kabul edilerek kurumların temsilcileri tarafından hapisaneler denetimlere açık hale getirilmiştir. İzleme kurullarınca cezaevleri ile ilgili raporlar hazırlanmaktadır. 16-24 Temmuz 2000 yılında Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesince hazırlanan raporda hapisaneler için otoriteden bağımsız sivil toplum izleme kurulları kurulması tavsiyesi verilerek Türkiye' de cezaevlerini izleme kurulları adı altında kurullar oluşturulmuştur. Kurulan bu

¹⁸² A.g.e., s. 7.

¹⁸³ RG. 27.02.1998, Sayı,19738. Sözleşmenin Tam Metni İçin Bkz. Mehmet Semih Gemalmaz, *İşkence Yasağına İlişkin Ulusalüstü Belgeler*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s. 44-56
Komitenin Oluşumu ve Çalışma Yöntemi, görev ve yetkileri ile denetim yöntemleri hakkında bkz. Abdurrahman Eren, *Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007, s.632, vd: Mehmet Semih Gemalmaz, *Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı*, 2.b., İstanbul: Kavram Yayınları, 1997, s. 356.

cezaevleri izleme kurulları, İngiltere' nin sistemleri esas alınmış ve 4681 Sayılı CİKTİKK kabul edilerek yasallaşmıştır. Bu izleme kurulları ceza infaz kurumlarını veya tutukevlerini 2 ayda bir defa olmak kaydıyla ancak gerekli görülen durum ve koşulda zaman sınırı bulunmadan ziyaret edebilir. 4 ayda bir kere olmak üzere hazırladığı raporu ilgili makamlara göndermektedir. Ülkemizde 131 merkezde bu kurullar kurulmuştur. Bu kurulların en temel görevleri hapishanelerde ki ve tutukevlerinde ki infaz ve ıslah süreçlerine ilişkin olarak bu anlamda yapılan işlem ve faaliyetleri incelemek, görmek, görevli ve yöneticilerden bilgi almak, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluları dinlemek, infazını çekmekte olan kişilerin sağlık ve yaşam standartlarını denetlemek, güvenliklerini, nakil ve sevk işlemleri ile ilgili gördükleri eksikliği veya aksaklıkları yetkili makamlara bildirmek, ceza infaz kurumlarında çıkan rehin alma, isyan gibi olağanüstü durumlarda kuruma giderek olayın sonuçlanıncaya kadar ki süreci takip etmek ve orada bulunmaktır. Hapishaneler ile ilgili tespit edilen ve alınan bilgileri değerlendirerek 4 ayda bir rapor hazırlayarak, raporları Adalet Bakanlığı' na, TBMM İnsan Haklarını İnceleyen Komisyon Başkanlığı' na, Cumhuriyet Başsavcılıklarına ve İnfaz Hakimliklerine göndermek gibi önemli görevleri bulunmaktadır.¹⁸⁴

3.7. Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülere yönelik Meslek Edindirme Çalışmaları

Adalet Bakanlığı tarafından ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yeniden topluma kazandırılması, aynı zamanda meslek kazanımları sağlamak amacıyla bu anlamda çalışmaları yürütecek iş yurtları kurulmuştur. İş yurtları kurumsal anlamda 1997 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 4301 Sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bu kanunda iş yurdu kavramı şu şekilde açıklanmaktadır: “Hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek suretiyle ürettiği ekonomik değerleri pazarlamak için ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri üniteleri ifade etmektedir.” Bu sebeple 1997 tarihinde kurulmuş olan iş yurtları yönetim sistemleriyle ceza infaz

¹⁸⁴ 4681 Sayılı ve 14.06.2001 Tarihli CİKTİKK.

kurumlarımızda bu servisler sayesinde hükümlü ve tutukluların birer meslek sahibi olmaları açısından son derece önemli bir yere sahiptir.¹⁸⁵

Ceza infaz kurumlarında yürütülmekte olan İş Yurtlarının temel amaçları özellikle meslek sahibi kişilerin ceza evlerinde geçirdikleri sürede onların sahip olduğu meslek ve zanaatı unutmaması, onu koruması, geliştirmesi aynı zamanda meslek sahibi olmayan hükümlü ve tutuklulara yönelikte mesleki anlamda onları geliştirerek meslek sahibi yapmaktır. Tüm bu uygulamaların hapisanelere düşen mahkumların cezalarının infazı sonrasında topluma karıştıklarında onların iş bulabilmelerini kolaylaştırmak ve bu kişiler sosyal hayata, topluma geri kazandırılarak ıslahı amaçlanır. Cezaevlerinde sürdürülmekte olan meslek edindirme kursları Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Müdürlükleri ve Türkiye İş Kurumu tarafından gerçekleştirilmektedir. Böylece hükümlülere yönelik meslek edindirme kursları aracılığı ile verilen teorik eğitimler ve daha sonrasında bu eğitimleri iş yurtlarında çalışmak suretiyle pratiğe dönüştürmektedir.¹⁸⁶

Bu anlamda hükümlülerin İş Yurtları bünyesinde çalıştırılması modern anlamda ceza infaz kurumlarının ortaya çıkışı ile birlikte hükümlü ve tutukluların çalıştırılması konusu, toplumsal yapı ile bağlantılı değerlendirilmiştir. Tüm dünyada hükümlü ve tutukluların çalıştırılması hususu toplumsal ve kültürel anlamda onların alakalı olmuştur. 01.06.2005 Tarihli CGTİHK' da belirtilen "Kurum doktoru tarafından ruhsal ve bedensel anlamda sağlıklı olan kişilerin özellikle meslek sahibi olan istekli kişilerin bulundukları ceza infaz kurumunda, kurum imkânları ölçüsünde belirlenmiş olan ücret karşılığı olarak atölye veya iş yurtlarında çalıştırılabilirler." İfadesine yer verilmektedir.¹⁸⁷

Adalet Bakanlığı' nca da yönetmeliklerde belirtilen "Zorunluluk ilkesi" göz önünde bulundurularak, yerel mülki amirince ve personellerinin iş birliği ile tüm kamu kurum ve kuruluşları, bankalar, belediyeler, çeşitli kooperatif ve işletmeler, fabrikalar, diğer kuruluşlar müdür ve yetkili kişilerin katıldığı toplantılar yapılarak kamu ve özel sektöre ait hangi kurum ve kuruluşlarda hükümlülerin çalıştırılabileceği ve bu hususun

¹⁸⁵ http://www.iydb.adalet.gov.tr/dokumanlar/performans_programlari/PerformansProgrami2020.pdf
erişim Tarihi: 10.12.2020

¹⁸⁶ http://www.iydb.adalet.gov.tr/dokumanlar/performans_programlari/PerformansProgrami2020.pdf
erişim Tarihi: 10.12.2020

¹⁸⁷ Oktay Erdoğan, *Ceza Yasaları*, İstanbul: Acar Yayınları, 2001, s. 316.

tespiti, çalışma protokollerinin hazırlanıp uygulanması yapılarak Adalet Bakanlığına gönderilmektedir. Bu protokoller ayrıca savcılıklara, caza infaz kurumu ve iş yurdu yönetimine aynı zamanda mülki amirlere sunulmaktadır.¹⁸⁸

İş yurtları ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların meslek edindirmelerini ve topluma geri kazandırmalarının yanında; ülke ekonomisine de büyük katkıları vardır. Hükümlüler mobilya ürünleri, Endüstriyel ürünler, deri ürünleri, hediyelik eşya ürünleri, tekstil ürünleri, gıda ürünleri ve temizlik ürünlerini imal ederek satışa hazırlanır. Ceza infaz kurumu ise bu yapılan ürünlerin pazarlamasını ve dağıtılmasını sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunur. Hükümlüler ise ürettikleri ürünler karşılığında belirli ücretler almaktadır. Okul sıralarından tutun, avize, raf, sehpa, ev dekorasyonları, makam takımları, gıda ürünleri anlamında süt ve süt ürünleri gibi adeta ceza infaz kurumları birer fabrikaya dönüştürülmüştür. Ülkemizde bu ürünler Açık Ceza İnfaz kurumlarında üretilmektedir.

İş yurtlarının geliştiği 63 açık ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bunların en önemlilerini sayacak olur isek; İzmir Foça Açık Ceza İnfaz Kurumu, Niğde Açık Cezaevi, Dalaman, Edirne, Sinop ve Konya Açık Ceza İnfaz Kurumlarıdır.

3.8. Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumları Mevzuatı

Özgürlüğü elinden alınmış; hapis cezasına çarptırılmış olan kişiye hükümlü, hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülen suç işlediğine dair kuvvetli deliller bulunan yine kişinin kaçmasını ve suç delillerini karartmasını önlemek için mahkeme tarafından hakkında ceza infaz kurumuna gönderme kararı verilen kişiye tutuklu denilmektedir. Hakkında ceza verilen fakat cezaları kesinleşmeyenlere ise tutuklu veya hüküm özlü denir. Hükümlü ve tutukluların bulundukları mekanlara ise; ceza infaz kurumu denilmiştir.¹⁸⁹

Mahkeme kararıyla hürriyetinden yoksun bırakılan hükümlü ve tutukluların barındırıldıkları, güvenlik önlemlerinin hat safhada olduğu yine hükümlü ve tutukluların sağlık, eğitim, yeme, içme, iyileştirme faaliyetleri, spor ve çalışma hizmetlerinin sunulduğu, devlet tarafınca görevli personellerinin bulunduğu kamu kurumlarına ceza

¹⁸⁸ Cengiz Bardak, *Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri*, Ankara: Adalet Yayınları, 1996, s. 40.

¹⁸⁹ Sağlam, a.g.e., s. 46.

infaz kurumları denir.¹⁹⁰ CİKYCGTİ Hakkındaki Tüzüğün 3. Maddesinde; Türkiye ‘de bulunan hapishaneler, yüksek korunaklı kapalı, çocuk, kadın ve gençlik kapalı, gözlem evleri, sınıflandırma merkezleri, açık cezaevleri ve çocuk eğitim evleri olmak üzere isimlendirilerek sınıflandırılmıştır.

Kapalı hapishaneler dediğimiz zaman kurumun iç güvenlik ve dış güvenlik personelleri olan, mahkûmların kaçmalarını engellemek üzere mekanik, teknik, fiziki veya elektronik araç ve engellerle donatılan; koridor, oda kapıları kapalı olan, fakat mevzuatta belirtilen durumlarda kapılarının açıldığı kurumlardır.¹⁹¹

Kapalı ceza infaz kurumlarında kurumun iç güvenlik hizmetleri Adalet Bakanlığınca teşkilatta görevli İnfaz ve Koruma Memurları tarafından ceza infaz kurumunun dış güvenlik hizmetleri ise; İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma personellerince sağlanmaktadır. Avrupa’da ise özellikle İngiltere ve Almanya ‘da ceza infaz kurumlarının hem iç hem de dış güvenlikleri ceza infaz kurumları personelleri tarafından yapılmaktadır.¹⁹²

Türkiye’de bulunan ceza infaz kurumlarından yüksek güvenliği olan hapishaneler iç ve dış güvenlik personelleri olan, hükümlü ve tutukluların firar etmelerini önlemek için mekanik, teknik, fiziki ve elektronik engellerle donatılan, oda kapıları sürekli kapalı tutulan fakat mevzuatta belirtilen hallerde kapılarının açıldığı, hükümlü ve tutukluların 1 ya da 3 kişilik odalarda barındığı kurumlardır.¹⁹³

Ülkemizde kadın mahkûmlar için özel yapılmış kadın kapalı ceza infaz kurumları ise; 5275 Sayılı Kanun da yer alan 8. ve 9. cu, Tüzüğümüzün 10 ve 11. Maddelerine göre kurulan tesislerdir. Ancak kadın hapishanelerinin yetersiz kaldığı durumlarda erkek mahkûmların kaldığı ceza infaz kurumlarında kadın mahkûmların kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerde de cezalarını çekmektedirler.

Çocuk mahkûmlar için çocuk eğitim evleri kurulmuştur. Ancak çocuk eğitim evlerinde herhangi bir disiplinsizlik yapan ya da eğitim evinde bulundurulması Sakıncalı olan çocuklar için ise çocuk kapalı ceza infaz kurumları kurulmuştur. Çocuk

¹⁹⁰ Sağlam, a.g.e., s. 34.

¹⁹¹ CİKYCGTİHT. Md. 10.

¹⁹² Sağlam, a.g.e., s. 50.

¹⁹³ CİKYCGTİHT. Md. 11.

mahkûmlar için ceza infazının başladığı tarihte 12 yaşını doldurup 18 yaşını bitirmemiş olan çocuk mahkûmlar işlediği suçun cezalarını çocuk eğitim evlerinde çekmektedir.

Tüzüğümüzün 13. Maddesinde yer alan çocuk kapalı cezaevleri, çocuk hükümlü ya da tutuklunun çocuk eğitim evlerinde disiplinsizlikleri sebebiyle kapalı kurumlara gönderilen ve onların barındırıldıkları, kaçmalarını engellemek için engeller bulunan, iç personelleri ve dış personelleri olan, eğitime dayalı ve öğretime yönelik kurulan kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Çocuk kapalı hapisanelerde çocuk yaştaki mahkûmların eğitimleri, onların yeniden topluma kazandırılması aynı zamanda onların birer meslek sahibi olmalarını sağlamak temel hedeflerdendir.

Gençlik kapalı ceza infaz kurumu olarak kurulan hapisaneler ceza infazının başladığı Tarih itibarıyla 18 yaşını bitirmiş olan ve 21 yaşını doldurmamış genç tutuklu ve hükümlülerin cezalarının infaz edildiği, eğitim ve öğretim esaslı kaçmalarını önlemek için güvenlik tedbirleri bulunan kurumlardır.¹⁹⁴

Kapalı ceza infaz kurumlarında cezalarının bir kısmını çeken hükümlülerin ve bu süre zarfında iyi halli olarak tanımlanan hükümlü statüsünü kazanmış mahkûmlar; cezalarının kalan kısımlarını açık kurumlarda çekmektedirler. Bu kurumlara geçme hakkı elde etmiş olan hükümlüler bulundukları açık ceza infaz kurumlarında çalışma koşullarına uymazlarsa ve herhangi bir disiplinsizlikleri durumunda tekrar kapalı hapisanelere gönderilirler.¹⁹⁵ Bu kurumların en belirgin özellikleri çalışma esasına uygun olarak kurulmuş ceza infaz kurumlarıdır.

Açık cezaevleri hükümlülerin iyileştirilmeleri, onların çalışarak meslek sahibi olmalarını sağlamak için aynı zamanda hükümlülerin kaçmalarına karşı güvenlik önlemleri bulunmayan ceza infaz kurumlarıdır. CİKYCGTİHT' nin 16. Maddesinde yer alan bilgi de ihtiyaç halinde kadın açık ceza infaz kurumları olarak da kurulabilirler.

Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutukluların durumlarına göre onların hangi kuruma gönderileceği 5275 sayılı kanunun 23. Maddesinde yer alan gözlem ve sınıflandırma merkezi tarafından yapılmaktadır.¹⁹⁶ Bu maddeden anlaşılacağı üzere hükümlüler işledikleri suça göre gösterdikleri tutum ve davranış özellikleri

¹⁹⁴ CİKYCGTİHT. Md. 14.

¹⁹⁵ Sağlam, a.g.e., s. 52

¹⁹⁶ CİKYCGTİHT. Md. 15.

sebebiyle sıkı gözetim ve denetim altına alınmaları gereken hükümlü ve tutukluların hangi tür ceza infaz kurumuna gidecekleri belirtilmektedir.¹⁹⁷

3.9. Türk İnfaz Hukuku Mevzuatı

Türk infaz hukukunu oluşturan kanun, yönetmelik ve tüzük gibi yasal düzenlemeler, Anayasamız, 5237 sayılı CK, 5252 sayılı TCKYUHK, 5275 sayılı CGTİHK, 5271 sayılı CMK, 5320 sayılı CMKYUŞHK ve 3713 sayılı TMK' dır.

Türk infaz hukukunun en emel kaynağı dediğimiz zaman 18.10.1982 yılında yürürlüğe girmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır. Genel anlamda hukuk devleti temel ilkeleri ilk olarak değinilen, başlangıç, daha sonra genel esaslar, temel haklar, ödevler, kişinin kendi hakları ve ödevleri bölümleri diyebileceğimiz bu bölümde yer alan 2, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 36, 38 ve 40. Maddeleri Türk İnfaz Mevzuat Hukuku' na dayanak oluşturan maddelerdir.¹⁹⁸

Cumhuriyetimizin ceza hukuku anlamında ki ilk temel dayanağı ve kanunu 765 sayılı Türk Ceza Kanunu diyebiliriz. Bu kanun Zanardelli olarak da bilinen 1889 tarihli İtalya Ceza Kanunu' ndan alınmış bir kanundur. 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunname- i Hümayundan bazı hükümlerde kabul edildi. TCK' da ise yapılan değişiklikler sonucunda 1930 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Rokko olarak da tanımlanan İtalya Ceza Kanunu örnek alınmıştır. Türk Ceza Kanunu ülkemizde birçok defa değişikliğe uğramıştır. 1940, 1958, 1988, 1998 ve 2004 yıllarında Türk Ceza Kanunu ön tasarıları hazırlandı. 01.06.2005 yılında 5237 sayılı TCK yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁹

Türk Ceza Kanunu olan 5237 sayılı Kanun ceza sistemini tamamen değiştirmektedir. Bu yasa hapis, ağır hapis, hafif- ağır para cezası gibi ayırım yapan kavramları kaldırmaktaydı. Bu kanunun 45. Maddesinde cezalar hapis ve adli para cezaları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu kanunda hapis cezaları; ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. 1 yıldan daha az

¹⁹⁷ CGTİHK, md. 23.

¹⁹⁸ Sağlam, a.g.e., s. 25.

¹⁹⁹ Veli Özer Özbek, Yeni Türk Ceza Kanunu' nun Anlamı (Açıklamalı, Gerekçeli, İçtihatlı), C. 1, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 86.

sürelî hapis cezası alan kişilerin cezaları da adli para cezalarına çevrilmektedir. Bu düzenleme 50. Madde de belirtilmiştir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre kasten adam öldürme suçunun cezası 24-30 yıl ağır hapis cezası iken, değiştirilen yeni kanunla bu ceza müebbet hapis cezasına çevrilmiştir. Taksirle adam öldürme suçunun cezası eski kanunda 2-5 yıl iken, yeni kanun ile 3-6 yıla çıkarılmıştır. Kasten yaralama suçu 6 ay ile 1 yıl süre iken, yeni yasaya göre 1-3 yıl arası hapis cezasına çevrilmiştir.²⁰⁰

Genel anlamda değerlendirdiğimiz zaman ceza kanununda yapılan bu değişikliklerle cezaların daha da ağırlaştığını söylemek hiç de yanlış olmaz. Ülkemizde ceza hukuku alanındaki uygulamaları ABD ve İngiltere olmak üzere bu ülkelerin ceza politikalarına benzer uygulamalar izlediğini ifade edebiliriz. Ceza kanununda yapılan değişikliklerle ceza miktarı önemli ölçüde artırılmıştır. Bu durumda ceza infaz kurumları bağlamında hapishanelerin nüfusunun artmasına sebep olmuştur. 2007 tarihinde 90.837 olan bu nüfus, 2012 yılında bu sayı 130.297'ye yükselmiştir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunuyla birlikte yürürlüğe girmiş olan 5252 sayılı TCKYUŞHK, ülkemizde Türk Ceza Kanunu'nu tamamlayan bir kanun olarak bilinir. Bu yasayla birlikte TCK' nın yürürlüğe konulmasına ilişkin usul ve esasları göstermekteydi. 5275 Sayılı CGTİHK' de bu bakımdan tamamlayıcı ceza yasası olarak tanımlanmaktadır. Bu yasalarla cezalar ve güvenlik tedbirleri ile ilgili infaza ilişkin olarak yol gösterici ve TCK' yı tamamlayıcı hükümlerde içermektedir. Yine bu anlamda Çocuk Koruma Yasası olarak bilinen yasada tamamlayıcı bir yasadır.²⁰¹

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ise; 5320 Sayılı CMKYUŞHK yine 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu gibi Türk Ceza Kanunları Türk İnfaz Hukuku mevzuatının temel hukuki dayanaklarını oluşturmuştur. Bunların içerisinde en önemli kaynak Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanundur diyebiliriz. Ayrıca kanuni anlamda Tüzük ve Yönetmeliklerde Türk İnfaz Hukuku mevzuatının diğer önemli kaynakları olarak ifade edilir.²⁰²

²⁰⁰ Veli Özer Özbek, Yeni Türk Ceza Kanunu' nun Anlamı (Açıklamalı, Gerekçeli, İçtihatlı), C. 1, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 34.

²⁰¹Nur Centel vd. H. Zafer, Ö. Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005. s. 756.

²⁰² Sağlam, a.g.e., s. 25.

Ceza infaz kurumları ile ilgili en önemli değişiklik 6 Nisan 2006 yılında yürürlüğe girmiş olan CİKYCGTİHT ile yapılmıştır.²⁰³

Ülkemizde Türk İnfaz Hukuku sistemiyle alakalı 20'ye yakın yönetmelik çıkarılmıştır. Bunlardan en önemlileri müşahade ve sınıflandırma merkezleri ile ilgili yönetmelik, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin hapisane dışındaki iş merkezlerinde çalıştırması hakkındaki yönetmelik, tutulu ve hükümlüler ile ilgili ceza infaz kurumları personellerinin iase yönetmelikleri, tutuklu ve hükümlüler ile doğrudan ilgili yönetmeliklerdir diyebiliriz. Yine infaz hizmetleriyle ilgili işlemlerin yürütülmesi ile alakalı Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılmış olan birçok genelge mevcuttur. Bunlar arasında hükümet programları, beş yıllık kalkınma amaçlı planlar, bütçe planlamaları, protokoller ve kararnamele Türk İnfaz Hukuku sistemlerinin yazılı diğer önemli kaynaklarını oluşturmuştur.²⁰⁴

Türk İnfaz Hukuku mevzuatının diğer bir önemli kaynağı ise; ülkemizin de katılım olduğu ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin ve bunların infazıyla ilgili Türkiye'nin de kabul ettiği ilke ve esaslardır.²⁰⁵

Ülkemizde bulunan hapisanelerin ya da ceza infaz kurumlarının idaresi, Adalet Bakanlığı'na yürütülmektedir. Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin barındırılması, sosyal, kültürel ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi, iaselerinin hazırlanması gibi işlemler Ceza ve Tevfikevleri Genel Müdürlüğü'nce Cumhuriyet Başsavcılığı ve ceza infaz kurumları aracılığıyla yerine getirilir. Bu kurumlarda bulunan mahkûmların ihtiyaçlarının giderilip giderilmemesi hususları ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenmektedir.²⁰⁶

Ceza infaz kurumlarının denetlenme süreci, 14.06.2001 tarihli 4681 sayılı CİKTİKK ile uluslararası anlamda ülkemizin de taraf olduğu sözleşmeler ile belirlenmiştir. Belirlenen ilkeler çerçevesinde cezaevlerinin ya da tutukevlerinin işleyiş, yönetim ve uygulamaların yerine getirilip getirilmediği bizzat yerinde görerek, bilgi almak, incelemek ve elde ettikleri bilgileri raporlayıp ilgili mercilere göndermek

²⁰³http://www.cte.adalet.gov.tr/mvz_dosyalar/mevz.htm. Adresinden 20.12.2020 tarihinde ulaşılmıştır.

²⁰⁴ Sağlam, a.g.e., s. 27.

²⁰⁵ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.11, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s. 595.

²⁰⁶ Vahit Bıçak, *Ceza Muhakemeleri Usul Hukuku*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 2001, s. 205.

amacıyla cezaevlerini izleme kurulları kurulmuştur.²⁰⁷ Bu kurul hapishaneleri iki ayda bir defa istedikleri zaman ceza infaz kurumlarını denetleme yetkisine sahiptir.

2013 yılı itibari ile ülkemizde 129 merkezde toplam 136 izleme kurulu, 680 kişilik kurul üyesi görev yapmakta ve bunların içerisinde 135 avukat, 33 eczacı, 83 doktor, 146 öğretmen, 43 öğretim görevlisi, 18 sosyal çalışmacı, 5 mühendis, 12 psikolog, 15 emekli hakim ve savcı, 190 kişilik ise diğer meslek gruplarından oluşan izleme kurulları ceza infaz kurumlarının denetlenme sürecinde önemli bir kurul olmuştur.

3.10. Ceza İnfaz Kurumları ile İlgili İstatistiki Bilgiler

Ceza infaz kurumlarında 2018 yılı itibariyle hükümlü ve tutuklu sayısı 264.842 olarak Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanmıştır. Buna göre ceza infaz kurumlarında %78,9 ‘unu hükümlüler, %21,1 kısmını ise tutuklular oluşturmuştur. Ceza infaz kurumunda bulunan cinsiyet gruplarına göre %96,1’lik kısmını erkekler, %3,9’unu kadınlar oluşturmuştur. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu sayıları 2017 verilerine göre %14 artış göstermiştir. Çocuk hükümlü sayısı ise; 2 bin 95 olarak kayıtlara geçmiştir.²⁰⁸

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre ülkemizde toplam 375 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Burada yer alan bilgilerde Türkiye’de 272 kapalı ceza infaz kurumu, 76 adet açık ceza infaz kurumları, 4 adet çocuklar için çocuk eğitimevi, 9 kadın kapalı ceza infaz kurumu, 7 kadın açık ceza infaz kurumu, 7 adette çocuk kapalı ceza infaz kurumları bulunmaktadır. Ceza infaz kurumlarında çalışmakta olan personeller içinde aile lojmanları yapılmıştır.

Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğünün internet sitesinde yer alan bilgilere göre Ankara da bulunan ceza infaz kurumları için 340 adet, İzmir İlinde 520 adet, Maltepe’de ise 140, İstanbul Silivri Ceza İnfaz Kurumları için 500, Elazığ cezaevi personelleri için 240, Tekirdağ için 200, Tarsus ve Denizli de 100 adet, Samsun’da 140, Kayseri cezaevi personeli için 480 adet, Diyarbakır için 200 ve Hatay’da bulunan ceza

²⁰⁷ Kenan İpek, *İnfaz Kurumları Ceza ve Tevkifleri, Hapishane Kitabı*, ed: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018, s. 224.

²⁰⁸ www.tuik.gov.tr internet adresinden 28.12.2020 tarihinde ulaşıldı.

infaz kurumu personeli için 160 adet olmak üzere ceza infaz kurumlarında çalışan personeller için lojman yapımı tamamlanarak hizmete sunulmuştur.²⁰⁹

²⁰⁹ www.cte.adalet.gov.tr internet sitesinden 28.12.2020 tarihinde ulaşıldı.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Milli Mücadele zaferiyle birlikte yeni Kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti birçok alanda yeniliğe ve reforma ihtiyaç duymuştur. Osmanlı'dan kalmış çoğu kurumun savaştan yeni çıkmış olması sebebiyle kötü durumda idi. Türkiye Cumhuriyeti her alanda olduğu gibi hapishaneler konusunda da yeniliğe ve reforma ihtiyaç duymaktaydı.

Hapishaneler konusu tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet'in ilk yılları olarak adlandıracağımız bu dönemde hapishaneler özellikle bina açısından önemli derecede kötü ve yetersiz şartlarda olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bu sebeplerden dolayı devletin politikalarından biri de hapishaneleri iyileştirmek, yeni binalar yapmak veya bulunan eski kurumları tamir ederek daha iyi konuma getirerek ceza infaz kurumları ıslah edilmesi amaçlanmıştır.

Ceza infaz kurumlarını iyileştirme çalışmalarında çeşitli batılı ülkelerden ve yabancı uzmanlardan önemli ölçüde yararlanılmıştır. Türkiye dünya da ceza infaz kurumları ile ilgili yapılan uluslararası toplantılara katılmaya özen göstermiş ve bu yapılan çalışmalardan faydalanmaya çalışmıştır.

Cumhuriyetle birlikte hapishane, mahpushane gibi terimler yerine artık bu mekânlara ceza infaz kurumu denilmeye başlanmıştır. Yine ceza infaz kurumlarında çalışan gardiyan diye tabir edilen personellere de artık İnfaz ve Koruma Memurları denilmiştir. Ceza infaz kurumlarını artık her alanda yenilik ve değişim içinde olduğu görülmektedir.

Ülkemizde bulunan ceza infaz kurumlarının önemli dönüm noktaları 1923 yılından 1950 yılları arasını kapsayan dönem genellikle Osmanlı Devleti'nden kalan kurumların yıkılması yerine onları tamir ve tadilat işlemlerine tabi tutarak bu eski yapıları bina ve güvenlik bakımından iyi bir duruma getirilmesi amaçlandı. 1950'li yıllardan itibaren ceza infaz kurumları daha sistemli bir hale getirilmesi düşünülerek bu yönde çalışmalar yapıldı. İlk olarak çeşitli harfler adı altında hapishane inşaatlarına başlanmıştır. 2000 yılına kadar süren bu dönemde A, B, C, E, ve K gibi harfler adı altında ceza infaz kurumları yapılmıştır.

Daha sonra 2000’li yıllardan itibaren ise; daha yüksek güvenlikli ve özellikli F ve T Tipi gibi yapıların yoğunlaştığını görmekteyiz. Yine bu dönemde D, L, ve R Tipi gibi ceza infaz kurumları da yapıldığı yıllar olarak ifade edebiliriz.

Ceza infaz kurumlarının iyileştirme çalışmalarındaki temel amacın aslında; Batı’ya uyum sağlayarak hapis cezası alan insanların belli bir mekânda tutulup özgürlüğünün alınarak cezalandırılmasından ziyade; suç işleyen kişileri rehabilite ederek onları topluma geri kazandırmak, birer meslek sahibi yapmak ve bulundukları cezaevi koşullarını iyileştirmektir.

Bu uygulamalar yapılırken Fransa, Almanya, İngiltere ve İsviçre gibi önemli Avrupalı ülkelerde bulunan ceza infaz kurumları ve burada yapılan iyileştirme çalışmaları incelenmiş, ülkemizde de bu yapılan çalışmalar entegre edilmeye çalışılmıştır.

Ceza infaz kurumlarında suç işleyen ve suç işleme eğilimleri son derece yüksek olan kişilerin bulunmasından dolayı bu kurumlar devlet tarafından önemli bir konuma sahiptir. Buradaki herhangi bir boşluk bırakılması toplum düzeninin aksamasına ve devlette zafiyete yol açabilirdi. Bu yüzden ki ceza infaz kurumlarına büyük bir önem verilmeli ve kontrol altında tutulması gerekmektedir.

Devlet ülkesinde suç oranının en aza indirilmesi için mücadele vermektedir. Bu mücadelenin en önemli ayağı ise suç işleyen kişilerin eğitim seviyelerini yükseltmek, suça eğilimlerini azaltmak ve onları yeniden topluma kazandırmaktır.

Ceza infaz kurumlarında yapılan iyileştirme faaliyetlerinde görev yapacak olan öğretmen, psikolog ve sosyolog gibi meslek gruplarında bulunan kişilere Adalet Bakanlığı kendi bünyesinde aldığı gibi diğer bakanlıklar tarafından da görevlendirilen kişiler ceza infaz kurumlarında çalışarak cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların iyileştirme çalışmalarında önemli rol oynarlar.

Sonuç olarak ceza infaz kurumları ile ilgili yapılan reform çalışmaları ülkemiz açısından oldukça önemlidir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün hapisanelere verdiği önemi yaptığı açıklamayla anlayabiliriz. 1923 yılından 2018 yılına kadar ceza infaz kurumları büyük bir değişim ve gelişim göstermiştir. Bu alanda yapılan yenilikler ve reformlar sürekli hale getirilmeli, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve

tutukluların yaşadıkları mekânlar fiziki, sosyal ve kültürel anlamda devlet tarafından desteklenmeli bu alanda yapılan değişimlerde uzman kişilerden bilgi alınarak kazanımlar sürekli hale getirilmelidir.

Hapishaneler ile ilgili iyileştirme çalışmalarının genellikle fiziki anlamda yapıldığını net bir şekilde görmekteyiz. Aslında binadan daha çok özgürlüğü elinden alınan bireylerin topluma tekrar kazandırılması amaçlanmalıdır. Bu amaçla özellikle Avrupalı modern çağdaş devletlerin hapishaneler ile ilgili çalışmaları yakından takip edilmelidir. Tutuklu ve hükümlülere karşı rehabilite hizmetleri arttırılarak bu yönde çalışmalar desteklenmelidir.

Avrupa ülkelerindeki uygulamalara baktığımızda suç işleme oranlarının ülkemize oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde hapishane ihtiyacının azaldığı ve hali hazırda bulunan hapishanelerin kütüphanelere dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Ancak ülkemizde ne yazık ki suç işleme oranı her yıl giderek artmaktadır. Hapishaneden çıkan kişi tekrar suça yönelmektedir. Bu sebepten dolayı da cezaevlerinin sayısı azalmak bir yana artış göstermektedir.

Suç oranlarının ve cezaevlerinin sayısını azaltmak için bina anlamında yapılan değişikliklerle beraber hükümlülerinde gelecek kaygısı yaşamamaları amacıyla gerekli önlemler alınmalıdır. Bunun en iyi örneğini ceza infaz kurumlarında bulunan iş yurtlarını gösterebiliriz.

İş yurtlarına bu anlamda büyük görevler düşmektedir. Hükümlerin mesleki anlamda özgürlüklerine kavuştuklarında iyi birer meslek sahibi olarak toplumun içerisinde yer almaları sağlanmalıdır. Hiçbir meslek sahibi olmayan hükümlülere tekstil, tarım, hayvancılık, inşaat, takı tasarım, yeme içme hizmetleri gibi alanlarda yetkinlikleri sağlanarak toplumun tekrar birer ferdi olarak yerlerini almalıdır.

Toplum olarak bize düşen görev ise; her ne sebeple olursa olsun ceza infaz kurumlarına girip çıkan kişileri dışlamayarak, onları tekrar aramıza katmalıyız. İş verenler bu anlamda cezaevinden çıkan kişilere şans verip onlara iş imkanı sağlamalıdır.

Ancak toplum olarak bizler cezaevine girip çıkan kişileri dışladığımızda onların yaptıklarına pişman olduğuna inanmadığımızda kişiler tekrar suç işlemeye devam etmektedir. Bu yüzden toplum olarak gerçekten pişman olan ve toplumun içerisinde tekrar yer almak isteyen kişiye sahip çıkarak ona destek olmalıyız.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:79, Gömlek No: 30.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:76, Gömlek No: 20.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): Dahiliye Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Belgeleri, Dosya No:76, Gömlek No: 27.

Araştırma Eserleri

ACUN Necmi, *Ceza İnfaz Kurumu İdaresi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, *Ceza İnfaz Kurumu Güvenliği*,

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, *Ceza İnfaz Kurumu Güvenliği (Ceza İnfaz Kurumu ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Güvenliği)*, I. Fasikül, İstanbul: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2013.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, *İnfaz ve Koruma Memuru Yetiştirme Eğitim*, C.I, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2018.

AKALIN Haluk Şükrü, *Türkçe Sözlük*, C.1, Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1958.

AVCI Mustafa, “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002.

AVCI Mustafa,” Osmanlı Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, C.12, Sayı.3-4, Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2004.

BARDAK Cengiz, *Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri*, Ankara: Adalet Yayınları, 1996.

- BARDAKOĞLU Ali, “Hapis”, C.16, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1997.
- BIÇAK Vahit, *Ceza Muhakemeleri Usul Hukuku*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 2001.
- BOZKURT Gülnihal, *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*, Ankara: TTK Yayınları, 1996.
- CENTEL Nur vd. ZAFER H., ÇAKMUT Ö., *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005.
- CENTEL Nur, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, Prof. Dr. Tufan Yüce’ye Armağan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001.
- ÇELİKİYAY Sabri Hakan, “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları”, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2014.
- DEMİRBAŞ Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- DEMİRBAŞ Timur, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi”, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018.
- DEMİRBAŞ Timur, *İnfaz Hukuku*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- DÖNMEZER Sulhi, ERMAN Sahir, *Nazarı ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. II, Baskı:10 İstanbul: Der Yayınevi, 1994.
- ERDOĞAN Oktay, *Ceza Yasaları*, İstanbul: Acar Yayınları, 2001.
- EREN Abdurrahman, *Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- EREN Mustafa, *Kapatılmanın Patolojisi (Osmanlı’dan Günümüze Hapishanenin Tarihi)*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 2014.

- ERİM Neşe, “18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Kürek Cezası”, IX. International Congresses Of Economic And Social History Of Turkey, 20-23 August, Türk Tarih Kurumu, 2002.
- ERİM Neşe, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kalebentlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 1984.
- FAUCAULT Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, 7. b., Ankara: İmge Kitabevi, 2017.
- GEMALMAZ Semih Mehmet, *İşkence Yasağına İlişkin Ulusalüstü Belgeler*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2002.
- GEMALMAZ Semih Mehmet, *Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı*, 2.b., İstanbul: Kavram Yayınları, 1997.
- GÖKCEN Ahmet, “Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemleri”, İstanbul: Ceza Hukuku Makaleleri, 2002.
- GÖNEN Saner Yasemin, “Osmanlı İmparatorluğunda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi 1971 Yılı”, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2018.
- HEKİMOĞLU Fahrettin, *Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2001.
- İPEK Kenan, *İnfaz Kurumları Ceza ve Tevkifevleri, Hapishane Kitabı*, Editörler: Emine GÜRSOY NASKALİ- Hilal OYTUN ALTUN, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2018.
- İPŞİRLİ Mehmet, “Kürek Cezası”, C.2, Sayı.3-4, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2016.
- İPŞİRLİ Mehmet, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarsında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler”, S. 12, İstanbul: Tarih Enstitüsü Dergisi, 1982.
- KAMER Vehbi Kadri, *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı*, 2. b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2007.

- KARAL Ziya Enver, *Osmanlı Tarihi*, C. 7, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- KIZILKAN Özdemir Ayşe, *Osmanlı’da Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkumlar 1839-1922*, (Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- ÖZBEK Özer Veli, *İnfaz Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- ÖZBEK Özer Veli, *Yeni Türk Ceza Kanunu’ nun Anlamı (Açıklamalı, Gerekçeli, İçtihatlı)*, C. 1, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- ÖZÇELİK Mücahit, “Mütareke Döneminde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu”, Yıl:7, S. 14, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2011.
- ÖZKAL Güncel ve SARI Özgür, *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi*, İstanbul: Nobel Akademik Yayınları, 2013.
- ÖZKUL Efdal Ali, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kalebentler ve Cezirebentler”, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018.
- ÖZTÜRK Sevcan, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- PARLAÇOĞLU Gizem, II. Abdülhamit Dönemi Hapishanelerinin Genel Özellikleri ve Uygulamaları, (Yüksek Lisans Tezi), Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- PARLATIR İsmail, *Türkçe Sözlük*, C. II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.
- SAĞLAM Yılmaz M., ‘İnfaz Personelinin Hizmet Öncesi ve Hizmet İçi Eğitim Sorunu’, Ankara: Adalet Dergisi, 2001.
- SAĞLAM Yılmaz M., ‘Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları’, Ankara: Adalet Dergisi, 2003.

- SANER Yasemin, “Osmanlı’da Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma, Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza”, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.
- SARISAMAN Sadık, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye’de Hapishaneler (1920-1938)”, Türkiye Cumhuriyeti’nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu 26-28 Kasım 2015, Editör: Erdem Ünlen, C. 2 Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2017.
- SERTOĞLU Midhat, *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul: 1986.
- SERTOĞLU Mithat, *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul: Enderun Yayınları, 1986.
- SEVİMLİ Zekeriya, *Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2000.
- SOYASLAN Doğan, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri, İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Ankara: Tarihsiz.
- ŞEN Hasan, “Osmanlı’da Hapishane Mefhumu”, Osmanlı’da Suç ve Ceza, Derleyenler: NoemiLevy-AlexandreToumarkine, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- ŞEN Ömer, Osmanlı’da Mahkûm Olmak, Kapı Yayınları, 2007.
- ŞEN Şaban, Ceza İnfaz Kurumlarında Verilen Eğitim Faaliyetlerinin Yaşam Boyu Öğrenme Açısından Değerlendirilmesi Zonguldak İli Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Bartın: Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- TANIŞ Cihat, “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatı: Muş Hapishanesi Örneği (1908-1914)”, C. 11, S. 57, Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 2018.
- TAŞKIN Ahmet, *Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi*, Hapishane Kitabı, Editörler: Emine GÜRSOY NASKALİ- Hilal OYTUN ALTUN, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2018.
- TURGUT Hüseyin, *Cezaevi İdaresi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 1986.
- UYAR Hakan M, *Kelepçeli Özgürlük*, Adana: Dost Yayınevi, 2009.

ÜNLÜ Mucize, “Hapishane Reformu Sürecinde Canik Hapishanesini Islah Çalışmaları (1876-1918)”, Karadeniz Tarihi Sempozyumu 25-26 Mayıs 2005, Trabzon: 2007.

YILDIZ Gültekin, *Mapusane (Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni 1839-1908)*, 1. Baskı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.

YURTSEVEN Yılmaz, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Ta’zir Suç ve Cezaları”, C.9, S. 3-4, Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001.

YÜCEL T. Mustafa, *Suç ve Ceza Anatomisi*, Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1973

Yararlanılan Yasal Mevzuat Kaynakları

Türk Ceza Kanunu

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

4681 Sayılı ve 14.06.2001 Tarihli Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu

07.05.2010 Tarih ve 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

5548 Sayılı ve 13.10.2006 Tarihli Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu

03.07.2005 Tarih ve 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu

765 Sayılı Türk Ceza Kanunu

17.06.2005 Tarihli Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük

Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol

Yararlanılan İnternet Kaynakları

Adalet Bakanlığı, <http://www.adalet.gov.tr>

Adalet Bakanlığı İş Yurtları Daire Başkanlığı, <http://www.iydb.adalet.gov.tr>

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <http://cte.adalet.gov.tr>

765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>

Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>

EKLER

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİV BELGELERİNDEN OSMANLI DÖNEMİNE AİT HAPİSHANELER İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ BELGE VE FOTOĞRAFLAR

Ek 1: Belge Özeti: Hapishane işlerinin bütçesiyle beraber Adliye Vekaleti' ne devri hakkında kanun teklifi

Yer Bilgisi: 20- 119 – 3 **Belge Tarihi:** 23.03.1929- 00.00.0000

Kurum: 30-10-0-0/Muamelat Genel Müdürlüğü

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
HAPİSHANELER – M. U.
Sayı 146

Baş Vekâleti celileye

Vekâleti acizice tedvir edilmekte olan Hapishaneler umurunun merkez ve Vilâyetler teşkilatı ile beraber bil'umum muamelatının Adliye Vekâleti celilesine devri Hey'eti vekilenin son ictimalarında görüşülmüş ve keyfiyet tarafı devletlerinden de tensip bürülmüş olduğundan, Bu hidemata mukabil 929 senesi bütçesine mevzu ve merbuten taktim kılınan cetvelde gösterildiği veçhile 1420740 : 98 İranın Dahiliye bütçesinden tay edilerek Vekâleti müşarünileyha bütçesine zam ve ilâvesi için B. M. M. müvazenei Maliye encumeni rıyasetine iş'arı keyfiyet buyrulması arz ve istirham olunur efendim.

Dahiliye Vekili

030 10 20 119 3

Ek 2 : Siroz' da 1325' de inşa olunan hapishane. (TFR1.FTG1/67)

Yer Bilgisi: 213

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA] ©

Ek 3 : Razlık' ta inşa edilmekte olan hapishane ve jandarma dairesi (TFR1.FTG1/21)
Yer Bilgisi: 160

Ek 4: Sinop Hapishane-i Umumisi' nin giriş kapısından görünüşü
Yer Bilgisi: 621

Ek5 : Selanik' te Bank- 1 Osmani ilemebani-i aliyye-i saireyihhak ve tahribe ictisar eden eşirraya yardım etmekten Rados' ta kalebentliğe mahkûm olan Tikveşli Yuvançe Viko.

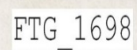
Yer Bilgisi : 521

Ek 6 : Selanik hadisesini ika eden eşirraya yardım etmekten müebbetden küreğe mahkûm olan Köprülülü Aleks Lion
Yer Bilgisi: 520

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA] ©

Ek 8 : Bir cezaevi ya da kışla
Yer Bilgisi :1319

Ek 9 : Bir hapishane fotoğrafı
Yer Bilgisi :1633

Ek 10 : Silivri Ceza İnfaz Kurmu Kampüsü'nden bir görünüm.

Yer Bigisi : <https://www.cte.gov.tr>

Ek 11 : İş Esasına Dayalı Foça Açık Ceza İnfaz Kurumundan bir görüntü

Yer Bilgisi: Foça Açık Ceza İnfaz Kurumu resmi sitesi.
<https://www.focaacik.adalet.gov.tr>

Ek 12 : Hükümlü ve tutukluların kaldıkları odalardan bir görünüm.

Yer Bilgisi:<https://www.cte.gov.tr>

Ek 13 : Hükümlülerin iş yurtlarında çalıştırılmalarına dair bir görüntü

Yer Bilgisi: <https://www.cte.gov.tr>

Ek 14 : Cezaevinde bulunan kişilerin sosyal etkinlik katılımına ait görüntü

Yer Bilgisi:<https://www.cte.gov.tr>

